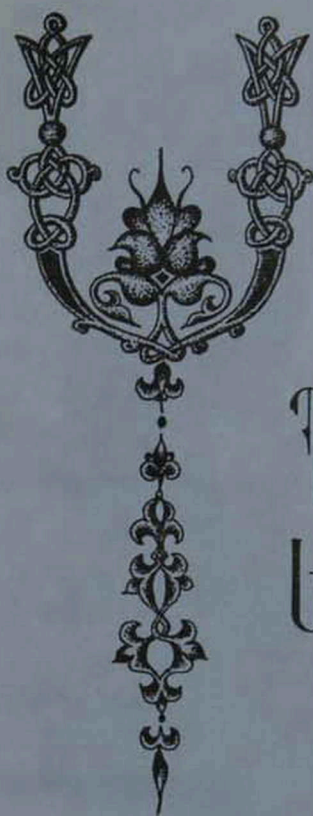

№16

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՓ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ԾԹ ՏԱՐԻ

Ե-Ղ

1985

ՄԻՈՒ

ԱՄԱՍԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՊՈՒՍԱԿԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԾԹ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1985 թ.

Մայիս — Յունիս — Յուլիս — Օգոստոս

Թիւ 5 — 8

1985

May — June — July — August

No. 5 — 8

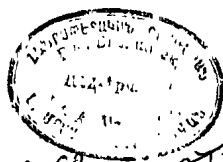
S I O N

VOL. 59

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

202-94 10137-868

St. James Press, Jerusalem

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. Ի ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

Ս. ԷԶՄԻԱՄՆԻ ՄԱՅՐ ԵՄԵՐՈՍԻՆ

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Ամէն:

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Սիրելի հաւատացեալ զաւակներ մեր,

Մեր Սուրբ Եկեղեցին վերսին բերում է մեզ բոլորիս աւեսիսը հրա-
ւաքառ Յարութեան մեր Փրկչի Յիսուսի Քրիստոսի: Այս մեծ աւեսիսով է
բացում զարունը աշխարհի, այս մեծ աւեսիսով զարուն է իջնում մեր հո-
գիներին: Նոր կեանքի սօսափին բնութեան մէջ, նոր կեանքի լուսաբաց
մարդկային հոգեկան աշխարհում:

«Փառք Յարութեան քո, Տէր»:

Քրիստոսի Յարութիւնը պատմական գերբնական մի իրողութիւն է,
աւանդուած մեզ սուրբ Աւետարանով: Գերբնական մի եղելութիւն, որ եկաւ
յեղաւայելու մարդկութեան պատմութիւնը եւ նոր իմաստ ու նոր ընթացք ա-
յլու նրան: Գերբնական եղելութիւն, որ վերանորոգեց մարդկանց հոգիները,
նոր շնորհներով լցրեց նրանց եւ մարդկութեան առջեւ բացեց նոր հանապարհ՝
բարոյական բարձր ըմբռնումների եւ ստեղծագործ կեանքի: Վերջին երկու
հազար տարիների ընթացքում քրիստոնէութեան մշածումի թոյլիցով, զգացումի
ջերմութեամբ եւ տեսիլների ու օրոնումների խոյանքով յօրինուած բոլոր հրա-
ւաքիները, պատմում են Քրիստոսի Յարութեան փառքի մասին: Յարութեան
հրաւիր դարեր շարունակ դարձել է հոգեկան սնունդ եւ մարդկային կեանքի
ոգեբարոյական պայման: Հաւաստի Քրիստոսի Յարութեան՝ հոգեկան վիճակն
է ոգեկանութեամբ ու բարոյականով լուսաւորուած մարդկանց: Մանաւանդ
այս իմաստով է, որ յայտնում է մեզ նմաբնութիւնը մեծ առաքելի խօսքի.
«Եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է քաղաքութիւն մեր, ընդունայն
են եւ հաւատքն ձեր» (Ա. Կորն. ԺԵ. 14):

Այսօր, Քրիստոսի Յարութեան աւեսիսը մեզ համար նուիրական հրա-
ւիր է՝ հառաւ աւանդու մեր նախնեաց հաւատքի վէմի վրայ եւ հաւատարիմ՝
աւետարանական բարոյականին: Հայ ժողովուրդը բազմադարեան, իր գոյա-
տեւումը պարտական է ամէն բանից առաջ իր կանոնական հաւատքին: Նա
կարողացաւ տոկալ, յաղթահարել ժամանակների բոլոր արհաւիրքները եւ
ամէն նահապետութիւնից յետոյ վերածնունդ, որովհետեւ նմաբնութեան հաւա-
տաց, թէ Քրիստոս «մահուամբ զմահ կոխեաց» եւ «յարեալ ի մեռելոց»:
Հայոց պատմութեան հանապարհը տեսապէս տառապանքի ու խաչելութեան

հանապաքին է եղել, որի ընթացքում մեր ժողովուրդը, բազում անգամներ, իր մահով յաղթել է մահին եւ մեռելներից յարութիւն առել: Մենք ինչպէ՞ս չհաւատանք Քրիստոսի Յարութեան, երբ պատմական վաւերական ապացոյցը ունենք մեր ժողովրդի վերածննդի, մեր ժողովրդի յարութեան: Քրիստոսի Յարութեան յոյսով մենք պիտի շարունակենք հաւատալ հայ ժողովրդի կեանքի մշտնորոգ ուժերին եւ նրա յաւերժութեանը: Յիսուս այսօր էլ ասում է մեզ՝ «Ես կենդանի եմ, եւ դուք կենդանի լինելոց էք» (Յովհ. ԺԴ. 20):

Քրիստոսի Յարութիւնը մեր յոյսն է, մեր զրահն է, մեր յաղթութիւնն է, մեր ուրախութիւնն է:

Այս նշմարութիւնը, մանաւանդ այս տարի մի անգամ եւս բացայայտւում է մեր գիտակցութեան հորիզոնի վրայ, երբ մի քանի օրեր յետոյ, 24 Ապրիլին, պիտի ոգեկոչենք սուրբ յիշատակը 1915ի մեծ եղեռնի մեր նահապետներին: Այդ սեւ թուականից եօթն անգամ քաջ սարիներ յետոյ մեր ժողովուրդը իր նոր կեանքով, իր իրաւ վերածննդով մի անգամ եւս հաստատում է «մահուամբ մահը յաղթելու» հրաւերը:

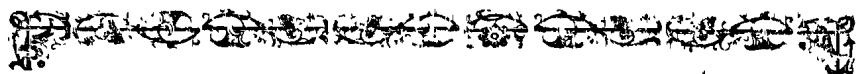
Այո, կենդանի է այսօր հայ ազգը, եռանդով լեցուն ու սեղծաբար սեղնով գոհեպինդ ի մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, որ վերանորոգուած ուժերով եւ ներհիշմաններով, քաղ առ քաղ ընթանում է դէպի բարձունքները նու նուաճումների, նոր իրագործումների:

Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը հրաւեր է նաեւ ուղղուած իշխող մարդկանց եւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին, որպէսզի նրանք ապրեն խաղաղ ու համերաւ: Վասնզի Քրիստոս երկնաւոր Իշխանն է սիրոյ եւ խաղաղութեան գաղափարի: Մանաւանդ Յարութեան աւետիսով, մարդկային աշխարհում հզօր ու պայծառ է հնչում հաւատարման ու եղբայրութեան պատգամը, հորիզոնից հորիզոն:

Խաղաղութիւն աշխարհաց ու եղբայրութիւն ժողովրդոց. ահա հրամայական պատգամը մեր ժամանակների, երբ աշխարհակործան պատերազմի նոր ուրուականը խռովում է կեանքը եւ խիղճը համայն մարդկութեան: Մենք, Պօղոս առաքեալի խօսքը պիտի վերծանէինք, աշխով. «Եթէ յարուցեալ Քրիստոսի՝ սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամը պիտի չկարողանանք կենսագործել աշխարհի վրայ, ընդունայն է մեր հաւատքը, ընդունայն է մեր քաղաքները»:

Աւստուածակառնոյց Սուրբ Էջմիածնի կաթարներից, այս խոհերով ու այս իղձերով, ցնծութեամբ աւետում ենք հրաւափառ Յարութիւնը մեր Փրկչի՝ Յիսուսի Քրիստոսի, համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդին, որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի, աղօթելով, որ սուրբ Յարութեան շնորհները առաջապէս բաշխուեն մեր եկեղեցիներին, մեր բոլոր զաւակներին, որպէսզի նրանք շարունակեն իրենց առաքելութիւնը աշխարհի վրայ, մեր ազգի մեծ լուսաւորիչների անմար ջանքը բարձր բռնած իրենց ձեռներով:

Սիրելի հաւատացեալ զաւակներ Մեր, դուք, որ հուսաւորւած էք այս սուրբ Տանարում եւ դուք, որ Մեզ լսում էք հեռուներից, լուսաւոր Ս. Էջմիածնից եւ վերածնունդ Մայր Հայրենիքից, շնորհաւորում ենք ձեզ բոլորիդ

Ս. Էջմիածին, 3 Ապրիլ 1985

Ամեն. Տ. Եղիշեկ Արեպա. Տէրտէրեան,
Պատրիարք Հայոց,
Երուսաղէմ - Իսրայէլ

Սիրելի Սրբազան,

Միաձնաէջ Սուրբ Տանարից ուրախ ենք բերելու մեծ աւեսիսը Քրիստոսի Յարութեան, որով Աստուծոյ Որդին խափանեց մեղքը եւ յաղթեց մահուան, ցոյց տալով մարդկութեան նախապահը յաւերժական կեանքի:

Հրաշխի այս ժամին մեր մաղթանքն է, որ Եկեղեցու զաւակները իրենց սրտերը լայն բացած՝ արժանի դառնան Սուրբ Յարութեան շնորհներին:

Մեր եղբայրական սիրոյ ողջոյնը Ձերդ Սրբազնութեան եւ հայրական օրհնութիւնը Սուրբ Աթոռիդ Միաբանութեան եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովուրդին:

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»

Վ. Ա. Զ. Գ. Է. Ն. Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Սուրբ Յարութեան աւեսիսով եւ հայրական սիրով աղօթում ենք բոլորիդ կեանքի բարօրութեան ու խաղաղութեան համար:

Մանաւանդ դուք, հեռաւոր պանդուխտ զաւակներ Մեր, Սուրբ Զատիկի շնորհներով անասաւն ու կենդանի պահեցէ՛ք ձեր հաւատքն ու ձեր հայկական հոգին, ձեր աչքերը միշտ յառած դէպի վերաշինուած Հայաստան աշխարհ, մայր երկիրը ձեր եւ դէպի լուսոյ խորան Ս. Էջմիածին, քրիստոսաւէն Մայր Աթոռը ամենայն Հայոց:

«Այսուհետեւ եղբայրք, ողջ լեւուք, հաստատուն կացէ՛ք, միախառնեցաւ, միաբան լեւուք, խաղաղութիւն արարէ՛ք եւ Աստուած խաղաղութեան եւ սիրոյ եղիցի ընդ ձեզ» (Բ. Կորն. ԺԴ. 11-12) եւ «Ընդ հաւատքեան Աստուծոյ միմեանց արկցով գիրկս սիրով եւ միաբան գոչեցում»՝ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» (Շարական): Ամէն:

7 Ապրիլ 1985

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Թիւ 120:85

Անթիլիաս, 29 Մարտ 1985

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան

Պատրիարք Հայոց Ս. Երուսաղէմի

Երուսաղէմ

Սիրեցեալ Եղբայր Ի Քրիստոս,

Մեր Տիրոջ եւ Փրկչի՝ Յիսուսի Քրիստոսի հրաւարած Յարութեան տօնը գեղեցիկ եւ բերկրալի առիթ մըն է Մեզի համար Մեր եղբայրական սէրը յայտնելու Ձեզի շնորհաւորութեան եւ բարեմաղթանքի ջերմ զգացումներով:

Յարութեան աւետարտ անգամ մը եւս յոյսի եւ հաւաստի կենսատու ապրումներով կը լեցնէ սիրտերը աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն, եւ ամենց շարքին մանաւանդ մեր հայ ժողովուրդին, որ յարութեան հաւատքին մէջ զտած է իր գոյութեան աղբիւրը: Որքան գոհակցիչ ոյժ է մեր հաւատացեալներուն համար այն հաւատքը թէ՛ մահը վերջակէտը չէ կեանքին եւ թէ՛ տառապանքը, խաչն ու հալածանքը չեն կրնար խորհակել խորհուրդը կեանքին, որ աստուածասուր բարիք մըն է եւ յաւիտեանութեան կը պատկանի: Մահը այնքան յանախակիօրէն եւ դառնօրէն ճաշակած մեր սիրեցեալ ժողովուրդին համար Յարութեան տօնը իւրայայտուկ գրաւչութիւն եւ իմաստ ու ազդեցութիւն ունի:

Մտանց կ'աղօթենք որ Քրիստոսի Յարութեան շուքը միշտ ներգործէ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ որպէս հոգեւոր հորդութեան հրաւազործ աղբիւր եւ հաւատքի զօրացման ամենազօր ազդակ: Եւ այս՝ մանաւանդ 1985ի ընթացքին, երբ բոլորս անխախտ կոչուած ենք հայալեւոյն շուքով արժեցնելու Ապրիլեան եղեռնի եօթանասունամեակը, որպէս շօշափելի եւ պերճախօս վկայութիւն հայ ժողովուրդի յարութեան, Քրիստոսի Յարութեան որպէս ճանապարհորդ մեր ազգի կեանքին մէջ:

Թող Աստուած այդ ոյժով զօրացնէ Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռը, Ս. Յակոբեանց ուխտեալ եւ զինուորեալ Միաբանութիւնը իր ժառանգաւորաց վարժարանով եւ կրթական-մշակութային առաքելութեամբ: Թող Բարձրեալն Աստուած Ձեզի շնորհէ կատարեալ առողջութիւն եւ բարւոյն եւ ասոյ սպասաւորութիւն:

Մնամք եղբայրական սիրոյ ջերմ ողջունիւ

Աղօթակից

Կ Ա Ր Ե Ք Ի Ն Բ.

Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

SECRETARIAT OF STATE

From the Vatican, 30 April 1985

His Beatitude Yeghishe Derderian,
Armenian Patriarch of Jerusalem.

Your Beatitude,

His Holiness Pope John Paul II has received the message you kindly addressed to him on the occasion of the glorious feast of the Resurrection.

He has asked me to convey his thanks and to say how deeply he is in accord with the joy and the hope that you express in this holy season.

The celebration of Easter is a proclamation of the common faith of all Christians. It remains such even if we cannot yet celebrate it on the same day. It is a reminder to us all that, despite the differences we may have, we all agree in proclaiming to the world that Christ is risen, and that he has conquered sin and death. Let us bear witness to him in our work to dispel hatred and fear with all their death-dealing potential, and to establish conditions that will enable humanity to live in justice and harmony.

With fraternal esteem and every good wish, I remain

Yours sincerely in Christ
CARDINAL CASAROLI
Secretary of State

His Holiness Eghische,
Armenian Patriarch of Jerusalem
Your Holiness!

CHRIST IS RISEN

On this holy day of Easter when we celebrate the triumph of life over death, I cordially greet you in great spiritual joy and send you my very best wishes.

May Christ, the true Source of an abundant life, Who has shined forth from the tomb in three days and reconciled the world with Himself, Who has granted us all spiritual gifts and a laid a beginning of our resurrection, give Your Holiness many years of life and good health to carry the blessed ministry for the glory of God and for the good of all His creation.

On these bright Easter days let us offer up doxology and thanks to the Risen Son of God for His great and abundant mercies to us, let us ask for His blessing and grace in the firm hope that "the Lord will give strength unto his people; the Lord will bless his people with peace" (Ps. 29:11).

On these light-bearing days I wish Your Holiness once again a full delight in the Easter joy and remain, with love in the Risen Christ,

† PIMEN, PATRIARCH OF MOSCOW AND ALL RUSSIA

Moscow, Easter 1985

IGREJA ORTODOXA METROPOLITANA DE PORTUGAL E DAS ESPANHAS
SINODO METROPOLITANO

Lisbonne, le 30/3-12/4 1985

*"Laissez les cieux se rejouirent, et la terre être gaie
car le monde visible et invisible se rejouit dans la
Résurrection du Christ, notre joie éternelle".*

Sa Beatitude Jegishe Derderian
Patriarch Armenien de Jérusalem
JERUSALÉM — ISRAEL

Votre Béatitude,

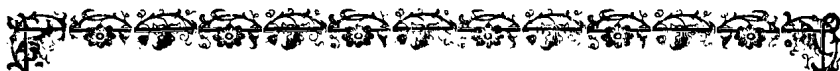
Ceci est le chant de la Sainte Église au moment de la Résurrection du Christ
Nous avons été "soumis à la fatalité" ensemble avec la création, et nous vivons dans
"la souffrance du temps p-ésent".

Mais, il est dans la Résurrection du Christ que nous antecipons "la gloire que
nous a été révélée". "Dans cette espérance nous serons sauvés" (Rom. 8, 19-24).

Dans cette expérience commune de la Résurrection et dans l'espérance du Sa-
lut, Je Vous dit avec "le saint baiser":

CHRIST EST RESSUSCITÉ - EN VERITÉ IL EST RESSUSCITÉ!

† GABRIEL
Métropolitte de Lisbonne et de
toutes les Espagnes

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին առիթով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէն եկեղեցւոյ Սրբազան Պետերոսն յղուած են հետեւեալ շնորհաւորական հեռագիրները

Երուսաղէմ, 7 Ապրիլ 1985

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին բարեբաւարիկ առիթով, խոնարհաբար կը ներկայացնենք Ձերդ Սուրբ Օծութեան մեր և Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան սրտագին շնորհաւորութիւնները, խնդրելով Բարձրեալն Աստուծոյ որ շնորհէ Ձեզ յաջողութիւններով լի երկար և առողջ կեանք, և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն՝ անսասանութիւն և բարգաւաճում:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 7 Ապրիլ 1985

Նորին Սրբութիւն

Յովնանէս-Պօղոս Բ. Պապ

Վատիկան

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին բարեբաւարիկ առիթով, յարգանքով կը ներկայացնենք Ձերդ Սրբութեան մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները մաղթելով Ձեզ, շարունակական առողջութիւն և Ձեր մեծ եկեղեցին՝ բարգաւաճում: Թող Ամենակարողն Աստուած յաջողութեամբ պսակէ Ձեր բոլոր ջանքերն ու ծրագրերները:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 14 Ապրիլ 1985

Ն. Ամենապատուութիւն Պիմէն

Պատրիարք Համայն Ռուսիոյ

Մոսկուա

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին առիթով, կը ներկայացնենք Ձեզ մեր եղբայրական և քնքիւ շնորհաւորութիւնները, սրտագին մաղթանքներով Ձերդ Սրբութեան առողջութեան և բարգաւաճ գործունէութեան համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ**«ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՏԱԳՆԱՊԸ»****ԴԻԱԿԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ**

Նորէն կը չափերտենք մեր երկրորդ Խմբագրականի խորագիրը կազմող զոյգ բառերը, ըսելու համար, զլիաւորաբար մեր Ամերիկայի բարեմիտներուն, որոնց հոգեկան բանաւորովը երթալով կը խորանայ, վերածուելու համար ստրկամտային հոգեբանութեան մը: Ձեմ ցաւիւր այս արտայայտութեան համար, որովհետեւ որակումը այնքան ճիշդ է, որքան իրաւ է անոնց հետեողականութիւնը: Այլապէս աւագակի, սուտակոտապահ զոյգ մը ոսկեզօծուած սուտերը պիտի չբաւէին Ամերիկայի հայութեան մէկ կարեւոր նկատուած մասը մտազար համոզման տանելու: Իրականութեանը հետեւիլ չկարենալու այս ոգբերականութիւնը գիրենք վերածեր է թութակներու, աւելի ճիշդ՝ մեքենաներու, որոնց անիւները օդին մէջ կը դառնան:

Տիրան-Եղիշէի պայքարի ժամանակ, այսօրուան ծթաած հերոսներէն շատեր մինչև Ապահովութեան Խորհուրդը գացին, պաշտպանելու բռնադրաւիչ մը: Այսօր նոյն մարդիկ Կաթողիկոսը բեմ հանել կ'ուզեն, պաշտպանելու զոյգ մը, դարշելի ստախօս մը, վտարուած մը: Այս եղբրական հոգեվիճալը Ամերիկահայութեան յատուկ է, որոնք ապաւինած իրենց քանի մը տղարներուն, կը կարծեն թէ մեր ժողովուրդին և եկեղեցիին կը ծառայեն: Անոնք չեն անդրադառնար թէ դրամը միայն արտաքինոցը կը զուարճացնէ:

Այսօր տակաւ կը քնանան մարդկային ազնիւ զգացումները, շնչահեղձ է բարոյականը, կը սպանունին գութն ու խղճմտանքը, և այս ամէնը յանուն առեղծուածային վաղուան մը, մինչ կը մեռնի ներկան որ իրականութիւն է գէթ: Յոյսը յուսահատութեան մէջ է: Մեռած է ընդզգումը, որ բարոյական երանգ մը ունի գոնէ և մարդկային ստորոգելի, բովանդակելով զգուանքի զաղափար մը հանդէպ հոգեկան և բարոյական անկումի մը կամ խաթարուած նկարագրի մէկ արարքին: Այս անկումը յստակօրէն կը բնորոշուի մեր օրերու ախտաբանական վիճակներու մէջ:

Մարդիկ՝ զրկուած ընդզգում կարողութենէն, կ'ոտնակոխեն բարոյական արժէքները, կը փշուրին ազգային սրբազան ժառանգները, կ'անարգուին իտէական առաջադրութիւնները: Ֆիլէմթիզմի հոգեբանութիւնը տակաւ կը խորանայ այսօրուան մարդերուն մէջ, որու ենթական խոհեմութիւն կը համարի գէշ մարդ չըլլալ ունէ մէկու հետ, որկէ տեսակէտի մասին: Ձքնադատել, չհակառակիլ, հետեւիլ մարդերու՝ որոնք դիրք մը ունին և կամ քանի մը տղար, անոնց հետ ըլլալ, հակառակ չխօսիլ անոնց, կարմիրն ալ լաւ է ըսել, ճերմակն ալ: Հան

դուրսեւ ըլլոր սայթաքումներուն և մեղանչումներուն, քաջալերել միջակու-
թիւնները: Այս հոգեբանութեամբ կը կորսնցնէ մեր ժողովուրդը երբ կը վերնայ
բարոյական նկարագրի հակակշիռը եղող խղճմտանքը, երբ կը լռէ զգուանքի
զգացումը, որ կը ծառայէ իրեն արգելակ ստորնացուցիչ արարքներու դէմ:

Դ Ի Ս Կ Ի Մ Ը Շ Ո Ի Ր Զ

Երեք տարիներէ ի վեր, կարգ մը մուրացիկ կուսակցականներ, վսեմ
նկատուող շուքեր և անոնց շուրջ պար բռնած պնակալէզներ, կը փորձեն կեն-
դանացնել դիակը, Երուսաղէմի Միաբանութեան կողմէ ընդհողուած: Մեր ա-
ւանդական պատմութենէն ծանօթ պէտք է ըլլայ շատերուն, Արա Գեղեցիկի
հերոսական մահը: Արան զեղադէմ էր և վեհաշուք, անած Հայաստանի արշա-
լոյսներու նռան զինիով, լուացուած իր ժողովուրդի մեծ երազի կապոյա շու-
րերով: Այսպէս կը խօսին մեր պատմիչներն ու աշուկները իր մասին: Քաջութեան
և զեղեցիկութեան իր համբաւը կը հասնէր, այդ օրերուն, նաև Ասորես-
տանի Շամիրամ Թագուհիին, որ ըստ աւանդութեան ծնած էր օձի և աղաւնիի
միաւորութենէն: Այս վաւաշոտ էջը երբ կը լսէ Արայի զեղեցիկութեան մասին,
կ'ուզէ տիրանալ անոր: Դեսպաններ կը զրկէ Թանկագին նուէրներով, իր քով
հրաւիրելու Հայոց արքան: Արան կը մերժէ հրաւերը՝ հասկնալի պատճառնե-
րով, յայտարարելով թէ ինքը չէր կրնար ձգել իր երկիրը, որուն իւրաքանչիւր
հողաշերտին կապուած էր իր հոգին: Յետոյ՝ թէ ինքը ամուսնացած էր Հայ
իշխանուհիի մը հետ, որուն իւրաքանչիւր աչքը անմար սասողի մը պէս կը
լսէր Հայոց աշխարհը:

Արայի վերջնական մերժումէն յետոյ, Շամիրամ մեծ բանակով մը Հա-
յաստան արշաւեց, բռնի տիրանալու համար Հայոց արքային: Արան պատե-
րազմի մէջ մեռաւ, հակառակ Շամիրամի փափաքին որ ողջ տանին զինքը իրեն:
Ասորեստանի Թագուհին օրերով պահեց դիակը, յանձնելով Յարալէզներու խնամ-
քին, զայն կենդանացնելու յոյսով: Օրեր անցան և հակառակ մոգերու և զու-
շակներու աղաչանքին, իրենց չաստուածներուն, Արան չկենդանացաւ:

Դիակը ծանօթ է մեզի, առանց անշուշտ Արայի ունեցած առաքինու-
թիւններուն: Ինչպէս նաև մեր օրերու աներես Շամիրամը, իսկ Յարալէզները՝
կարգ մը մուրացիկ կուսակցականներ: Երեք տարիներէ ի վեր հրաշքի սպասող
այս սուտակապաւններ կը շարունակեն Յարալէզներու նման լզել դիակը, երբ
տակաւին մինչև երէկ վրան կը թքնէին, զայն կենդանացնելու յոյսով: Իսկ
կարգ մը ազնուաշուքներ, ծախած իրենց հոգիի եօթն անգամ փոշիացած կու-
սութիւնը, կը գործակցին այս մուրացիկներուն, որոնք փոր մը հացի համար
թառած Բարեգործականի կոնակին, տիւ ուղիներ իրենց կուկուրիկուն կ'երգեն
ազգասիրաբար . . . իրենց խորթականները պատուհան ըրած իրենց սնափառու-
թեան, առանց անդադառնալու թէ առանց աքաղաղներու ալ արեւ կը ծագի:
Դժբախտ է հոգին երբ ամուլ է: Փրկութեան բացակի այս նոր քեկնածուները
քանիցս փորձեցին իրենց կողմ քաշել Նորին Ս. Օծութիւնը, որ այս անգամ
զիտցաւ հասկնալ նենգամտութիւնը իրեն մօտեցողներուն և մնաց իր բարձրու-

Թեան վրայ, թե՛ ուզենք հայելի մը բռնել այս մուրաքիկներու հողին դէմ, ապացուցած կ'ըլլանք բոլորիս գիտցածը, թէ անոնք բնաւ չեն գիշանիր մաքշանալու: Մեծ բարերարը և իր փէշակիրները, որոնք պայքարէ աւելի որսորդութեան ելած են, պէտք է լաւ գիտնան թէ ամէն թռչունի միս չ'ուտուիր:

Անոնք, այս ազնուաշուքները և պարապորդ հովուներն էին որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ Երուսաղէմ զրկեցին իրենց անպարկեշտ և դաւադիր Յաննախումբը, իբր թէ քննելու Երուսաղէմի հաշիւները, աւելի ճիշդ՝ արդարացնելու զոդ մը, որ ծանօթ էր բոլորին, նոյնիսկ զինքը պաշտպանողներուն, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանէն մինչև Երուսաղէմ, Յաննախումբի ստապատում տեղեկագիրը Վանքի հաշիւներուն հետ կապ ունեցող հաշուետուութիւն մը չէր, այլ եկած էին հրահանգուած Ամերիկայի մարդագէտներ, մեղի ամբաստանութեան տակ առնելու համար: Աւելին՝ Յաննախումբի տեղեկագիրը տակաւին Կաթողիկոսին չ'ներկայացուած, որուն փափաքին վրայ միայն ընդունած էինք այդ չարամիտ խեշերանքները, կը հրատարակուէր թրքաբարոյ Պօղոսեանի թերթին մէջ, յերբուրուած սուտերով և զրպարտութիւններով, օր առաջ հանրութեան միտքը պղտորելու համար, առանց սպասելու մեր տեղեկագրին: Մեր այս Խմբագրականներու շարքին՝ առանձինն պիտի խօսինք Յաննախումբի Երուսաղէմ զրկուելու գաղափարի մասին, որ հաշուեհմտութեան անհաշիւ փառախախտութիւնները կը հետապնդէր... Այլապէս Երուսաղէմը ի՞նչ ունէր, պարտքէն զատ, մանաւանդ այս վերջի յիսուն տարիներուն:

Քառասուն տարի հերսսաբար ծառայած եմ Ս. Յակոբայ, իբրև պաշտպան և յանձանձիչ Աթոռին: Պատրաստ եմ ըսածներս հաստատելու հայու, մարդու և եկեղեցականի քաջութեամբ, խրելու իրականութեան նիզակը բոլոր անոնց հողին մէջ, որոնք զրպարտիչի դերով կը ներկայանան: Մեր մէջ, այսօրուան պայմաններուն տակ, ծանօթ չէ ընտրեալներու երկուութիւնը, հեռացած է հանգամանքին վեհութիւնը և փնտցած է մարդը, իբրև հասարակ անօթ: Համեստութիւնը իր տեղը ունի անշուշտ, բայց կը դառնամ խորիտ, հպարտ, ապերասան, երբ կը խօսիմ յանուն Սուրբ Յակոբայ, նման քահանայապետին՝ որ սրբութեան բեմէն կը պատգամէ: Հետեաբար զթութեան զոհերուն, հողիով հաշմանդամներուն կարեւորութիւն չեմ տար: Մի մոռնաք թէ զթութիւնն ալ իր զոհերը ունի, նման ալքումուրութեան, խաղամուրութեան: Ամէն ստեղծներու վրայ երգուած այդ փառաբանութիւնը յաճախ աղբիւրն է կարգ մը ընկերային չարիքներու: Որովհետև բարեգործութիւնն ալ իր չարիքները ունի, երբ չի գիտեր օժանդակը ըլլալ ճամբուն վրայ ինկած վիրաւորին, որքին, չքաւորին, առանց շահախնդիր ակնկալութեան: Ընդհակառակն երբ կը փորձէ խոնարհեցնել, անպատուել, մուրալու հարկադրել անհատը, քաջալերելով անոր մէջ արժանապատուութիւնը անզոսնող ազնիւ և առնական ընդունակութիւնները: Ականջը խօսի «Արև»-ի և իր պաշտօնակից խմբագիրներուն, որոնք դրամով միշտ պատրաստ են գնուելու:

Գթութեան զոհերուն չափ լիբր են նաև այն հարուստները, որոնք կը պահանջեն որ մարդիկ մերկանան իրենց արժանապատուութենէն, որպէսզի անոնց հողին չափ տղեղ և անամօթ մարմինը ծածկել ուզեն իրենց սուածովը:

Իսկ ստացողները վարժուած են գիրութեամբ մերկանալու իրենց կտոր մը առաքինութիւններէն, որովհետեւ պարտահատուցը վատշուէր մըն է, այս կերպով վարձատրուած ըլլալուն համար: Այս դժնէ երևոյթը խոզովիչ համեմատութիւններ առնել սկսած է արտասահմանի մէջ, մասնաւորաբար Բարեգործականի մեղրի կարասին շուրջը:

Այս կարգի պանդոյրները, աւելի ճիշդ՝ մակարոյծները, որոնք ձեռք գ'երկարեն իրենց կերը ստանալու համար, դուրս կը ֆնան կեանքի տողանցքէն: Մեր մեծ աղէտէն յետոյ, իրենց տուններէն և տեղերէն դուրս նետուած զաղթականներն անգամ, այդ սև օրերուն, չեղան այսքան լալիր, ինքզինքնին ծախելու չափ: Իսկ այսօրուան մուրիկները աշխատանքէն թափալիք բարիքը անէծքի են վերածելու ու չեն անդադառնար թէ ճակտի քրտինքէն զատ ոչինչ կրնայ սրբել իրենց ամօթը: Երբեք երեսաց կերիցես զհաց՝ աստուածային պատուէրը մոռցած՝ ինքզինքնին ծախելու ելած են: Ի մտի ունեցէ՛ք, թշուառամիտ հովկուլներ, եթէ հայօրէն զգալ զիտէք, մեր բոլոր առաքինի մեռելները ձեզի կը թշնամանեն ձեր այս անարգամեծար արարքին համար, իսկ ողջերը ձեզի հետ կը թքեն ձեր վրայ և ցաւ ունին ձեզի նման խոզեր կերակրողներուն հանդէպ, բարեգործական նոր ըմբռնումներով և քաղաքականութեամբ:

Իսկ զալով ձեզի, զովասանք մուրացող հարուստներ, զզխած ձեզի եղած լորձնաշուրթն մեծարանքներէն, չէ՞ք անդադառնար թէ դուք ալ զոհեր էք ձեր թշուառամիտ ամբարնաւաճութեան, որ ձեր ժանգոտած հոգիի լարերուն վրայ կը փորձէ իր սուտ և անարուեստ նուազը, ձեր սնափառութիւնը զգուող: Մի՛ թոյլ տաք որ՝ ուրիշներ շահագիտօրէն գնահատել փորձեն ձեզի, աչքը ձեր քսակին յառած և ոչ թէ ձեր պարապ զլուխին: Պէտք է ճանչնաք խլուրդներուն ճամբաները և օձերուն ծերպերը, որովհետեւ ձեր մէջ ամէն բան մարդուն է, բայց ոչ մէկ բան մարդկային: Դուք, անկոչ դատաւորներ, որ կ'ուզէք արդար ըլլալ, ցարդ ի՞նչ վճիռ արձակեցիք ամէնուն ծանօթ զողի և հայու և մարդու զգացումներէն զուրկ թշուառամիտի մասին, որ խաչագողի նման ձեզմէ օգնութիւն կը հայցէ, բայց հոգիով աւազակ մըն է: Ի՞նչ կը սպասէք այն օձէն, որ չի կրնար իր խորիւր փոխել: Դուք, այսօրուան շուարած և ծիծաղելի արարածներ, կրնաք լռեցնել թմբուկը և թուլցնել լարերը քնարին, բայց չէք կրնար արգիլել արտայտին երգը:

Իմ բառերս որակումներ չեն, թշուառամիտներու հասակը չափող: Ամէն բառ ինձմէ՝ չափոց մըն է, մարդոց հոգիին դիրտը խորաչափող: Սովորութիւն չունիմ անարժաններու մկրտութեան Յորդանանի օրհնեալ ջուր և սրբալոյս միւռնոն գործածելու: Հայ ժողովուրդը անսուրբ կը կոչէ իր երեխան, մինչև որ անուն մը չստանայ: Ժիշդ անոր համար, ծնունդէն ետք ոչ աւելի ուշ քան եօթներորդ օրը, պէտք էր մկրտել երեխան և անուն մը տալ անոր, որովհետեւ կը վախնան որ չար ոգիները կ'առնեն երեխան և իրենց ձագը կը դնեն տեղը: Նման սխալմունքով մըն է արդեօք որ անուն չունին դիմակաւորները, զբախտները բոլոր դժբախտներու մէջ:

Զաւակն եմ իմ ժողովուրդիս, խանձարուրս քակած օրէն: Ի՞նչ փոյթ

Թէ դժուար է բերել վատերը մարդկային ապրումներու հանդէսին: Հոգիս ունի յոյգեր, սիրոյ մագնիսը և պարիսպը՝ ցաւերու հեղեղին դէմ: Ի վերջոյ, պէտք է զիտնալ Թէ մարդերը մահկանացու են երբ կու լան իրենց վիշտերը, հերոսներ՝ երբ զիտեն լալ ուրիշներու վիշտերը:

Հոս կ'ուզեմ անգամ մը ևս անդրադառնալ քանի մը անարի և վատ դիմակաւորներու փրարքին: Ռամկավար Թերթերու մէջ, հրահանգովը անշուշտ իրենց դերին այլևս անարժան մարդուկներու, որոնք ծածկեցին իրենց ինքնութիւնը, ինքզինքնին փոխ տալով իրարու... Անշուշտ ծածկանունի գործածութիւնը հասկնալի է, երբ ինքզինքը ծածկելու ճիգը՝ պատշաճութեան սահմաններէն անդին անցնելով՝ կանգ չ'առնե՞ր մեղապարտ ծախումներու առջև: Այդպիսիներ բացորոշապէս անբարոյ ընթացքի կը հետևին: Այս վերջին ձեռնածուութիւնը ըրին վերոյիշեալ քանի մը Թերթեր, որոնք համաձայնած եղեռնագործ ստախոսին հետ, վարկաբեկել փորձեցին Սրբոց Յակոբեանց Գահակալը հանրային կարծիքին առջև: Մարդու մը դէմ, որուն ոտքերը լգեցին տարիներով, զայն իրենց հետ ունենալու համար: Դիմակաւորուելու արարքը իր խորքին մէջ բողբոջիւ է, որովհետև բոլոր միայն օրինաւոր ճամբաներէն քայլել կը խուսափին: Այդպիսիներուն խօսքերը, խաւարին մէջէն լսուած հայտնչներ լոկ, արժանի պէտք չէ նկատուէին անշուշտ որևէ ուշադրութեան և մօտեցումի, ինչպէս մօրուացած ճահիճներէն ցայտած կեղտեր, որոնց մարդ պիտի պժգար նոյնիսկ քար նետելէ:

Պիտի ուզէինք այս տողերուն մէջ կանգ առնել զլսաւորաբար երկու կէտերու առջև, որոնք մեր հանրային բարոյականին վերաբերեալ երկու ախտաւոր երևոյթներ կը մատնանշեն: Առաջինը այն է Թէ, դեռ կը գտնուին մեր մէջ մարդեր՝ որոնք զոհնիկ և զձուձ կիրքերէ տարուած, կրնան բռնեցք բարձրացնել Ազգային Հաստատութեան և իր պետին դէմ, խորհելով Թէ այդ կերպով մահացու հարուած մը տուած կ'ըլլան անոնց համբաւին: Հաստատութիւնը ներկայ պարագայի մէջ Միաբանութիւն, մըն է, հոգևոր սկզբունքներու վրայ հիմնուած մարմին մը, որուն բարոյականին ամենէն մեծարժէք կողմերէն մին իրեն համար իր անուան և կոչումին արդարացումը պիտի ըլլար իր կեանքին և գործունէութեան մէջ: Այդ Միաբանութիւնը իր բոլոր անդամներով, տարիներէ ի վեր խորհուրդի, խօսքի և գործի միասնականութեամբ, կ'ընէ իր կարելին, Աստուծոյ փառքին և ազգի պատուին համար անմահ նախնիքներէն ժառանգուած և օրէնքի և աւանդութեանց ճամբով իրեն փոխանցուած դարաւոր և նուիրական այս Տունը պահպանելու և աւելի բարգաւաճ վիճակի մէջ դնելու համար՝ իր ժողովուրդի զգուանքին և օտարներու յարգանքին առջև:

Երկրորդ կէտը, որուն քանի մը բաւերով միայն պիտի ուզէինք անդրադառնալ, անպատասպար զրպարտութեան այն յամառ և յիմար ոգին է, որ ա՛լ արուեստ դարձեր է կարծես այս թնճկոտած միաքերուն համար: Այս մարդիկ ինչպէ՞ս կը ծածկեն ստուգութիւններ և անոր փոխարէն կը փռեն ու կը տարածեն ինչ որ սուտ է և խաբէութիւն: Ողջիտ ընթերցողներ կրնան հասկնալ Թէ ինչպիսի՞ նկարագրով մարդոց հետ է մեր գործը: Մութին մէջէն դաւող մարդեր, որոնք չեն համարձակիր խաւարէն, որ իրենց հոգիին մթնոլորտն է, դուրս գալ,

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Գ.

ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՀԱՐՑ

Մեղի և անոնց համար, որոնք համաժողով են «Սիոն»-ի անցեալ Դեկտեմբեր ամսոյ թիւին մէջ լուր օրերու ժամասացութեանց անդանցառելի նկատուելու մասին յայտնուած տեսութեանց, խօսք անգամ կարելի չէ ընել ուրեմն միայն Շաբաթ և Կիրակի առաւօտներն ու երեկոները ժամերգութիւն կատարելու համար: Եկեղեցին, «Տուն Աստուծոյ», «Տուն աղօթից», բաց պէտք է լինի օրն ի բուն. ժողովուրդ լինի կամ ոչ՝ կանոնական պաշտամունքը առաւօտ և երեկոյ պէտք է տեղի ունենայ անխափան. ինչպէս դիշերն ամբողջ, նոյնպէս ցերեկին, աստուածային խորանին առջև պէտք է նշուի անշէջ կանթեղը. ու ունէ մէկը, աղօթաւոր կամ ուխտաւոր, որ օրուան այս կամ այն ժամուն իղձը կամ ազդուժը կ'ունենայ մտնելու անոր նուիրական դռնէն ներս, ի խորոց սրտէ խօսելու համար ընդ Աստուծոյ, պէտք չէ բնաւ փակ դռնէ դայն իր առջև. և իրաւունք ունենայ նոյնիսկ պահանջելու որ, մեծ եկեղեցիներուն մէջ մանաւանդ, ժամէն ներս կամ դուրսը, ժամատան մէջ, գտնուի միշտ կրօնի պաշտօնեայ մը, ի հարկին առաջնորդելու համար զինքը աղօթքի կամ զոհացում տալու համար իր ուխտաւորական կարիքներուն: Այսպէս է ցարդ միւս հին եկեղեցիներուն, մասնաւորաբար Լատինականին մէջ, ու մինչև կէս դար առաջ և աւելի յետոյ ևս այսպէս էր նաև մեր մէջ, երբ դեռ չէր խանգարուած հին այն բարի կարգը, որ կը պարտադրէր քահանաները զիշեր և ցերեկ հերթով սպասել եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, ի ժամու և ի տարածամու հասնելու համար հաւատացեալներու պէտքերուն:

Ո՛չ թառոն է եկեղեցին և ո՛չ լսարան, ուր շարթուան չորս կամ հինգ օրերը սարգը իր աստայնը հրաէ, և ուր՝ կրօնքի զաղափարին դէմ ընչացք քերող մարդիկ օր մըն ալ ելլեն առաջարկելու որ պաշտամունք չեղած օրերը ուրիշ կարգի հաւաքումներ սարքուին. աղօթարան և սրբալայր է ան, «Կեր-

վախալով որ իրենց անունը և ինքնութիւնը բաւական պիտի ըլլար հրապարականախատ նշաւակուծի առարկայ ընելու գիտնք: Սակայն մենք զիտենք այդ անուններու տէրերը և պիտի բսենք շուտով իրենց մասին անհրաժեշտը:

Ահա մեր այսօրուան սերունդը:

Կեցած եմ աւագի ծովին եզերքը, որ մեր այսօրուան արտասահմանն է ու կը դիտմ եզովին խաղերը, որ կը բարձրացնէ աւագը, ամպ կը շինէ, յետոյ կը թափէ վար, ծփանք կու տայ և ալիքի պէս կ'օրօրէ անապատին մէջքը, ապագայ դերեզմաններ թաղելով իր կոհակներուն ներքև:

Ե.

պարան Աստուծոյ անքանակ էութեան», ինչպէս պիտի ըսէր Նարեկացի: Ու կրօնքի մը համար, որուն հիմնական կանոններէն մին է «յամենայն ժամ կալ յաղօթս», այսինքն ամէն ժամ կարելիութիւն ունենալ աղօթելու, պէտք է լինի ան ընդմիշտ անփակ և ամէն վայրկեան տրամադրելի:

Այս մասին տարբեր մտայնութիւն մը, ըստ մեզ, պիտի նշանակէր ո՛չ թէ Բողոքականութիւն, այլ հաւատքի տեսակէտով զաղջ զգացողութիւն:

Բայց ԶեկՈՒՅՈՒՄԻն ժամակարգութեամբ — «Ծիսական—արարողական խնդիրներ» — զլուսին մէջ կան ուրիշ կէտեր, որոնք պէտք է ըսել թէ նուազ խրաւուրտ են և ընդհանրապէս ընդունելի: Ատո՛նց է որ կ'ուզենք ակնարկել այս յօդուածին մէջ:

Այդ կէտերէն են, զոր օրինակ, «Ժամակարգութիւն» հատուածին մէջ դրուած հետեւեալ թելադրութիւնները. «Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւն կատարել միայն կիրակի և տօն օրերը. Արեւազալինը՝ միայն Մեծ Պահոց օրերը. Ճաշուն՝ միայն պատարագ մատուցուած օրերը. Խաղաղականը՝ միայն Մեծ Պահոց երեկոները. Հանգստեանը՝ միայն արտակարգ դէպքերուն. ու այս ամէնը կատարել կրճատուանով»:

Արժան է յիշել հոս թէ որովհետև ժամերգութեանց կազմը իր սկիզբն ու զարգացումը ունեցած վանական կեանքի մէջ, ուր ամէն դիւրութիւններ կային պաշտամունքը իր բոլոր մասերով կատարելու պատշաճութեան և վաճառելիութեան ամէն կարելի պայմաններով, զխաւորաբար վանքերու մէջ է որ անթերի լրութեամբ գործադրուած պէտք է ըլլայ ժամագիրքը հանապազօրեայ կանոնաւորութեամբ: Թէև մեր եկեղեցական գրականութեան մէջ կը պակսին առարկայական ապացոյցներ՝ խորհելու համար վանական և ոչ—վանական ժամերգութեանց բանաձևեալ տարբերութեան մը մասին, բայց միւս կողմէ քաղաքներու և գիւղերու եկեղեցիներուն մէջ վանքերու ճոխ և բազմամասն ժամերգութեանց լրիւ կատարումը այնքան դժուար է երեւակայել նոյնիսկ, որ անհրաժեշտ կ'ըլլայ ընդունիլ թէ շատ կանուխէն ոչ—վանական եկեղեցիները ազատ պէտք է թողուած լինին ամէն օր բոլոր ժամերգութիւնները չկատարելու, և ասկէց է անշուշտ որ վաղուց սովորութիւն դարձած է որ, մինչդեռ վանքերու և մասնաւորաբար անապատներու մէջ ամէն օր ութ կանոն սաղմոսները կը քաղուէին և բոլոր ժամերգութիւնները կը կատարուէին անխափան, քաղաքներու և գիւղական եկեղեցիներու մէջ Արեւազայն ու երեք Ճաշունները և Խաղաղականը յատուկ մնացին միմիայն Մեծ Պահոց և ուրեք ուրեք նաև շաբաթապահոց օրերուն: Անպէս որ, ինչ որ ԶեկՈՒՅՈՒՄը այժմ կը թելադրէ՝ ընդհանրացած սովորութեան կերպով մը օրինականացումն է լոկ: Հանգստեան ժամերգութիւնը, այսինքն «Եկեղեցեան», յայտնի է թէ կազմուած էր իբրև առանձին գիշերային պաշտամունք, զոր դեռ պատերազմէն ոչ շատ տարիներ առաջ զաւառի բարեպաշտ հայ ընտանիքները կը կատարէին երկիւղածութեամբ, ննջելէ առաջ, ծնողք և զաւակունք ի միասին: Այժմ շատ դիւրին չըլլայ թերևս ընտանեկան կեանքի մէջ նորոգել այդ սովորութիւնը. բայց ասոր համար ներքի պիտի չըլլար անշուշտ թոյլ տալ որ անհետանայ իր բաղկացութեամբն ու նշանակութեամբը այնքան 'սրտադրաւ այդ պաշտամունքը, և հետեւաբար

կ'արժէ պահել և քաջալերել Մեծ Պահոց երեկոները եկեղեցւոյ մէջ և հրապարակաւ կատարելու արդէն այնքան ժողովրդականացած ներկայ սովորութիւնը:

Գալով կրճատելու պայմանին, զոր ԶեկոմիՅոմիՄը կը թելադրէ բոլոր ժամերգութիւններու առթիւ, նոյնիսկ հանապազօրեայ ժամասացութիւն չընել առաջարկուած պարագային, քիչ մը չափազանցեալ կը թուի ան մեզի: Կրճատումը արդէն կատարուած է, սովորութեամբ կամ աւանդութեամբ, ինչ ինչ կերպերով. զոր օրինակ՝ ամբողջ կանոն մը սաղմոսին տեղ վերջին մասը, կանոնադրուի միայն պահելով, Հարցի և Մեծացուցէի հայրն շարականներուն տունները մէկ անգամ երգելով, փոխանակ երեքնեկու՝ ինչպէս էր ի հնումն, և յետոյ, ատոնց սաղմոսները, առաջին երկու տուններէն զատ, յապաւելով կամ լռելեայն կարգաւ: Ի շարունակութիւն այդ սովորութեան, դեռ կարելի է թերևս գեղջիկ օրհնութեան շարականի քաղուածքները, որոնք վերջամուտ են արդարև, և թէ՛ օրհնութեան և թէ՛ հարցի հայրն շարականներուն տուններուն մէջ ընտրանք մը ընելով, ներշնչումի տեսակէտով ամենէն գեղեցիկները պահելու և միշտ գէթ երկու տուն ունենալու պայմանաւ, իրեն փոխերգութեան տարրեր: Յամենայն դէպս, սակայն, մենք կրճատումի այս պայմանին հետի ենք տալէ այն աքժէքը զոր ԶեկոմիՅոմիՄը կը թուի ընծայել սնոր, ինչպէս կ'երևի այդ տեսակէտով ամէն վայրկեան ի յայտ բերած իր ձգտումէն, որպէս թէ եկեղեցին բարեկարգելու ամենէն կենսական պէտքը կրճատումով գտնէր միշտ իր զոհողումը. մինչ աւելի քան պարզ է թէ կրնան լինիլ պարագաներ, ուր երկայնումը և քնդլայնումը երբ վսեմ զգացման մը կամ խորհուրդի պահն է որ թափ կու տայ սրտին, կրնան աւելի շինիլ լինիլ:

Փակելու համար ժամերգութեան խնդրոյն վերաբերմամբ մեր նկատողութիւնները, կ'եզրակացնենք. Համաժիտ չենք երբեք որ չուր օրերու ժամասացութիւնը ջնջուի. անհրաժեշտ է հանապազօրեայ պաշտամունքը, ազաւօք և երեկոյ. բաւարար կը նկատենք օրինականացումը Գիշերային, Առաւօտեան և Երեկոյեան ժամերգութիւններէն զատ միւսները որոշ ժամանակներու մէջ միայն կատարելու սովորութեան: Կրճատումը, բացի շատ հասկնալի պարագաներէ, անհրաժեշտ պայման մը չենք նկատեր, իրեն տարր բարեկարգական սոցիալատնային: Անհրաժեշտ կը նկատենք Քառասներորդական Պահոց օրերուն ճաշու երեք ժամերուն պաշտումը՝ կցորդաբար Երեկոյեան ժամերգութեան, որպէսզի իրիկնասկիզբի պահուն կարելի լինի միասին կատարել Խաղաղական ու Հանգըստեան: Տարւոյն մէջ անգամ մը, այսինքն ապաշխարութեան բուն կանոնական օրերու շրջանին, օրուան մէջ երիցս ժամասացելը ոչ միայն համաձայն է բարեպաշտական զգացման, այլև օգտակար աստուածապաշտական հրահանգումի տեսակէտով: Սրաառուշ ճորդմեաճներուն հետ, Մանդակունիի հոգեզրած մեծ քարոզներն ու աղօթքները, Շնորհալիի վսեմ երգերով միասին, ի՞նչ աստուածային քաղցրութիւն կը ծորեն զիրտերէն ներս, երբ հասկցող և հասկցնելու շնորհն ունենցող հոգեւորական մը քիչ մը կ'արհեստապարգել մանաւանդ անոնց իմաստը հաւատացեալին: Ի՞նչ անփոխարինելի տոյժ պիտի ըլլար երկիւղած հոգիներուն համար կրճատումը անոնց՝ Մեծ Պահոց ինքնամփոփումի և հոգևոր վերացման այդ օրերուն:

Թո՛ղ չըսուի թէ Ժողովուրդը կարճ ժամերգութիւն կը պահանջէ. կրնայ լինել, այո՛, որ գտնուած ըլլան այդ թելը զարնող որոշ թիւով անձեր, որոնց կրօնական զգացումը զաղջ է արդէն բազում տեսակէտով, բայց մեր կարծիքն այն է թէ Ժողովուրդը, ջերմ՝ միշտ կրօնքի սիրով, այդ կարգի մտադրաւումներէ չէ որ կը տարուի. Ժամերգութեան կարճն ու երկարը չէ բնաւ որ կը զբաղեցնէ զինքը, այլ անոր տպաւորիչ ու սրտազրաւ ըլլալը: Ձենք քաշուի՞ր ըսելէ թէ Ժամերգութիւնը կարճելու փափաքը աւելի իրենց կոչումին զգացումը պղտորած եկեղեցականներէ Ժողովուրդին մէջ ածանցուած տկարութիւն մըն է. եկեղեցականներ, որոնց թիւը ժամանակը և մեկնութեան անկարօտ պարագաներ անեցողին դժբախտաբար վերջերս, որոնք եկեղեցականութեան լուծին տակ մտած են նիւթական մը ապահովելու համար առաւելապէս, որոնց համար պաշտամունքը տարապարհակ գործ մ'է, որոնք տուններէ և ընկերային շրջաններէ ներս կը մտնեն աշխարհականներէ աւելի աշխարհիկ մտայնութեամբ, և որոնք կ'ուզեն կարճ կապել ինչ որ հոգևորական պաշտօնի պարտականութիւն է իրենց վրայ դրուած, փութով երթալ աւելի երկարօրէն զբաղելու համար իրենց կարգին ու կենցաղին հետ երբեք չներդաշնակուող գործերով: — Ի փորձալ կը խօսինք այս մասին և ոչ թէ երևակայութենէ. ուր որ եկեղեցականութիւնը լուրջ ձեռնարկ մը ըրած է ոգևորելու և շինիչ ընծայելու պաշտամունքը, Ժողովուրդը սիրով ընդառաջած է այդ ուղղութեամբ առնուած որևէ քայլ, ոչ մէկ տրտունջ յայտնելով տակէց պատճառուած Ժամերգութեան երկարացման համար: Ձենք մոռցած Սեբաստիոյ մէջ այդ տեսակէտով տեղի ունեցածը. իսկ ինչ որ եղաւ Եզրիպտոսի, մասնաւորաբար Գահրիէի մէջ՝ ուր այս տեսակէտով բարենախանձ քահանաները մեծամասնութիւնն էին, դեռ կը շարունակուի շուրջ քսան տարիներ առաջ սկսուած եկեղեցական խանդավառութիւնը Մեծ Պահոց ճաշուններու և Խաղաղական Ժամերգութեանց առթիւ կը հաստատեն մեր կարծիքին ճշգրտութիւնը:

Ժողովուրդին եկեղեցիէն ուժացումը կապ չունի բնաւ պաշտամունքին կարճութեան կամ երկարութեան հետ. չխառուինք բնաւ այս կարգի վերադրումներէ. անիկա հետեանքն է աւելի կրօնական անտարբերութեան, որ, բոլորովին ուրիշ պատճառներէ ծնունդ առած, իրեն հոգ գտած է բոլոր եկեղեցիներուն, այսինքն նաև Բողոքականութեան մէջ, որուն աղօթաժողովները ամենէն աւելի կարճ կը տևեն. ու բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Ժողովուրդին սիրոյ ջերմութիւնը իրենց հետ ունին անոնք՝ որոնց հոգևորականները ըմբռնած ե կրօնական կեանքի մշակումին կարևորութիւնը և հոգով կը գործադրեն զայն:

Ասոր համար է որ համակրութիւն չենք զգար քանի մը եկեղեցականներէն անձնապէս մեզի հաղորդուած թելադրութեան մըն ալ՝ Ս. Պատարագ շմատուցուած լուր օրերը միայն Առաւօտեան Ժամերգութիւն կատարելու, տօնական և Պատարագիցօրերուն պահելով Գիշերայինը և Առաւօտեանը միասին պաշտելու կանոնը:

Ո՛չ թէ անձնահաճութիւնը կամ քմահաճոյքը պէտք է վարեն կրօնական կեանքը, այլ օրէնքը, աւանդութիւնը և նախնեաց հաւատքը:

Ոչ մէկ Ժողովուրդ հարկադրուած է պահպանողական լինելու այնպէս և այնքան՝ ինչպէս և որքան մենք:

(«Սիոն», 1938 Փետրուար)

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻ

(Շարունակելի՝ 4)

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Զիք ինչ ծածուկ որ ոչ չայցնիցի»

Ի ձեռին ունինք նոր հրատարակուած Եղիշէ Արքեպօ. Տէրտէրեանի շուրջ հարիւր էջնոց գրքոյկը ի պատասխան «Արեւ» օրաթերթի մէջ երեւցած «Երիմակաւորոյ մը ստորագրած ութ յաջորդական յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի Զեկոյցին:

«Երիմակաւոր» պիտականուանալը, վերոյիշեալ յօդուածներուն մէջ կատարած է չարք մը ծանր ամբաստանութիւններ և վերագրումներ, Ս. Յակոբեանց գահակալին դէմ, որուն ի պատասխան նոյնինքն Պատրիարքը հրապարակած է վերոյիշեալ գրքոյկը:

Սրբազան Պատրիարքը իր գրքին մէջ մէկ առ մէկ կը հերքէ նախ Հայրապետական Յանձնախումբին վերագրումները, անոնց «միակողմանի» և անկատար տեղեկագիրը և ապա կը ճշդէ ինքնութիւնը «Երիմակաւոր»ին, որ ըստ իրեն, ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Շահէ Արք. Աճէմեանը:

Եղիշէ Սրբազան չարք մը ծանր ամբաստանութեանց տակ կ'առնէ Շահէ Արք. Աճէմեանը և այս առթիւ ի յայտ կը բերէ ծածուկ մնացած տխուր իրադարձութիւններ:

Տրուած ըլլալով որ մամուլի մէջ հրատարակուած էր Յանձնախումբին Զեկոյցը և ինչ որ խոռովիչ ազդեցութիւն գործած էր շատերուն վրայ, այդ պատճառով ալ արդարեւ որ ընթերցող հաստարակութիւնը վերաբնորդուեալ Սրբազան Պատրիարքին պարզած լուսաբանութեանց:

Այս տողերը գրողը քանի մը շարքով ներ առաջ ինք ևս կարդացած էր Յանձնախումբին Զեկոյցը և կը կարծէր, որ իրօք, Եղիշէ Սրբազան իբրացուցած էր վանքապատկան դրամներ:

Բայց կարդալէ ետք Եղիշէ Պատրիարքի գրքոյկը, համոզուած է այժմ,

որ Հայրապետական Յանձնախումբը կողմնակալ, թերի և անկատար տեղեկագիր մը հրամցուցած է հանրութեան:

Արդար և տեղին է նաեւ վաղգէն վեհափառ Հայրապետին կողմէ նորոգ կատարուած կարգադրութիւնը, որով Սրբոց Յակոբեանց Միաբնական Ժողովին կը թողու ան ճշդեւ և դատելու իրողութիւնը:

Եղիշէ Պատրիարք Սրբազանի գրքոյկին մէջ կան նաեւ պատճէնները այն նախնիներուն, զորոս վանքին երկարամեայ կալուածոց Գարտուղարին, Հաշուակալին, Գանձապահին և վարձքերու Գանձիչին կողմէ գրուած են:

Այս պատճենները մէկ առ մէկ և լի փաստարկութիւններով ոչ թէ լոկ կը հերքեն Յանձնախումբին Զեկոյցը, այլ նաեւ կը դատապարտեն անոնց միակողմանի, անճիշդ և անկատար քննութիւնը:

Կալուածոց Գարտուղար Պր. Գէորգ Հինդլեան կը շեշտէ որ վերջին քսան տարիներու ընթացքին կատարուած են կարգ մը ապօրէն և սխալ արարքներ, որոնց պատասխանատուութիւնը ամբողջապէս կը ծանրանայ կալուածոց Տեսչին՝ այսինքն Շահէ Արք. Աճէմեանի վրայ: Նոյն ամբաստանութիւնը կ'ընեն նաեւ վանքի Հաշուակալը՝ Պր. Ս. Գալաթեան և Գանձապահը՝ Պր. Մ. Մանուկեան:

Անոնց կ'ամբաստանեն Շահէ Արք. Աճէմեանը քանակիի դրամներու, ապօրէն անհետացման յանցանքով, ինչպէս նաեւ կալուածոց վաւերաթուղթերու, դրամատան հաշուեթուղթերու, տասներկու տարուան նիւմտից տոմարներու և այլ կարեւոր ինչքերու իր մօտ պահած ըլլալու մեղքով:

Հաւառակ անոր, որ Շահէ Արք. այլ ևս Միաբնութեան մօտ չի կազմիր և անպաշտօն է, և սակայն կը մերժէ իր

քով մնացած վերոյիշեալ վաւերաթուղթերուն յանձնումը Պատրիարքարանին:

Աւելին, Յանձնախումբի անդամները տեղեակ ըլլալով հանդերձ վերոյիշեալ իրողութեան, ոչ մէկ փորձ ըրած են ձեռք անցնելու Շահէ Արք.ի կողմէ գրաւուած այդ վաւերաթուղթերը:

Յանձնախումբի անդամները լրիւ կողմով քննութիւն չեն կատարած և չեն կատարած արդար քննութիւն մը, ինչ որ պատճառաբանեալ կերպով կը ճշդեն վանքին Հաշուապահը, կալուածոց Քարտուղարը և Գանձապահը:

Վերոյիշեալ պատճառները և Պատրիարք Սրբազանը կ'ամբաստանեն Շահէ Արք. Աճէմեանը, որ անկտացուցած կամ իւրացուցած է մեծ գումարներ, ինչպէս Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ճարտարապետական ծախսի համար Շահէ Արք.ի յանձնուած է 430,000 Ամերիկեան Տոլարի գումարը, որուն փոխարէն տն ծախսած է միայն 73,500 Տոլար:

1981ին, Շահէ Արք. Ամերիկա եկած է և հանգստեակած 875,000 Տոլար, որմէ ոչինչ տեսած է Ս. Թաղթեանց Վանքը:

Ներչէ Պատրիարք յստակ կերպով կը ճշդէ, որ Պատրիարքարանի տոմարները բաց են քննութեանց համար: Առ այդ, հրաւէր կ'ուղղէ երեք հայ կուսակցութեանց, երկուական ներկայացուցիչ զըրկելու Պատրիարքարան, հաստատելու համար իր ըսածներուն ստուգութիւնը:

Գրքոյի ժէշն տպուած է նաև պատահէնը նամակի մը, որ գրուած է Լոյսնաբնակ հնազանք Գարմէն Տէսթըրի կողմէ:

Շահէ Արք. Տիպին Տէսթըրին յանձնած է նաև, վաճառելու համար, 1800-ական թուականներուն հիւսուած ռեկոնստրուկտորի մը, Ս. Թաղթ Գլխադիրին մօրթիով ընդելուցուած:

Գրքոյի ժէշն նկարագրուած է տխուր և սրտաճգնիկ պատմութիւնը Անթիլիասի վանքէն Շահէի ձեռքով գողցուած Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Աջին և այլ սրբութեան, և թէ ինչպէս ամբողջ տարի մը իրջանկայիշատակ Զարեհ Կաթողիկոս, Միաբանութիւն և համայն ժողովուրդ տուալտեցաւ, մինչև տնոնց բարերար յայանութիւնը:

Ներչէ Սրբազան մէկ առ մէկ կը թուէ Շահէ Արք.ի կողմէ կատարուած տասնեակներով գողութիւններ: Գրքով ինչքի գողութիւններ: Գողութիւններ՝ մեծ և փոքր, զեղծարարութիւններ, դրամաշորթութիւններ, որոնց թուումն անգամ աւելորդ կը սեպենք, բայց որովհետեւ տնոնք կը ներկայացուին այնպիսի վաւերական փաստերով՝ որոնց ճշմարտութեան կասկածիլ չենք կրնար, յիշենք մէկ հատ՝ օրինակի համար:

«1967ին, երբ Իսրայէլի բանակը չքաւեց Հին Գողգաթ, Շահէ Վրդ. Իսրայէլացի պաշտօննայի մը հետ կը բանալ Ամմանաբնակ Պր. Ռուբէն Քէչէճեանի Երուսաղէմի լուսանկարիչի խանութը և կը գողնայ բոլոր ֆաւէտները: Ահա Պր. Քէչէճեանի բողբոջադիր երկտողը, այդ օրերուն ինչի գրուած: —

«Ամանապատիւ Պատրիարք,

«Այս ի՞նչ տեսակ կղերականներ ունիք, նման գող Շահէին, որ մեր Երուսաղէմի խանութը բացեր է և բոլոր ֆաւէտները գողցեր է: Այս խնդիրը ձեզի կը յանձնեմ և կը խնդրեմ որ զաւակնելու սիրոյն ստիպէք որ Շահէ Սրբազան հա զարմնէ իր գողցածները:»

«Շահէն՝ նոյն Իսրայէլի պաշտօննային հետ կը կողոպտէ նաև խեղճ հնազանք Պր. Օնանի խանութը, որ իր այս կորուստին հետեանքով անգամայն ճշմարտ և մեռաւ:»

Եւ ի վերջ այս բոլորին, գրքին մէջ կը յիշուի Շահէի զիգած հարստութիւնները: Իր ունեցած կալուածները Իսրայէլի մէջ, Լիբանանի, Ֆրանսայի, Ամերիկայի մէջ: Կը յիշէ իր ունեցած հողերը, յարկաւորածիւնները և զեռ Երուսաղէմի մէջ նոր կառուցուող վեց յարկանի շէնքի մը մասին:

Գրքոյի ժէշն նկարագրուած է բարոյական ողբերգութիւն մը: Սեռային մծղնութիւն մը, որ սահմակցուցիչ է պարզապէս և արկամանացի յաւատկելու:

Հէջ Շահէ, հոս պիտի հասցնէին քեզի քու աշխարհիկ և չհաղ լուսկան ձգտումներդ ու ճամբարակութիւններդ: Քու զիգած այդ բոլոր հարստութիւններդ պիտի կարենան ապահովել քեզի հոգիի

խաղաղութիւն, հոգեկան երանութիւն ... անշուշտ ո՛չ է, եւ ա՛յս է քու պատիժդ: Ու պատիժդ կու գայ հող դարձած այն ծեւրունիէն, որ կը կոչուի Զարհն վեհափառ: Դուռն ունիս անշուշտ անվիճելի կարողութիւններ և ճարպիկութիւններ, սակայն կը պակսի քեզի հոգեւորականի ամենակարեւոր շնորհ՝ հաւատքը: Ու այդ հաւատքին պակասութիւնն է որ քայքայած է հողիդ ... և ինչպէս պիտի ըսէր բանաստեղծը. —

«Պիտի գայ օր մը, աւա՛ղ, եւ այդ օրը կու գայ օուօ՛:
Երբ դուռն, յոգնած պատուօր, ամբաստանեալը
եւ դուռն ինքիդ,
Պիտի գոչես երեսիդ դատարանին մէջ հոգւոյդ ...
— Թօւառակամ, ի՞նչ ըրի՛ր, ըսէ՛, հոգիդ
ի՞նչ ըրի՛ր:»

Եղիշէ Սրբազանի գրքոյկին մէջ հրաւորակուած է նաեւ նամակ մը, ուր յայտնապէս կը պարզուի որ դուռն մը կը նիւթուի Պատրիարքը իր Աթոռէն վար առնելու: Եւ դեռ աշխատանք կը տարուի, կոչերով, բողոքի նամակներով և հեռագիրներով Ամենայն Հայոց վեհափառ կաթողիկոսն ալ մէջ խառնելու այս անբարու նակ վէճին:

Բայց իմաստուն և խոհական Հայրապետը յստակօրէն կը ճշդէ իր դիրքը, որ Պատրիարքը իր Աթոռէն վար առնելու անմիտ արարքին չ'ուղեղը մասնակցիլ և զայն կը գտնէ սխալ:

Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը ունի իր անյեղի օրէնքները: Արտաքին ազդեցութիւններ կրնան վտանգել դարաւոր վանքին կարգն ու սարքը:

Կը դժուարանանք անուն և տարազ տուլ այս անսամանակ, անտեղի և ապերասան արշաւին, որ կը միտի վտտակաւոր և ալեգարգ Պատրիարք մը իր Աթոռէն վար առնելու:

Եւ զարմանալին ա՛յն է, որ Եղիշէ Արք. Տէրաճերանը իր գահէն վար առնել ջանացողները անո՛նք են: Որ մինչև երէկ իր ջերմ պաշտպաններն էին և երկրպագուները:

Եղիշէ Սրբազան իր գրքոյկով հրապտրակ հանած է այս միջին պայքարին տխուր ժալքերն ու դերակատարները:

Ճշմարիտ և ապարտոյ դաւադիրը ա՛յն է, որ համոզկեր միջոցներով դիժէ հանած է և իր անսանձ ու ապերախտ արշաւին կապած է բարի և միամիտ հոգիներ, արտաւ անձեր:

Պատրիարքը իր Աթոռէն վար առնել ... իր տեղը ո՞վ նստեցնելու համար ...

Ո՞վ է իրենց թեկնածուն:

— Տիրա՛ն Սրբազանը ...:

— Ո՛չ, կ'ըսեն իրենք:

— Թորգո՛մ Սրբազանը ...:

— Ո՛չ, կը կրկնեն դարձեալ:

Հապա ո՞վ է այս արշաւը կազմակերպողներու թեկնածուն:

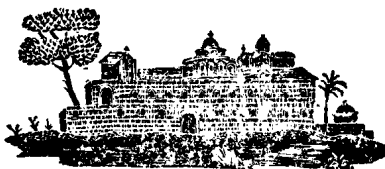
Ո՞վ կը մնայ, եթէ ոչ՝ նոյն թշուառական, որուն տեղը ճանքանից մուտն է, պիտի ըսէր Երջանկայիշ. վեհափառը:

Քաղաքական ներկայ անկայուն կացութեան մէջ, մեզի կը մնայ երկար կեանք և առողջութիւն մաղթել Ս. Յակոբեանց Գահակալին, Եղիշէ Պատրիարքին, և ինչո՞ւ չ'յիշել իր մեծանուն նախորդին հին Ապողոնեան մէկ պատգամը, որ կ'ըսէ.

— Մի՛ շարժեր դու զկամարներին, քոնզի անշարժ լաւագոյնն է:

Լօս Աճեկըս

ԹՈՐԳՈՄ ՓՕՍԹԱՃԵԱՆ

Շ Ա Ր Ք

ՆՈՐ ԽՈՐՏԱԿՄԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐՈՒ

Ես եղիվարդն եմ այս գիշեր,
 Կեցած սրտին՝ Սիրոն լեռան,
 Ստուերներուն հետ գիրկ գրկի,
 Որոնք կու գան ամէն գիշեր,
 Մղձաւանջով եղերական,
 Որոնելու երազն իրենց
 Անցելայուս,
 Որոնց տուն միս եւ արիւն:

Կեցած սրտին՝ Սիրոն լեռան,
 Որուն վրայ դեռ չեն պաղած
 Թիւղն ու զրոփն պղինձներու,
 Արփաներուն անիծակոյտ,
 Մարգարէից փառակոչոն,
 Որուն վրայ օր մը սրտում,
 Շուքն եղաւ շէկ պարմանիին,
 Երկինքներէն մեզ ընծայուած,
 Մարդոց ցաւին ու երազին,
 Պոս պոս պատմող կսկիծն հզօր
 Այս աշխարհին,
 Չոր փորձեր էր երկնի համար
 Օր մը գընել էր արիւնով:

Ու կ'արթնան հոգիիս խոր,
 Հազար զրոփ ու յիշատակ,
 Որոնք արդար բըխումն եղան
 Բոլոր մարդոց որդիներուն,
 Դարէ ի դար:

Շուրջ տունեւ անասանջող,

Քրդամիդին սակ անէծփին :
 Մեուս մը խոր կը ծածանի,
 Վրան դաւսին ու ծըմակին,
 Միւս անջրդի,
 Մարդոց անբաւ տառապանքին :

Մօսն ու հեռուն,
 Ծոցն այս անոն, անկերպարան
 Կարկառներուն,
 Կը բարձրանան հանդիսաւոր
 Վանք ու մասնուն,
 Ռոնց քարէն ու նըկարէն
 Արձանագիր, դեռ կը շարժին
 Գիմաստներն լուռ ու թախծոս :
 Մինչ գմբէթներն տանարներու
 Կը ծանախան զերթ սաղաւարտ,
 Գլխուն վերել այլեւս մոռցուած
 Աստուածներու :

Ես եղիվարդն եմ այս գիւշեր,
 Կեցած Սիոն լեռան վերել,
 Իբրեւ պահնորդ ու պահապան
 Սուրբ Յակոբայ ժառանգութեան,
 Ռուս վըրայ սլաքն ոսկի
 Մարդոց սրտին,
 Կը ծածանի երանագին :
 Անուութիւնն այս ամէնուն,
 Բաժակ մ'արցունք բռնած աչիք,
 Լուռ կը նայիմ անցեալներուն¹
 Ոսկեպարան :
 Գեղեցկութիւնն այս ամէնուն;
 Գործն է բազկին հախնիքներու,
 Բխած սրէն անոնց հըրաւք :

Խրոզվահար իմ ցախ մէջ,
 Արդ կ'երկարեմ եռաժանին
 Սուրբերուն այդ,
 Խղմամսանի վախ մ'ինչպէս,
 Մտերուն մէջ բոլոր անոնց,
 Որոնք այսօր քու առամիս
 Ու դաւադիր,
 Քար կը նետեն ժառանգութեան
 Այս սրբազան,
 Տարիներու սուրբ կրնիքով
 Արինա՛վառ:

Փա՛նք սուրբերուն աստուածաբեալ,
 Որոնք տուն յօծարակամ,
 Արինն իրենց կալակ, կալակ,
 Երկնանուէր իբրեւ անձրեւ,
 Այս փառաւոր Հաստատութեան:

Ու կ'երկարեմ եռաժանին
 Իմ ցասումիս,
 Ուղեղներուն որդնակարան,
 Գերի դարձած պատգամներուն
 Իրենց ունայն:

Ու կ'երկարեմ եռաժանին,
 Յուդաներուն սուսկասպաս,
 Որոնք ձայնէն ոսկիներուն
 Այլուրացած,
 Կրնան ծախել իրենց նոգին,
 Ու չեն տեսներ դուռն լայնաբաց
 Գերեզմանին, որ կը լեցուի
 Ափ մը ծովէն ժամանակին:

Դուք, խաւարէն ծընած մարդեր
 Տափակամիս,

Կեանքին առջեւ փառած սեւ պատ,
 Մի յաւակնիք ինչպիսեւիւ
 Տաղաւարին դէմ սրբազան
 Գլխադիրի,
 Ասելուքեան թոյնով լեցուած:
 Գանն Յակոբայ երկնանուէր,
 Բեւեռն երկրորդ մեր հոգիին,
 Սիւնն է անբարձ
 Եկեղեցւոյն Հայաստանեայց:

Խորն ընդերքին Գլխադիրին,
 Լոյսով, յոյզով եւ ողորթով,
 Կը սրտփէ սիրքը Հայուն,
 Մագնիս անհուն,
 Դարերն անցեալ եւ դարեր նոր
 Իբար կապող,
 Ձվերածուած մեծ խորհուրդով:

Ան կը մնայ երէկ, այսօր,
 Ու յալիսեան,
 Ձեռուած հրաւ Երկնին դէմ,
 Խաւիսիս նեցած
 Սուրբ Քաղաքի ամուր սրտին՝
 Ըղձանքն ինչպէս հայ հոգիին,
 Որուն լոյսին կը նային միշտ,
 Այֆեր անուշ, աչֆեր ճշուն
 Սերունդներուն,
 Հրեղէն սիրն, լուսէ սանդուխ,
 Մեզ երկնին առաջնորդող:

Ես Եղիվարդն եմ այս գիշեր,
 Յաջորդը սուրբ Շղթայակրին,
 Որ Երջեցաւ այն օրերուն
 Չարաբաստիկ, վանքերէ վանք,

Եւ ուսանէ ուրիշ ուսան,
 Պարանոցին՝ պարսփի շղթան:
 Ո՛չ մէկ քթունք կրնար սակայն
 Պասմել բոցը անոր ձայնին,
 Խաւարին դէմ լոյսը մաղող,
 Երբ կը հնչէր ծանրը ու ձոյլ,
 Ասեաններուն եւ սիրտերուն:
 Ան կը փալէր հրուած կարծեա
 Մեր դարերէն,
 Հրալիրուած մսածուսէն
 Աւսուածարեալ ընտիրներուն:

Գիտէիր դուն,
 Աւսուածարեալ մեծ հայրապետ,
 Թէ կը գրուի բարձրին հետ
 Ամէն չարիք,
 Վրան անհուն իր մտտեանին,
 Բայց չի կորուիր հետք մը աղօթք,
 Կաթիլ մ'որցունք,
 Կեխոփին մէջ արդարութեան
 Իր անսահման:

Գիտէիր դուն,
 Թէ մարդն Ք չար ու զազեղի,
 Ճերմակ ներկած մեղեդի իր,
 Թէ բառերէն իրեն թուառ
 Հոսը կու գայ մեղեդու սեւ:

Պարանոցին պարսփի շղթան,
 Յանձանձնելու վարիքն հզօր
 Մայրավանքին Սուրբ Յակոբայ:
 Կարծես Աւսուած,
 Զինք երկաթէն դարբնած ըլլար,
 Վազցընելու բոցն իր սրտին,

Ուր հրաւեով կ'այրէր անմեռ
Հուրն Աստուծոյ,
Իբրեւ այրող մօրենին նոր:

Աստուածաբեալ սուրբի նըման
Օր մըն ալ ես պարսփի գօտին
Երեւ անգամ մէջփս կապած,
Գացի ափերը Նեղոսին,
Յետոյ Պաղտատ ու Հնդկաստան,
Երբ երկինքէն անձրեւի պէս
Ռումբ կը տեղար Սուրբ Քաղաքի
Պարիսպներուն մօտն ու հեռուն:
Այն օրերուն նորէն մինակ,
Կը փորձէին ժամանակի
Ափին՝ դաժան վառել կրակն
Մեր ինքնութեան,
Մայր թոշունի պէս հեւ ի հեւ,
Բերելու կեր Սուրբ Յակոբայ
Կամարներուն տակ ծուարած
Սովեալներուն:

Բայց ո՞ւր էին այդ օրերուն
Ամբարիւսներն արուաղին,
Եօթնակարան լիրբերը ժանտ,
Ռոնք այսօր թափած ետին
Աղջրկարդի պաճիկներուն,
Վարժամակած իրենց հոգին
Մեղքերով լի,
Ողբերգութեամբ անհաւելի,
Կ'ռնան նորէն մարդու մը դէմ,
Որ դեռ երէկ
Իր կօթիկներն կը լիզէին:

Ամբաստանող դուք պանդոյրներ,

Մուրացկաններ զագրասեսիլ,
 Դուրս մնացած տողաւարէն
 Մեր օրերուն,
 Ձէ՛ք գիտեր թէ՛ ձեր հսկասի
 Քրտինով լոկ կրնա՛մ մաքել
 Ամօթանքը ձեր վաճառէր:
 Մեռելները հայ աշխարհին,
 Իջած հողին,
 Ձեզ կը նային արտասուայեղ,
 Իսկ ողջերը ինծի նըման
 Եւ ինծի հետ,
 Կը թփնեն ձեր հողիին մէջ,
 Կապած բորբոս:

Մարդոց չարիքն ու պղծութիւն,
 Անպարագիծ,
 Գմբէթ նետած մինչեւ երկինք,
 Կը յաւակնին մօտենալու
 Ժառանգութեան այս սրբազան,
 Որուն լոյսերն էին խաւար
 Այն օրերուն,
 Մարդոց կողմէն հոգիով խորթ:

Յետոյ սակայն կ'ոսկիանար
 Ու կը բացուէր
 Այգը կարմիր, սէրը հըզօր,
 Ամէն օր նոր,
 Իբրեւ արիւն, իբրեւ նշխար,
 Բաւխուելու զաւակներուն
 Այս դարաւոր Հաստատութեան:

Ամբարիւսներ մի օրերուն,
 Մի՛ խիզախէ՛ք լռեցնելու
 Զանգակները Սուրբ Յակոբին

Երկնահնչյուն,
 Մղձաւանջովն ձեր հոգիիմ
 Դըժոխածիւն:
 Թաթար, Մէմլուֆ, Սալահէսսին,
 Չեն յաջողած լըռեցնելու,
 Արհաւիրքի օրերուն այն,
 Աղօթասաց հոգին Հայուն,
 Կամ կտրելու մօրը լեզուն՝
 Ջաւականերուն իր ձայնարկու:

Փառք սուրբերուն աստուածարեալ,
 Զինուորներուն սրբազումար,
 Որոնք գիտցան պահել իրենց
 Բիբին նըման,
 Ժառանգութիւնն այս հայկաժամ:

Մարդեք կան որ չեն պատմուիք,
 Որոնք հոգին եւ երկնին
 Դաւանակութեան իբրեւ աղբիւր
 Կը բաշխուին:
 Պատիւ նոյնպէս արիարանց,
 Զինուորներուն վեք օրերուն,
 Որոնք իրենց շնորհաբաշխ
 Սուրբի նըման,
 Պատրաստ եղան ամէն վայրկեան,
 Տալու գլուխն իրենց յօժար,
 Եւ փրկելու ժառանգութիւնն
 Հողմերէն չար,
 Եւ յաղթելու մահով մահուան:

Տանարն է ան Սուրբ Յակոբայ,
 Երգեհոնի նման բացաւած,
 Երկնին դէմ,
 Սեղմաւար բարեքն իր սուրբ,

Կը թրթռան
 Ժամանակի մասներուն սակ,
 Ներեցմա՞ք պէս այն մարդեղուն,
 Որո՞նք երկինք իջեցուցին
 Մեր սրտերուն:

Ա՛հ, երանի որ ունիցի
 Յիշատակը Հայ Սիոնին,
 Համաձայլը ժողովուրդի
 Ջերմ հոգիին, սրտի ձայնին:
 Քանի անգամ գերեզմանէն
 Ծնանք նորէն,
 Արեան սիրով անվերադիր,
 Եւ կազմեցինք համաիշը հուր
 Մեր պատմութեան,
 Հրաւեներով հանդիսաւոր:

Ես եղիվարդն եմ այս գիշեր,
 Բացած գիրհերը անցեալին,
 Ուր կը մղուի պայթարձ հզօս
 Միտքին, կիրքին ու երկնքին:
 Մեռա՞նք մեռա՞նք ես թել առ թել,
 Ինկաւ ինձմէ արիւնն իմ վառ,
 Այժմ մոխիր երեսներուս:
 Եւ աչերուս կրակին դէմ
 Մեռում եւ արդ ժամանակին,
 Վրան մաշած իմ օրերուն,
 Ինչպէս փսմնա՞ծ խորձն երկաթին:

Արդ կը ծաւեմ իմ ցաւերուս
 Նուրը լեզի,
 Անոնց համար որոնք դրին
 Իրենց հոգին խորն դժոխքին:
 Ու կը ժողվեմ ես բոց առ բոց,

Հասկերն հասուն իմ ցաւերուն,
Սերմը որոնց փիւն անփորձ,
Ինկաւ երէկ իմ հողերուն:

Ժամանակը եղաւ անգութ,
Հարուածելու զիս չարաչար,
Ահաւասիկ քառ'սուն տարի:
Ոչ դիրք, հանճար, ու ոչ ալ փառք
Ձեռն դիմանար,
Ան կը զարնէ ամուր սիրտեր:

Կեցած եմ արդ ցաւին դիմաց
Ժամանակին,
Բայց չեմ քարթեր
Սըլաքներէն տառապանքին
Մասն իսկ ինձմէ,
Իբրեւ օծիս ապրումներու:
Բառերըս իմ որակումներ
Ձեռն լիբերու հասակ չափող,
Ամէն մէկ բառ ինձմէ փրթող,
Ուռկան մըն է կեանքի ծովէն
Վեր բերելու դիրքը մարդոց:

Ձեմ նուանուած օրերէն չար,
Իմ արիւնքս
Հոսանքը չի դադրիր դիւրին,
Որուն մէջէն ես ամէն օր,
Նոր յոյգերու կը բանամ դուռ:
Հոգիս ունի թէ՛ խաւարի
Եւ թէ սիրոյ մագնիսն հզօր,
Կրակներով իր լափլիզող:
Մրրկահաւին երգը խոր է
Ճիւղ այն ասեմ,

Երբ կը պայթի ամպրոպն հզօր
Ծովուն վերեւ :

Կը հաւատամ ես իմ աստղին,
Մշուէին մէջ կարմիր, կապոյտ,
Ու կը տեսնեմ ձեռքը կախարդ
Որ աչեքուս՝ կը վերցընէ
Վարագոյրը հին օրերուն,
Ծալն իր փրօած
Ժամանակի անհուն ծովին :

Խոնջ ու սրտում ու ծերացած
Անժամանակ,
Սիրով յոգնած բայց երջանիկ,
Կեցած եմ արդ,
Մարդու մը պէս որ չի փախչիր
Կեանքի գիրէն :

ԵՂԻՎԱՐԴ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

397. ԱՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻԻ ՆԿԱՏՆԼԻ ԿԵՏՈՐ. — Ստիպողական մկրտութեան առթիւ շատ բան կարելի է ըսել, որովհետեւ ոչ ստիպողականութիւնը հաւատարմ է ամէն պարագայից մէջ, ոչ առձեռն միջոցները և տկարութիւնները նոյնն են միշտ, և ոչ ալ տեղւոյն վրայ գտնուող անձերը հաւատարմ աստիճանով յաջողակութիւն, ընդունակութիւն և կարողութիւն կ'ունենան: Այս պատճառաւ երկու բան կարելի է իբրեւ կանոն աւանդել ընդհանրապէս, նախ՝ հատկապէս քաղաքականները հարկէն անդին պէտք է անցնին. երկրորդ՝ եթէ հարկին զգուշութեամբ թերի բան մը գտնուեցաւ, երբ այդ զգուշութեան պէտքը կ'անցնի և դիւրութեան նոր առիթներ կը ներկայանան, թերի թողուածը այն ստան կատարուի և խորհուրդին պաշտամունքը ստանայ խորհրդական և ծիսական իրաւորութեան լրումը: Ըստ այսմ եթէ մկրտութիւնը առանց դրոշմի և հաղորդութեան է տրուած, լրացուին այդ խորհուրդները, և եթէ մկրտութիւնը առանց ծիսակատարութեան է տրուած, լրացուին մկրտութեան ծիսական կողմերն ալ: Միայն մկրտութեան էութիւնը և աւանդին ջուրը պէտք է կրկնել, օրէն չէ նոյն պէս անգամ մը մկրտուածը կրկին մկրտել:

398. ՈՐԻՈՒԷ ԱՏՆԵ ՎԻ ՈԶ ՈՔԻ ԶԻ ՄԵՐԺՈՒՐԻ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ. — Մկրտութեան հարկին կը յարակցին՝ այն ամէն կանոնները և հրամաններէն, որոնք կը պատուիրեն մէկը չզրկել մկրտութենէ որեւէ պատճառաւ, քաւ է որ եթէ Հափոհաս է ընծայիւմը, ինքը խնդրէ զայն, թակ եթէ մանուկ է՝ զայն բերեն մկրտութեան: Ըստ այսմ պէտք է մկրտել հիւանդն ու յիմարը, մեղաւորին և նշովուորին զաւակը, եղբայրասպան իսկ և ամբարիշտը, պոռնկորդին և ծնածը ի շնութենէ, խա-

րէութեամբ և կեղծեօք քրիստոնեայ ձեացածը, մէկ խօսքով՝ ոչ մէկ չարութիւն կամ թերութիւն կայ, որ անարժան ընէ մէկը մկրտութեան, բացի մկրտութենէն խորշիւ բացարձակ և ընդդիմադիր կամքէն:

Կանոնները արարողութեան ատեն մեռած երեխան ալ մկրտութեան կարգը կը զաւսեն ու նոյն կը ներեն քահանային, որ ստիպողական մկրտութեան զացած ատեն, լսած վայրկեանէն կարգը սկսի, զացած միջոցին շարունակէ և հասած միջոցին տառապէ: Իսկ եթէ պատահի որ քահանային փկած ատեն երխան մեռնի, նուրբ նշանով գլուխը կնքէ և Գրիստոսի մկրտութեանը հետ թաղուի: Այս կանոնը իբրեւ ակամայ կը գործածուի: Այսպէս է Պարտաւի Սիոնեան կանոններէն մին (Սիոն, Ի, Թգ. 229): Ըզձից մկրտութեան ի նպատակ տրուած այս կանոնը թերեւս պատճառ եղած է Կատրազկ պոփոքութեան մը, որուն համեմատ, անքահանայ գիւղերուն մէջ, երբ անցորդ քահանայ մը հանդիպի, մկրտութեան կարգ կատարել կու տան անկնունք տղայոց գերեզմաններուն վրայ: Իսկ անկնունքները անպատճառ գերեզմանածայրերուն վրայ կը թաղեն, մկրտուածներէն զատ տեղ մը:

399. ՊԵՏԻՔ Է ՄԿՐՏԵԼ ԱՆՆԱԿԱՆՏԵՆՐՈՒՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ. — Մկրտութեան կարեւորութենէն սա խօսքն ալ ծնունդ առաւ թէ օրէն է մկրտել անհաւատներուն մանուկները, զաղտազողի, առանց իրենց ծնողքին հաւանութեան և օգուտ մը կոյտակէ: Տաթևացի վճռապէս կը պատահանէ: Ճշտակ ու յաղագհաց մկրտել պարտ է, զի եթէ մեռանի ազատեալ է ի սկզբանական մեղաց և ի պատժոց դժոխաց (էջ 591): Բայց այս վճիռը կ'արդարանայ միայն այն ատեն, երբ տղան մահամեռն է: Այս պատճառաւ արգիւնալ է անխորհուրդ կերպով մկրտել այլազգիներուն զաւակները, իրենց ծնողքէն գաղտնի, որովհետեւ Վթէ ապրին՝ օգուտ չ'ըլլար, մանաւանդ թէ անարգանք կը հասնի մեր հաւատքին:

Իսկ անհաւատներու զաւակները գաղտազողի և ձեռներէցութեամբ մկրտելու պարագաները հետեւեալները կրնան ըլլալ.

երբ ժաննկը կեանքի յայտնի վտանգի մէջ գտնուի, երբ լքեալ ըլլայ կամ հրապարակի վրայ ձգուած, երբ անբուժելի յիմարութեան մէջ գտնուի, երբ պատեարագմի ատեն աւարի տարուած ըլլայ, երբ ծնողներէն մին ուրիշ դիտուածով հաւանի ատոր, կամ երբ այդպիսի հաւանութիւն

տայ այն, որ առ ի չգոյէ ծնողաց, անոնց տեղը կը բռնէ: Բայց այս և ասոնց նման պարագաներ, որոնք կը թուլցնեն ապագային պատասխանատուութիւնը, պէտք է յոյժ խահականութեամբ կշռուին և բազդատուին եղելութեան պայմաններուն հետ և այնուհետեւ ընդունուին:

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս Դ Ի Ո Շ Մ Ի

400. ԿԱՐԳՆ ՈՒ ԴԻՐԻՔԸ. — Դրոշմի խորհուրդը մկրտութեան վերջ երկրորդն է կարգով, երկրորդ նոյնպէս ընդունելութեան կարգով, լաւ ևս ըսելով մեր եկեղեցւոյ և արեւելեան միւս եկեղեցիներուն համեմատ, յարակից է մկրտութեան: Այնպէս որ ժողովրդական կարծիքով, երկուքը իբրեւ միակ խորհուրդի մը երկու մասերը կը համարուին: Լատինաց եկեղեցիները Դրոշմի խորհուրդը ուշ կու տան, երբ տղան արեւունքի կը մօտենայ կամ դէթ տասներկու տարեկան կ'ըլլայ: Բայց տախիա արեւմուտքի մէջ ալ նոր սովորութիւն է, այսինքն ամենականուխը ԺԴ. դարուն սկսած, մինչ նախկին ընդհանուր եկեղեցւոյ մէջ կանուխ, այսինքն մկրտութեան հետ միասին կը տրուէր, ինչպէս է այժմ բոլոր արեւելեան եկեղեցիներուն մէջ:

401. ԱՆՈՒՆԸ ԿԱՄ ԿՈՉՈՒՄԸ. — Դարէ դար և եկեղեցիէ եկեղեցի տարբերած է այս խորհուրդին անունը, նիւթէն, արգասիքէն կամ ուրիշ հանգամանքներէն առնուելուն համեմատ: Ըստ այսմ, եկեղեցական մատենաներու կամ Ս. Հարցքուածքներուն մէջ հետեւալ կոչումներն ալ կը գտնուին. Խորհուրդ Միւլտոնի, Խորհուրդ Իւլոյ, Խորհուրդ Օման, Դուրիւն Ձեւաց, Նեան Տերունեան, Կնիք Աբալայական, Խորհուրդ Կասարման, Խորհուրդ Լիման, Խորհուրդ Հոգւոյն Մբոյ, Շնորհ Հոգւոյն, Խորհուրդ Շնորհաց, Մարտիոյ Միւլտոն, Ձեք Մբազուրծեալ և չ.։ Մեր մէջ սովորական անուանակոչութիւնն է Դրոշմ, Յունաց մէջ՝ Միւլտոն, Լատինաց մէջ՝ Հաստատութիւն (Confirmation):

Կոչումներու այսչափ տարբերութիւնը, որ ուրիշ ոչ մէկ խորհուրդի համար

կ'երեւի, կարծել տուաւ ոմանց թէ մի գուցէ անուններու այս բազմազանութիւնը հետեանք ըլլայ խորհուրդին էութեան մասին եղած կարծիքներու բազմազանութեան, և այս պատճառաւ նոյնիսկ եղան որ ուղեցին մերժել անոր խորհուրդ լիւնելը և սոսկ արարողութիւն նկատեցին զայն, կամ մկրտութիւնէն իբրեւ անջատ խորհուրդ մը չհամարեցին զայն: Բայց ըստ մեր եկեղեցւոյ ուղղափառ դաւանութեան, մենք պարտաւոր ենք Դրոշմը ընդունիլ իբրեւ խորհուրդ իսկապէս, և խորհուրդ ըստ ինքեան, անշփոթ ուրիշ խորհուրդի հետ:

402. ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ. — Դրոշմին օանմանն է խորհուրդ Հաստատութեան, տրուած դրութեամբ ձեռաց կամ օծմամբ միւլտոնի, ի զօրացուցանել զմարդն ի հուստտան: Այս օանմանի բացատրութիւնը պիտի տրուի ընդհուպ, երբ խօսքին կարգը գայ խորհուրդին նիւթին, ձեւին և արգասիքին մասին ճառելու: Հիններու մէջ այս խորհուրդին հակառակորդները եղան վաղնիստիկանները, որոնք օտարոտի ծէսեր մտցուցին անոր մէջ, և Նովոստիանները, որոնք բոլորովին զանց ըրին զայն, թէպէտե թէ՛ անոնք և թէ՛ ասոնք չուրացան անոր դրութիւնը, նորէն նորաղանդներու կազմակերպութիւնէն առաջ՝ եկած կրօնական յուզումներու միջոցին, այս խորհուրդը մերժողներ եղան կաթարեանները, վալախանները, Ութլիֆեանները, Հիւսեանները և վերջին ժամանակներուն մէջ ևս ընդհանրապէս բոլոր թողութեանները մերժեցին զայն, ուրանալով անոր իբր խորհուրդ ունեցած կարեորութիւնը:

403. — ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿՈՒ-
ԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԲ ԳՐԲԵՆ. — Աւետարաննե-
րուն մէջ ոչ մէկ տեղ կը գտնենք այս
Խորհուրդին յիշատակութիւնը: Օծումը
զոր առաքեալները կատարեցին, «օծանէին
իւղով զբաղում հիւանդս» (Մրկ. 2. 13)
հաւատքի հաստատութեան օծումը չէ.
նոյնպէս եւր Քրիստոսի կը մատուցունէին
մանուկները, որպէսզի ձեռքը դնէ անոնց
վրայ և աղօթէ, և ինքը, «եղեալ զձեռն
ի վերայ նոցա և զնոց» (Մտթ. ԺԹ. 13,
15) այս ալ Խորհուրդ մը չէր, կամ նշա-
նակ Խորհուրդի: Իսկ Ս. Հոգիին վերնա-
տուն իջումը, երբ առաքեալները և ա-
նոնք որ իրենց հետ էին լլցան ամենեք-
եան Հոգեով Սրբով» (Գործք. Բ. 4) Խոր-
հուրդ չեղած, որովհետև մէջտեղը մարդ-
կային պաշտօնէութիւն չկար այլ միայն
աստուածային և անընդմիջական ներգոր-
ծութիւն: Ուստի լուսաւորոյն է ըսել թէ
աւետարաններուն մէջ չկայ վկայութիւն
թէ Քրիստոս Դրոշմի Խորհուրդը ուսու-
ցած, կատարած կամ հրամայած է:

404. — ՀՆԲՐՈՒՄՆ Ս. ՄԿՆՈՒԹԵԱՆ.
— Բայց ատոր համար ստիպուած չենք
ընելու թէ Քրիստոս չէ սահմանած այդ-
պիսի Խորհուրդ մը: Գործք Առաքելացի
մէջ յայտնապէս կը պատմուի թէ այդ
Խորհուրդը պաշտօնեացաւ առաքեալներէն,
և այն ալ ոչ թէ իրրե նոր մուծուած բան
մը իրենցմէ, այլ իրրե Քրիստոսէ հրա-
մայուած և պատուիրանադրուած: «Իրրե
լուան որ յերուսաղէմ առաքեալքն էին,
թէ և ի Սամարիա ընկալան զբանն Աս-
տուծոյ, առաքեցին առ նոսա զՊետրոս
և զՅովնանէս, որք իջեալ կացին յա-
ղթիս ի վերայ նոցա, որպէսզի առցն
զՀոգին Սուրբ, զի ցայնմով չու եւս էր
և ոչ ի վերայ միայնոյ հասեալ, բայց
միայն մկրտեալք էին յանուն Տեառն Յի-
սուսի: Յայնժամ եդին զձեռս ի վերայ
նոցա և առնուին Հոգին Սուրբ» (Գործք,
Ը. 14-17):

Այս պատմութեան մէջ Խորհուրդին
մասին է որ կը խօսուի, որովհետև կը
գտնուի նիւթական քործ, դրութիւն ձե-
ռաց և հոգեկան արդիւնք, Հոգւոյն ըն-
դունելութիւն: Յայնի է որ առաքեալ-

ները կը գործեն զօրութեամբ յառաջա-
գոյն եղած կարգադրութեան մը, զոր
Քրիստոսէ միայն ընդունած կրնային ըլ-
լալ, զոնէ յետ Յարութեան քառասուն
օրերուն, երբ շատ բան խօսեցաւ և սոր-
վեցուց իր Եկեղեցիին մասին (Գործք, Ա.
1-2): Միևնոյնը կը տեսնուի նաև Յիւե-
սացի տասնեակու Յովնանէսեաններուն
պարագային. «Մկրտեցան յանուն Տեառն
Յիսուսի և ի դնել ի վերայ նոցա Պողոսի
զձեռն, եկն Հոգի Սուրբ ի վերայ նոցա»
(Գործք, ԺԹ. 5-6): Այս մաքով է որ
Պողոս նախ ինքն կը յիշէ հաստատութեան
օծումը. «Որ հաստատեացն մեզ ձեռքն
հանդերձ ի Քրիստոս և օծ զմեզ, Աս-
տուած է» (Բ. Կորնթ. Ա. 22):

405. — ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՐԿՈՒ-
ԹԵԱՆ ԵՒ ՀՆԲՐՈՒՄ. — Այս վկայութիւնը
ներուն համար, որոնք հիմնական են Դրոշ-
մի Խորհուրդին համար, ի զուր հակառա-
կորդները կ'ըսեն թէ անոնք Հոգւոյն ըն-
դունելութեան առթիւ արտօքին և հրա-
շալի շնորհաց մասին ըսուած խօսքեր են,
այսինքն, լեզուաց, շնորհաց և մարգա-
րէութեան: Իսկ ձեռք դնելը, կ'ըսեն, ըստ
Ս. Գրոց, յաճախ եղած է պաշտօնէից և
քրիստոնէից վրայ, զանազան նպատակ-
ներով, ինչպէս Անանիայի Պողոսի վրայ
ձեռք դնելը (Գործք, Թ. 17) և Անտիոքի
երէցիներուն, Բառնաբասի և Պողոսի վրայ
(Գործք, ԺԳ. 3): Միթէ՞ սառնք Դրոշմի
առնչութիւն կը նշանակեն:

Ստույգ է անշուշտ թէ բազմադիմի են
Հոգւոյն շնորհները և բազմապիսի են ձե-
ռաց դրութիւնները, զորո հակառակորդ-
ներն ալ չեն կրնար իրարու խառնել և
շփոթել կամ ամէնը իրարու խառնել և
նմանօրինակ ըսել: Ուստի հարկ է խնա-
մով զատորոշել զանոնք իրարմէ: Այժմ
իսկ ձեռք կը դնենք Դրոշմի համար, առ-
տիճաններու առնչութեան առթիւ, նոյն
պէս և ապաշխարութեան առթիւ, թող
լսի օրհնութեան և աղօթքի համար եւս
ձեռք դնելը, պարագաներն են որ զանոնք
կը զանազանին իրարմէ: Արդէն Մկրտուած
Սամարացիներուն վրայ, իրենց եղած Հոգ-
ւոյն առնչութեան, և իրենց ընդունած
հաւատքին իրրե լրում, ձեռք դրուիլը

չի կրնար շփոթուիլ ուրիշ ձևանագրու թիան հետ, հետևաբար ե պէտք է ընդունուի իբրև Դրոշմի ձեռնագրութիւն: Նոյն պէս պէտք է ըսել նաև Եփեսացի Յովնան-նէսեաններուն առթիւ, որոնք Միբրտութե-նէն անմիջապէս ետքը կ'ընդունին ձեռնա-գրութիւն, որպէսզի իրենց վրայ լրանայ հաւատոյ հաստատութեան գործը:

406. ՓԻՍՏ ԱԻԱՆԴՈՒԹԵՆԷ. — Աւան-դական փաստը, որ կը քաղուի Ս. Հայ-րերէն, զանազան Եկեղեցիներու սովոր-ութիւններէն, հին ժամանակներու ար-ձանագրութիւններէն, սպասներէն և ձե-սերէն, յայտնապէս կը ցուցնէ մեզի Դրոշմի գոյութիւնը նախնական Եկեղե-ցիին մէջ: Ի հակառակէն ալ նոյն կէտին կը հասնինք. զի ինչ որ հիմա կը կատար-ուի բոլոր հիմնաւորք և հնաւանդ Եկեղե-ցիներուն մէջ, նոյնն էր որ կը կատար-ուէր անցեալին մէջ ալ, մինչև առաքե-լական դարերու անյիշատակ հին ժամա-նակները: Նախնի ջատագովներէն մասնց այս մասին լուծութիւնը հակառակ փաստ չի կրնար նկատուիլ, որովհետեւ լուրջ ուրացած չի կրնար ըլլալ, ու միւս կողմէ ջատագովները ոչ թէ քրիստոնէական վարդապետութիւնները պիտի պարզէին, այլ քրիստոնէից ընթացքը պիտի որդա-րացնէին հեթանոսաց աշէրն: Իրտենք անշուշտ թէ հակառակորդները շատ կ'ու-զեն օգտագործել Դրոշմի նիւթին մասին եղած տարակարծութիւնները, բայց այդ տարակարծութիւնները պէտք չէ երբեք իրենց սահմանէն արտաքոյ արդիւնք ու-նենան: Կ'ընդունինք թէ կարծիքներ կան հանգամանքներուն մասին, բայց հանգա-մանքներուն մասին եղած խնդիրները չեն կրնար երբեք կասկածիլ ալ Խոր-հուրդին իսկութեան մասին:

407. ԴՐՈՇՄԻՆ ՆԻԻԹ. — Դրոշմին նիւթը շատ խնդիրներու տեղի կու տայ: Ս. Գրոց վկայութիւններուն մէջ, զորս յառաջ բերինք Խորհուրդին ճշմարտու-թիւնը անպաշտպանելու համար, պար-զապէս խնդիրը ձեռնագրութեան մասին էր, Սամարացիներուն ու Եփեսացիներուն վրայ ու ասկէ զատ ոչինչ կը յիշատակ-

ուէր: Իսկ ինչպէս հիմակ կ'իմանանք, Խորհուրդին գլխաւոր նիւթը կը համար-ուի միւսուորով օծումը, այնչափ որ նոյն իսկ Խորհուրդը Միւսուն կը կոչուի Յու-նաց մէջ, իսկ մեր մէջ անոր կ'ակնարկէ արդէն Դրոշմ բառը: Ուրեմն պէտք է ըն-դունիլ թէ նախապէս նիւթն էր ձեռաց գրութիւնը և յետոյ էր որ անոր վրայ աւելցու օծումը: Ոմանք շատ ետքը մուտ գտած կը կարծեն օծումը:

Սակայն Պօղոսի խօսքը, զոր յիշե-ցինք, «օծ զմեզ» (Բ. Կորնթ. Ա. 22), յայտնապէս կը ցուցնէ թէ օծումը անծա-նօթ բան մը չէր առաքելական Եկեղեցիին մէջ, ուր թէև ոմանք ուղեցին զայն այ-լաբանօրէն հասկնալ Պօղոսի առաքելական պաշտօնին իմաստով, սակայն այլաբա-նութիւնն իսկ պէտք էր ունենար իբր, իր բնական իմաստով, որպէսզի այդ իբր նիւթ տար փոխաբերութեան: Իսկ միայն Պօղոսի համար իմաստը ճիշդ չէ, որով-հետեւ կորնթացիներն ալ անոր հետ կը խառնէ Պօղոս. «Որ հաստատեաց մեզ ձեռք հանդերձ և օծ զմեզ»: Անշուշտ շատ ան-գամ յոգնակին եղակիի տեղ կը գործա-ծէ, բայց ատոր համար ճիշդ չէ բոլոր յոգնակիները եղակի իմանալ: Բայց միւս երկու վկայութիւններուն մէջ օծումի խօսք չըլլալը առ առաւելն կրնայ հաւ-կըցնել թէ Խորհուրդը ձեռք գնելով է որ սկսաւ:

408. ՄԵՐՁԱԻՈՐ ՆԻԻԹ. — Բայց շատ չանցաւ օծումին իբրև կարեւոր մաս Խոր-հուրդին մէջ մասնելը: Որովհետեւ Առաջին դարու Սուրբ Հայրերը կը խօսին կնիքի, նշանի, դրոշմի և օծումի մասին, զորս առաքելական և ժողովական կանոններուն մէջ ալ կը գտնենք: Բայց ի սկզբան ձեթ էր գլխաւոր նիւթը, որուն վրայ յետոյ աւելցուեցաւ բալասանը, ու բալասանէն վերջ ուրիշ անուշադոտ խօսակեր և ծա-ղիկներ: Անոնց թիւը 33 է Յունաց մօտ, իսկ մեր մօտ՝ 43, թէև ոմանց անուններն իսկ դժուարիմաց են: Այդ իսկ է Միւսուն Սրբալոյս, ամէնաուրական եկեղեցա-կան բոլոր նիւթերուն մէջ, որ մեր Եկե-ղեցիին մէջ կը պատարասուի միմիայն՝ Կաթողիկոսին ձեռքով: Կամ Կաթողիկոս-

սաց ձեռքով միայն մեծահանդէս արարողութեամբ, ըստ պատշաճի ժամանակաց և ըստ պահանջելոյ պիտոյից, իսկ ուրիշ Եկեղեցիներուն մէջ կը պատրաստեն բոլոր եպիսկոպոսները տարուէ տարի և այն ալ Առաք Հինգշաբթի օրը:

409. ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ. — Թէպէտե Ինչպէս այժմ բոլոր Եկեղեցիները ունին և ինչպէս կ'ուսուցանեն բոլոր Եկեղեցիներուն վարդապետութիւնները, ներկայիս չկայ Դրոշմ առանց Միւսունի, և ոչ իսկ ընդունելի կ'ըլլայ խորհուրդը առանց օծումի: Յենկով այսուհանդերձ Ս. Գրքէն յառաջ բերուած վկայութեանց վրայ, ինչպէս նաև Ս. Հարց ինչ ինչ խօսքերուն վրայ և քննութեանց բովէն անցընելով հանգամանքները, բաղձադիր խնդիրներ կը յուղուին այդ խորհուրդին նիւթին մասին:

410. ԳԼԽԱԻՐ ԽՆԴԻՐԸ Ի ՄԱՍԻՆ ՆԻԻԹԻՆ. — Առաջին խնդիրը այն կրնայ լինիլ, թէ ո՞րն է այս խորհուրդին էական նիւթը, ձեռաց դրութիւնը թէ իւրով օծումը: Չորս կարծիքներ կան այդ մասին: Առաջինը այն է, որ ձեռք դնելը կը համարի էական. երկրորդը իւրով օծութիւնը կը համարի էական. երրորդը բաւական կը համարի երկուքն ալ անխնայի և առանձնակի առնելով. իսկ չորրորդը էական կը համարի երկուքն ալ միասին առնուած, իբրև իրարու ամբողջացուցիչ, խորհուրդին լրումին համար: Կարծիքներու այս բաժանումը աւելի Արևմտեայ կը յարմարի, որոնց Միասրանը աղօթք մը ունի, զոր եպիսկոպոս մը կ'ըսէ, ձեռքերը տարածած նուիրեալներուն գլխուն վերև, բայց մեր Եկեղեցին, ինչպէս նաև բոլոր արևելեան աղգերը, չունին այդպիսի բան մը և միայն օծումով կ'աւարտեն խորհուրդը: Այս պատճառով մեր կարծիքը այն է թէ օծումին մէջ է խորհուրդին իսկութիւնը: Իսկ եթէ ըսել ուզուի թէ կարելի չէ կորուսած և խափանուած համարել ձեռաց դրութիւնը, որ սկիզբէն էական էր, այդպիսիները ձեռաց դրութիւնը կրնան տեսնել նոյն իսկ օծումին մէջ, իբրև երկու նիւթերը

խառնուած ըսելով մի միակ օծողական և հպողական գործողութեան մէջ:

411. ՕՍՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹԸ ԵՒ ԻՐ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Օծութեան նիւթը յայտնի է և որոշ թէ Սրբալոյս Միւսունի է, զոր կը գործածենք: Անոր մէջ գլխաւոր նիւթը, որ իրը կը կազմէ, ձիթեանց ձէթն է, զտուած, եփուած և պատրաստուած, որուն մէջ կը լեցնեն ձէթին քանակուած մէկ առ յիսուն կամ մէկ առ հարիւր համեմատութեամբ ընտիր և սպիտակ բաւասան, Հրէական կամ Արարական կամ Եգիպտական ըսուած տեսակէն, և ուրիշ մաս մըն ալ աշնիւ իւղ, իւղեփեցնեալ արուեստով պատրաստուած, 43 զանազան տեսակ անուշահոտ իւղերէ և խունկերէ, քաղցրաբոյր ծաղիկներէ, պտուղներէ և բոյսերէ: Մաս մըն ալ նախորդ Միւսունիէն, որով ըստ աւանդութեան Միւսունին մասերը իրարու խառնուելով, այժմանը մինչև Սուրբ Լուսաւորիչ կը հասցնեն և մինչև Թաղէոս առաքեալ, որ կ'ըսուի թէ իրեն հետ մաս մը բերաւ Յիսուս Քրիստոսէ օրհնուած իւղէն:

412. ՀԱՆԴԵՍ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻԻԹՈՆ. — Ո՛չ միայն նիւթերն են որ կը մտնեն Միւսունին էութեան մէջ, այլ նաև մեծահանդէս օրհնութիւնը, զոր անձամբ կը կատարէ Հայրապետը, երբ կ'ուղէ Միւսուն յեկել, ըստ ժողովրդական բացատրութեան, ընթերցալոյսն յաջողութեան եպիսկոպոսներ, զգեստաւորուած և ձեռքերնին տասներկու սրբութիւններ կամ սրբոց մասունքներ և տասներկու բուրդաւորներ և տասներկու քրոջակիրներ: Օրհնութեան կարգը կը գտնուի Կաթողիկոսական Մաշտոցին մէջ, կազմուած՝ աղօթքներով, ընթերցումներով, քարոզներով և շարժականներով, որոնց կնիքն է իրենց կրկնուած տեառնաբարութիւնը, որոնցմէ իւրաքանչիւրին ատենը Հայրապետը կաթողիկոսին մէջ կը մտնէ Կենաց Փայտը, աստուածամուկ գեղարդը և Ս. Լուսաւորչի Աջը: Ժողովրդական ըմբռնում կը կարծէ թէ Միւսունը կ'եռայ առանց կրակի զօրութեան, երբ սրբութիւնները կը հալին, որ անշուշտ հետեանքն է զե-

առաջնորդ կաթսային, որուն մէջ եռացած ձէթ կը գտնուի և անոր պղպղամբ ուրիշ նիւթեր լեցուցած և ճամաշնով, Գեղարդով և Ալոյով խառնած ասեմ:

413. ԶԵԹԸ ՁԻԹՆԵԱՅԹ ԹԵ ՇՈՒՇՄԱՅԻ.
— Միւռոնի պատրաստութեան ծրարան մասը նկարագրելէ վերջ ի գէպ է որ գէթ համառօտիւ խօսինք նաև անոր վերաբերեալ վարդապետական քանի մը կէտերու մասին: Զիթնիներէն հանուած ձէթին մասին երբեք խնդիր չէ հանուած Յունաց և Հատինաց մէջ, որոնք մօտ առաւած է ձիթատաններուն մշակութիւնը, բայց այդպէս չէ եղած մեր և Ասորոց մօտ, զի այդ մշակութիւնը կը պահպէր մեր և անոնց մէջ, այնպէս որ երբեմն սովորութիւն եղաւ ուրիշ ձիթաբեր բոյսէ մը, զոր կնքիթ կ'անուանեն, հանել տեսակ մը ձէթ, որ շուրջ կը կոչուի և անով պատրաստել Միւռոնն: Շնորհալին տարադէպ ոչինչ կը տեսնէ այդ փոխանակութեան մէջ, որովհետև բուն շնորհքը քահանայական օրհնութիւնն է, իսկ ձէթը կրնայ ըլլալ ծառերու կամ բոյսերու պտուղէ, ինչպէս որ Հագորդութեան Երոհուրդին մէջ տարբերութիւն չ'ընեն գինիին դոյնը և տեսակը (Ընդհանրական, էջ 97): Այսուհանդերձ մենք ալ այժմ չենք գործածեր շուշմայ, զի ձիթնիին ձէթը այլևս դիւրագիւտ է: Աւելորդ ըլլալ դիտել հոս, թէ այս փոխանակութեան պատճառ եղած է ոչ միայն օգին ցրտութիւնը և ձիթնեաց պակասութիւնը, այլև բառին և իրին նմանութիւնը, զի մեր մէջ ձէթ կ'ըսուի ամէն ինչ, որ բուսականներէն քամուած է, իսկ ձիթնի անունը, որ ձէթէն կ'ածանցուի, ցոյց կու տայ թէ մեր մէջ ուշ ճանչցուեցաւ այդ ծառը, որ ամենէն աշխիւ ձէթը կու տայ:

414. — ԲԱԼԱՍԱՆԻՆ ԽԱՌՆԻՄԻՒՆ ՄԱՍԻՆ. — Բալասանին և ուրիշ անուանոտ նիւթերու խառնուած ամանք կը կարծեն թէ զեղծամբ է որ ոկոտ վաղնիկներէն երուս ձեռքով, որոնք իբր թէ ասով կամեցան արտաքին չքեղութիւն մը անյօշոյն ներքին շնորհին վրայ: Անցեալ հնութեանց զննութեան հետամտները (Մնացեալ յաջորդիւ՝ 41)

կ'ըսեն թէ Եկեղեցւոյ առաջին հինգ դարերու կանոններուն և ծխարաններուն մէջ ո'չ բալասանի յիշատակութիւն կայ և ոչ ալ ուրիշ անուանոտութեանց: Սակայն այդ խառնութիւն մէջ ո'չ նորալուծութիւն տեսնուլ պէտք կայ, ոչ ալ զեղծում: Օծաթեան իւրը կար արդէն հին օրէնքին մէջ և ըստ Մովսէսական կարգաց անկիւս կը պատրաստէր անուանոտ խոնկերէ, այսինքն ընտիր զմեռնեանց ծաղիկէ, անուշ հիւսմանէ, անուշ խնկեղեգնէ և հերիկէ, սրոնք ձիթնեաց իւղին հետ կը խառնուին և իւղպոքոններու արուեստին համեմատ կ'եփուին (Ելք, Լ. 22-25): Նաև հին օրէնքին մէջ բոլոր անձերն ու բոլոր սպասները ու զգեստները, որոնք Աստուծոյ ծառայութեան նուիրուած են, կ'օծուին այս իւղով, ինչպէս է մեր մէջ ալ, ու իւղին կիրառութեան հինէն նորին փոխանցումին հետ բնական էր որ անուանոտ իրաց փոխանցումն ալ կատարուէր: Մնաց որ այսպիսի խառնումներու զլխաւոր արդիւնքներէն մին պիտի ըլլար անուշաւ իւղին մաքուր և յստակ պահպանութիւնը և ծամանակին ազականութենէն զերծ մնալը:

415. — Ո՞Վ ՊԵՅԳ Ե ՊԱՀԵ ՄԻՒՌՈՆԸ. — Միւռոնին օրհնութիւնը մեր մէջ միայն Հայրապետը կը կատարէ: Իր իրաւունքն է այդ, բայց զայդ կը կատարեն նաև կրիիկոյն և Աղթամարայ կաթողիկոսներն ալ, որովհետև թէև դադրեցաւ կաթողիկոսութեան և անջատումի ձեւը և հաստատուեցաւ բուն Հայրապետութեան հետ համաձայնութիւնը, սակայն Միւռոնի օրհնութեան և եպիսկոպոսներու զծման իրաւունքը չկորսնցուցին ասոնք ալ: Այս մասին վարդապետական գծաւորութիւն պէտք չէ տեսնել, որովհետև երկու դարածաղութիւններն ալ ընդհանուր առմամբ եպիսկոպոսներու յատուկ եկեղեցական գործողութիւններ են, և ցայսօր Յունաց և Հատինաց եպիսկոպոսները ունեն տարբեր Միւռոն կ'օրհնեն: Մեր մէջ Միւռոնի և եպիսկոպոսի օծումը միայն կաթողիկոսին վերապահուած է և այդ վերապահութիւնը կանոնական է և ոչ թէ գաւառական:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐԳԵՅՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆ ՄԸ ՅՈՒԴԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Պատէքի նախորդ օրը, Ուրբաթ երեկոյ, դուռն ուժգին զարնուեցաւ: Յունէն էր:

Երբ ներս մտաւ, դէմքը մոխրացած, ձեռքերը հովին մէջ չորացած սատի մը նման կը դողային: Հոգուստները թացէին, կտրծեւ նոր դուռն ելած էր գետէն: Այդ երեկոյ սոսկալի փոթորիկ մը կար:

Նայեցաւ ինծի, աչքերը մութ քաբայրի մը նմանութիւնը ունէին և արիւն կը յորդէր անոնցմէ:

Յետոյ ըսաւ.

«Յիսուս Նազովրեցիին մատներն իր և իմ թշնամիներուն»:

Ապա քամեց իր թեղանիքներուն ջուրը և շարունակեց.

«Յիսուս յայտարարած էր թէ պիտի յողթահարէ իր և մեր ժողովուրդի թըշնամիներուն»:

«Երբ առաջին անգամ բոլորս հաւաքեց, խոստացաւ մեզի ընդարձակ և զօրաւոր թագաւորութիւն մը ու մենք փորձելեցանք ունենալու իր շնորհը, որպէսզի պատուաւոր տեղ մը ունենանք իր արքունիքին մէջ»:

«Միշտ մեզ նկատեցինք իշխաններ, ունենալու համար կեցցուածք մը այս Հոգով-մէտցիներուն նկատմամբ այնպէս՝ ինչպէս որ իրենք ունէին մեր նկատմամբ: Յիսուս միշտ կը խօսէր իր թագաւորութեան մասին և ես կը կտրծէի թէ զիս պետք նշանակած է իր հետեւակազմըին և հրամայեալ տարրը փր բռնակներուն: Եւ այդ էր պատճառը որ սիրով հետեւեցայ իրեն»:

«Ապա չուտով՝ վերահասարակաց, թէ Յիսուս թագաւորութիւն մը չէր փրձաւոր Հոգովմէտցիներէն մեզ ազդեցիկ համար: Հոգիի թագաւորութիւն մըն էր իր քարոզածը: Կը խօսէր սիրոյ, ողորմա-

ծութեան և ներողամտութեան ջուրջ, որոնք ուրախութեամբ կը լսուէին հաւաքուած կիներու կողմէ, բայց իմ սրտիս մէջ կ'աճէր դառնութիւնը և ես աւելի կը կարծրանայի:

«Հրէաստանի խոստացեալ թագաւորը անմիջապէս փոխուեցաւ սրնգահարի մը, որ կը գգուէր թափառականներու միտքը:

«Իմ ցեղին զուակներուն պէս սիրած էի զինքը: Յոյս ունէի թէ պիտի ազատէր մեզ օտարներու լուծէն: Բայց ինք բառ մը իսկ չխօսեցաւ կամ ձեռքի շարժում մը չըրաւ մեզ ազատելու այդ լուծէն և ճիշդ հակառակը, հրահանգեց որ կեսաւրին՝ կեսարին տանք: Յուսահատութիւնը լեցուեցաւ մէջս և յոյսերս միւռաց, եւ ես ըսի. «Ան որ իմ յոյսերս միւռաց, պէտք է պաննուի, որովհետեւ իմ ակընդ կալութիւններս աւելի արժէք կը ներկայացնէին, քան անձի մը կեանքը»:

Ապա Մուգա իր ակումները կրճատեց և գլուխը ծռեց: Երբ կրկին խօսեցաւ, ըսաւ.

«Ես զինքը մատնեցի և այսօր խաչուեցաւ . . . : Ան միւռաւ թագաւորի մը պէս: Մեռաւ փոթորիկին մէջ, նման մարդերու՝ որոնք պատանք և գերեզմանաքարէն անդին կ'ապրին:

«Երբ կը մահանար, մարդասէր ու քաղցր էր և իր հոգին լեցուն էր գուժով: Ան նոյնիսկ զՊաժ եղաւ իմ նկատմամբս, որ զինքը մատնած էի»:

Ըսի իրեն. «Յուգա, ցաւալի սխալ մը գործած ես»:

Յուգան տրամութեամբ պատասխանեց.

«Բայց իբր թագաւոր մը մեռաւ, սա կայն ինչո՞ւ համար Ան իբրեւ թագաւոր մը չեպրեցաւ»:

Կրկին ըսի. «Դու և անաւոր ոճիւր մը գործեցիր»:

Նստարանին վրայ քարացած նայեցաւ ինծի:

Կը քալէի տնեակի ներկայնքին և անգամ մը ետ դիմեի. «Յուգա, դու և մեծագոյն մեղքը գործած ես»:

Յուգա բառ մը իսկ չըսաւ, հոգին լուռութիւնը արտայայտէր:

Բաւական ժամանակ անցաւ, Յուգա կրկին կանգնեցաւ գիծաց կտրիճի մը

նման: Երբ խօսեցաւ, ձայնը խորտակուող նաւու մը ձայնին նմանութիւնը ունէր:

«Մեղքը իմ սրտիս մէջ է: Այս գիշեր իսկ պիտի փնտռեմ իր Թագաւորութիւնը և իրմէ ներողութիւն պիտի խնդրեմ:

«Ինք Թագաւորի մը նման մեռաւ և ես իբրեւ աւագակ պիտի մեռնիմ: Բայց սրտիս խորէն գիտեմ թէ Ան պիտի ներէ ինծի:»

Այս բառերը արտասանելէ յետոյ, փաթթուեցաւ իր Թաց վերարկուն մէջ և ըսաւ.

«Լաւ եղաւ որ այս գիշեր քեզի եկայ, քեզ ալ վրդովեցի. դուն ալ ներէ ինծի:

«Ըսէ՛ զաւակներուդ և թոռներուդ, թէ Յուդա իսկարիովտացին մատնեց Յիսուս Նազովրեցին իր թշնամիներուն, որովհետեւ կը հաւատար թէ Յիսուս թշնամի մըն էր իր ժողովուրդին:

«Ըսէ՛ նաև որ Յուդան իր մեծ ոճիրի օրն իսկ կ'ամովին գնաց Թագաւորին և իր հոգին յանձնեց Անոր՝ որպէսզի դատէ: «Իրեն պիտի ըսեմ թէ իմ արինս անհամբեր էր հողակոյտին և այժմ ջլատուած հոգիս ազատ է:»

Ապա գլուխը պտտին՝ լալագին ըսաւ.

«Ով Աստուած, քու անկող անունիդ, մահուան մատնելով ոչ մէկ մարդ կրնայ իր շրթները մօտեցնել, ինչո՞ւ համար վառեցիր դեռ կրակով մը, որ լոյս իսկ չունի:

«Երկրի մը համար ինչո՞ւ Գալիլեացիին չարչարանք տուիր և դեռ փափաքներով բռնաւարեցիր, որ չէր կրնար բաժնուիլ իր ազգակիցներէն և տունէն: Եւ ո՞վ է այս մարդը, Յուդան, որուն ձեռքերը արեան մէջ մխրճուեցան:

«Ձեռքդ երկարէ ինծի, որ այս չինցած պատմուհանք և ցնցոտի նետեմ վրայէս:

«Ով Աստուած, օգնէ որ այս գիշեր իսկ կարողանամ ընել այդ:

«Օգնէ ինծի որ այս նիւթացած պտտերէն դուրս գամ:

«Յոգնած եմ այս ազատական կեանքէն, կ'ուզեմ այլևս ընդարձակ զնգանի մը մէջը ըլլալ:

«Արցունքի գետեր պիտի հոսեցնեմ ցաւատանջ ծովուն մէջ և Գուգթութեանդ

կնթակայ անձ մը պիտի ըլլամ նման անոր՝ որ իր սրտին դուռը կը զարնէ:»

Յուդան այսպէս խօսեցաւ և ապա դուռը բանալով դուրս գնաց փոթորիկին մէջէն:

Այս դէպքէն երեք օրեր վերջ Երուսաղէմ տյցելիցի և լսեցի բոլոր պատահարները: Լսեցի նաև որ Յուդան կախած էր ինքզինքը:

Այդ օրէն ասդին երկար մտածեցի և վերանայեալ եղայ Յուդայի հողովիճակին: Ան իրագործեց իր կարճ կեանքը, տարուհիբուելով մշուշի նման, այս երկիրը Հռովմայեցիներէն ազատելու՝ մինչ Մեծ Մարգարէն դէպի երկինք կը բարձրանար:

Մարդ մը Թագաւորութեան մը սպառու մընէր, որուն մէջ ինք իշխան մը պիտի ըլլար:

Ուրիշ մարդ մը Թագաւորութիւն մը ուզեց, որուն մէջ բոլոր մարդիկ իշխաններ պիտի ըլլային:

ՅՈՒՂԱՅԻՆ ՄԱՅՐԸ

Զաւակս անկեղծ և լաւ անձ մըն էր: Հոգածու և բարի էր իմ նկատմամբ և միշտ սիրեց իր ազգականները և հայրենակիցները, սակայն միշտ ատեց մեր թշնամի անիծեալ Հռովմեացիները, որոնք մանիշակազոյն հագած՝ կը հնձէին առանց հերկելու և ցանկելու:

Զաւակս հազիւ տասնըօթ տարեկան էր երբ մեր այգիէն անցնող Հռովմեական լէգէոնի վրայ նետեր արձակեց և ձերբակալուեցաւ:

Զաւակս էր, իմ միակ զաւակս:

Ան չորցած այս կուրծքէս կեանքը ըմպեց և այս պարտէզին մէջ իր առաջին քայլերը առաւ մտաներէս պինդ բռնած, որոնք այժմ կը նմանին դողդղացող եղջերներու:

Երբ սկսու քալել, ես աչ իր հետ քալեցի: Սակայն իրենց զաւակներէն առաջնորդուող մայրեր ապահով զեն ընթանար:

Այժմ կ'ըսեն թէ իր իսկ ձեռքով ան մեռած է, իր խղահարութեան մէջ ինք՝ զինք կախելով, քանի որ իր ցարեկամը՝ Յիսուս Նազովրեցին մատնած է:

Գիտեմ թէ զաւակս մեռած է: Բայց

շատ լաւ գիտեմ թէ ինք ոչ մէկը մատնած է, քանի որ սիրեց իր ազգակիցները և չտեսց որեւէ մէկը բացի Հոգովէացիներէն:

Ջաւահիր իսրայէլի փառքը փնտռեց և այդ փառքը միշտ իր շրթներուն և գործին մէջն էր:

Երբ Յիսուսի հանդիպեցաւ, թողուց զիս և հետեցեալ իրեն: Սրտիս խօսքն կը զգայի թէ ինքը սխալ ճամբու մէջ էր: Երբ ինծի հրաժեշտ կու տար, ըսի իրեն թէ սխալ կ'ընէ, սակայն զիս չլսեց:

Մեր գաւազները լսող չեն մեզի: Կը նմանին անոնք այսօրուան կատաղի աւլիքներուն, որոնք օրինակ չեն առնէր երէկուան կատաղի աւլիքներէն:

Կը խնդրեմ, իմ գաւազի մասին ուրիշ հարցում մի ընէք: Ես սիրեցի զինքը և յաւիտեան պիտի սիրեմ:

Եթէ սէրը մարմինն մէջը ըլլայ, զայն կ'այրեմ ու խաղաղութիւն կ'ունենամ: Բայց սէրը անհասանելի հոգիին մէջն է:

Այժմ այլևս պիտի չխօսիմ: Գացէք և հարցաքննեցէք ուրիշ կին մը, որ Յուդայի մօրմէն աւելի յարգուած է:

Գացէք Յիսուսի մօրը, սուրբ իր սրտին մէջն է նաև ու ան պիտի խօսի իմ մասիս և դուք պիտի հասկնաք:

ԽԱԼԻԼ ՃԻՊՐԱՆ

Հայացուց՝ Գ. ԱՐՔԵՊՍ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԴԵՐԸ

Շատ յաճախ, արդի ընկերութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ անհատներու կամ մարդկային խմբաւորումներու, որոնք կը պնդեն թէ մաքուր ու ամուր հաւատքը նախապայման չէ անհատի մը բարոյական դիմագիծի կերտումին: Թէ մարդ կրնայ լիովին չկիրարկել Սուրբ Գրական պատգամներն ու պատուէրները, կասկած յայտնել իսկ Գրիստոսի ու մինչև անգամ Աստուծոյ գոյութեան նկատմամբ և սակայն իր ապրելակերպով և ուրիշներուն հետ ունեցած առօրեայ յարաբերութիւններով ըլլայ աղնիւ սև օրինակելի անձնաւորութիւն մը, օժտուած՝ բարոյական պատգամն յատկանիշերով:

Ճիշդ է, չենք երթար առաջ բացարձակօրէն ժխտելու գոյութիւնը այս կարգի մարդոց, առնել մէկ յայտնուող այս կամ այն երկնքին առիկ, և սակայն ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ այսօրուան գաւազները պիտի չըլլայ վաղուան գայլը, և այսօրուան անվնաս ու այլոսէր անհատը պիտի չըլլայ վաղուան հրէշտափայ ոճրագործը: Այո, չենք կրնար երաշխաւորել, քանի որ այդպիսիներու կեանքը, հեռու՝ բարոյական առիկուն հիմքուր վրայ խորսխուած ըլլալէ, հակամէտ է ամէն փչող հովէ սարսելու կամ գաղափար և ուղղութիւն փոխելու: Երբ կ'ուրանայ գոյութիւնը, արդար ու վարձանասողք երկնաւոր Հօր, յետ-մահու կեանքին ու վերջին դատաստանին, ա՛յ ի՞նչ ոյժ կրնայ կասեցնել զինք անցաւոր այդ կեանքէն ամէն միւլոցներով — օրինաւոր որքան ապօրէն — քաղել փորձելու կարծեցեալ ամէն բարիք ու երջանկութիւն, ի՞նչ փոթ թէ անոնք ըլլան կորցումովը ուրիշներու իրաւունքին ու բարիքին: Որքան ստուար թիւ մը կը կազմեն այս կարգի թոյլ նկարագրի տէր կամ աննկարագրի անհատներ, մտաշփոթ ու անվստահելի:

Եթէ ուզենք պատկերաւոր ձևով ներկայացնել մեր յարաբերութիւնները մեր Արարչին և մեր նմաններուն հետ, պէտք է դիմենք խաչի նշանին: Զոյգ ուղղու-

թիւններ ունի ան, ուղղատեսակային և հո-
րիզոնական: Առաջինը կը ներկայացնէ
մեր Տիրոջ՝ իսկ երկրորդը՝ մեր ընկեր
արարածներուն հետ ունեցած մեր յարա-
բերութիւնները: Ինչպէս որ առանց ուղ-
ղատեսակային մասին գոյութիւն չի կրնար
առնենալ անոր կողմէն, երկու կողմերու
վրայ տարածուած հորիզոնականը (օդին
մէջ չի կրնար կենալ), նոյնպէս ալ առանց
մեր Երկնաւոր Հօր հետ ունեցած ուղիղ
և բարեւոյց յարաբերութեան — իբր հետե-
ւանք կենդանի ու առողջ հաւատքի —
մեր նմաններուն հետ մեր յարաբերու-
թիւնները չեն կրնար ըլլալ ուղիղ ու
պարկեշտ:

Մարդկային մեր տկար միջոցները
որքան անբաւարար կը մնան մեզ փրկե-
լու մեղքէն ու պահպանելու չարիքէն:
Տիրոջ բարերար շնորհքէն ու բարերաշխ
հովանիէն հեռու՝ որքան հակամէտ ենք
նշտակ դառնալու աշխարհը ապաւանդող
չար ու կործանամէտ ուժերուն:

Կեանքի անծայրածիր ուղիւնոսին
վրայ տարուբերող առնչող մըն է մարդբ
Տիրոջ բարերար ու փրկարար հովանին է
միայն որ կրնայ գինքը պահել ապահով
ու անվտանգ: Ալ որքան միամիտ ըլլա-
լու ենք սպասելու որ անհաւատք դառ-
նայ բարի ու պիտանի (ու նաեւ երջանիկ)
արարած մը:

Հին Ուխտի մէջ Աբրահամ նկատուած
է իբրեւ գերազանցօրէն հաւատքի մարդ:

Պարապ տեղը չէ որ Նիկիական Հա-
ւատոյ Հանգանակ»ը, այսինքն «Հաւա-
տամբք»ը, այնքան կարեւոր տեղ բռնած է
առաքելական բոլոր Եկեղեցիներու մօտ:
Թէև Հռոմէական Եկեղեցւոյ մէջ անոր
կրկնումը անհրաժեշտ չի նկատուի եր-
բմե թիւ Պատարագներու միջոցին, մեր
մօտ ան կ'արտասանուի, Ս. Պատարագէն
բացի, Եկեղեցւոյ բոլոր Խորհուրդներու
ընթացքին:

Անհաւատք փոքրած է իր սրտի հո-
րիզոնը, անկէ ներս առնել չկարենալու
չափ վիշտն ու խինդը մարդերուն, ա-
ռաքելային բառերով՝ «խնդացողներուն
հետ խնդալու և լացողներուն հետ լալու»
անտակ անձ մըն է ան — առաջին պա-
րագային՝ հեռն ու նախանձը, երկրոր-
դին՝ այլամերժութիւնը կամ անձնա-
սիրութիւնն է պատճառը —, իր նման-
ներուն բարիքը խորհելու փոխարէն ի՞ր
բարիքը միայն ապահովելու ֆանտիբ,
մենամոլ ու կեդրոնախոյս անհատ մը,
գանբարբառ սատանայ մը, ինչպէս ռո-
վոր է ըսել ռաթիկ ժողովուրդը, որ յա-
ճախ ընկերութեան հոմար անպէտ բայց
անփնտա տարր մը ըլլալէ գիւրաւ կ'անցնի
փնտաակար աւ փորձանարեք գերիբոն:

Հաւատքին էական գերը նշելու հա-
մար բաւ կ'ըլլայ ի մտի առնենալ որ Յի-
սուս իր կատարած հրաշագործ բուժում-
ներու ընթացքին, բժշկաւիին ուղղուած
ճերթ, հաւատք քո կեցուցին քեզ բա-
ռերը կրկնած է:

Պօղոս առաքելը կորնթացւոց ուղղ-
ուած իր Բ. Թուղթին վերջին գլխուն
ճորդ համարին մէջ կ'ըսէ. «Փորձեցէք
զանձինս ձեր, եթէ կայցէ՞ք ի նոյն հա-
ւատա»: Որովհետեւ գաղջ հաւատքը նման
է հովին գէմ բռնուած ճրագի, Յայտուն
է օրինակը Պետրոս առաքելաւի: Անմիջա-
պէս որ գիղեկեցաւ իր հաւատքին մէջ,
հաստատ իր քայլերը դարձան երերուն,
և իր խօսքին ինքնապատշաճ շնչոյ փոխ-
ուեցաւ լիճի ալիքներու յորձանուէն
ընկելու գոհելու վրայէն պատճառուած պա-
ղատգին հայցուածքի:

Հաւատք, Յոյս և Աւեր երրորդութեան
մէջ թէև սերը գերադաս է միւսներէն,
բայց պարապ տեղը չէ որ հաւատքը յի-
շտակուած ըլլայ միւսներէն առաջ, իբրեւ
հիմնաքար: Վասնզի երբ պարպուած ենք
հաւատքէ, ոչ կրնանք յուսալ և ոչ յերել:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

ԶԱՅԼՏ ԶԱՐՈՒՏԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

CVI

Թող ոռնան հողմերն, անոնց դաշնութիւնն՝
 Նուագս է յես այսու, գիշերը այդ ձայնն
 Պիտի մեղմացնէ ռդբովը իր՝ բուն,
 Կը լրսեմ զանոնք մարող իբիկուան
 Աղօս լոյսին մէջ իր բնակութեան.
 Զայն տալով բուերն Բալասնի բարձանց՝
 Սեւափայլ աչօք եւ նայուածով լայն,
 Կը սաւառնին արդ — վերելը շիրմանց.
 Ի՞նչ են վիշտերը մեր չընչին — թո՛ղ իմս ալ ի բաց:

CVII

Նոնի, բաղեղ, սէգ, որմածաղիկ վայրի,
 Իրար փաթթուած, անած են կուտակ՝
 Ուր սենեակի էին ... փրլուածք կամարի,
 Բեկոր սիւներու, առիփներ խորտակ
 Ուրմանդկարներ տամուկ ... կարծես ցայգ
 Է՝ ուր բուն կ'ողբայ ... տնամ'ր, բաղնի՛ք, սրա՛հ,
 — Ո՞վ կ'որնա՞յ ըսել, — ինչ որ տրաւ հարկ
 Գիտութեան, պատերն են մնացած ահա.
 Կայտերակա՛ն լեռ, տե՛ս, հզօրն ալ այսպէս կ'իյնայ:

CVIII

Բարոյականն օղջ հէփաթին՝ Մարդուն,
 Կըրկնութիւն է միտ իր ընթացքին մէջ —
 Ազատութիւն նախ, ետքն փառք, թէ վրիպի՝ անկում,
 Ոսկի, եղծ բարուց — բըռնութիւն ալ վերջն:
 Հաստ հասորներու մէջ միայն մէկ էջ
 Կը բըռնէ Մարդուն պատմութիւնը կարճ՝
 Ուր կուտակուած է բըռնաւորին պերճ
 Ողջ գանձն ու հրեմուտն, զոր աչքն ու ականջ,
 Սիրտ, հոգին կ'ըղձան, լեզուն կ'ուզէ — թո՛ղ այլ բառերուն կանչ:

CIX

Եկո՛ւր, հիացի՛ր, ցընծա՛, անգոսնէ՛, լա՛ց,
 Նիւթ կայ հոս ամեն ըզզացման համար.
 Մա՛րդ, նօնանակ մ'ես մէջ՝ ժպտի լ'արտասուաց,

Այս թիզ տեղին մէջ կուտուած՝ ազգի ու դար.
 Այս լեռան վրայ (ջրնջուած է տեղն ալ),
 Կայսրութիւններու բուրգն էր բրգացող,
 Փառքի շողերու ճանաչներով վառ,
 Մինչ՝ արփին կ'առնէր բոցի մ' յաւելեալ շողմն:
 Ո՛ւր են ձեզունքն իր ռսկեղէն, ո՛ւր զայն շինողն:

CX

Քեզ՝ չափ պերճախօս չէ նոյնիսկ Դիւլլին,
 Դու՝ ամանուն սիւն խարխալով թաղուած,
 Դափնին ինչ է որ ճակիսն Կեսարին.
 Պսակէ՝ զիս բաղձով իր տան մէջ բուսած:
 Որո՞ւն կամարն կամ մոյթն է աչիս դիմաց՝
 Տրայիանո՛ւ, Տիսիա՞յ — Ոչ ժամ՝նակի՛ն ան,
 Որ յաղթութիւն, կամար, մոյթն ռսնահարած՝
 Առաքելոյն է կեցուցած արձանն,
 Որ փրցել Սափորն Կայսեր, անոր վսեմ մոխիրն է ի քուն մահուան:

CXI

Թաղուած Հրոռմի երկընթին մէջ՝ բիլ,
 Նայուածքն աստղերուն — անոնք անդ բերին
 Հոգի մ'որուն հետ մարդն ուզէր բնակիլ,
 Վերջինն անոնց, որ Հռոմի աշխարհին
 Տիրեց, (զի անկէ ետք այդ երկրալին
 Գրաւածները պահել չը կըրցան):
 Մեծ էր փառքն անոր քան Աղեքսանդրին,
 Չեղաւ ծնողասպան, զինիէն զերծ՝ ան,
 Առաքինի էր, վեհ, կը պաշտենք դեռ, անունն տրայեան:

CXII

Ո՛ւր է ժայռն յաղթութեան, բարձրագահ տեղն այն
 Ուր Հռոմ՝ հերոսներն կը սեղմէր գրեկին.
 Ո՛ւր՝ մասնիւններու անդունդը Դորիսեան —
 Հրուանդանն՝ ցայտն ուրկէ վերջն էր սին փառքին,
 Իսկ յաղթողն աւարն իր յաղթանակին
 Հո՞ս կը կուտակէր: Այո՛, այն դաժնի մէջ՝
 Ուր հազարամեայ վէճերն կը յանգին —
 Հրապարակն այն՝ ուր շողային ճառք երեք,
 Օգն, հոն կը շրջէր դեռ Կիկերոնի անմար հօսքն ամբողջ:

CXIII

Դաժնն ազատութեան, վէճի ու արեան
 Եւ համբալի, ուր հաղառ ազգի մ' կըրբերն

Հոգի ջրին՝ դեռ կոկոն կայսրութեան ...
 Մինչեւ ա՛լ անկար հոր հողերու սիրել,
 Երբ ազատութիւնն իսկ սփռուեւ էր,
 'ւ անիւթանութիւնն բարենիւթն անոր
 Գրաւուած արդէն, 'ւ անկարգ զինուորներն
 Կ'ընդոսնէին մունջ Ծերակոյսն անգոր.
 Կը վաճառէին բարձրաբարբառ աղիններն ստոր:

CXIV

Դառնանք դէպ՝ Հռոմի վերջին զրիբուն ...
 Բռնաւորներէն բիւր գանձ քու յուշին՝
 Փըրկողդ ամօթէն մեզ՝ մութ դարերուն
 Բեթրարի մտերմիս — Իսալիոյ Յոյսին —
 Ռիենցի՛, վերջին Հռոմացին: Բունն ուրի
 Ազատութեան ծառին՝ կու տայ մի սաղարթ,
 Որպէս քու շրմիդ մի պըսակ լոյսի,
 Ատանի շամբիոն, առաջնորդ անյաղթ,
 Դո՛ւն Նոր Նումա Հռոմի, աւո՛ղ, կարն սիրութեամբ:

CXV

Եգերիս՝, սրբի մ' փաղցր ըսեղծուածն ես,
 Որ մանկանացոց մէջ չը գըտան՝ վայր
 Մ'աղուոր ու անդորր իսէալ ծոցիդ պէս.
 Ինչ ալ ես, էիւ — նոր լոյս ցայգափայլ,
 Անհաս երագի մ' անյոյս տենչն աննառ.
 Թէ ըլլաս գեղն իսկ երկրագընդին դուն,
 Ան նըրիւրած քու գեղին՝ խանդավառ,
 Մեծ պաշտամով: Ինչ ալ ըլլայ քու ծագում,
 Խորհուրդ մ' ես դուն ըզմայլելի, նուրբ մարմնացում:

CXVI

Աղբիւրիդ մամուռն է, դեռ ոռոգուած՝
 Կաթիլներովն քու Յէլեսեան ջուրին.
 Աղբ'իդ այր-ա-պահ դէմն չէ կրննոտուած,
 Կը ցոլացնէ հեզ հանճարը վայրին,
 Կանանչն իր՝ անեղծ կը մթնայ եզրին,
 Ձէ հրպած արուեստն, ջուրն չունի դադար,
 Ձի նընջեւ, բանտուած մէջը մարմարին,
 Արձանին հեղի՛ մ' պըղպուջներով յար,
 Կը յորդի վըսակն, շուրջն ձարխոտ, ծաղկումն, բաղել՝ բըռնած պար:

CXVII

Տարօրէն խառնն ... բլուրներ զերդ ծաղկոց,

Բողբոջներ ի սփիւռս. խոսերուն մէջէն
Մրասնա մողէսի՝ անցին խրքբրացն.
Ամրան թրոյուններ՝ «Ողջուն» կը կանչեն.
Թարմերանգ ծաղկունք կարծես կ'աղայեն՝
Անցնողին փարած ... եւ իրենց ներկով
Կը պարեն զինով գեփիւրին շունչէն.
Մանուշակն անուշ՝ երկնագոյն աչիով,
Կ'երամաւորուի եթերին շունչէն, 'ւ երկնային փառով:

CXVIII

Բնակեցար դիւթիչ այս ծածփին Տակ դուն,
Եգերիա՝, կը տրտիւր ծոցդ Ասուածայարգ՝
Երբ ոսփի ձայներ լըսէիր հեռուն
Մահիկամացու սէրիդ: Ծիրանի միջցայցն
Կը ծածկէր միսիկ իր կամարին Տակն
Բազմաստեղային քեզ, քու պաշտօղին.
Ի՞նչ եղաւ: Անուշ ան առաւ սենեակն
Խանդոտ Զասուածուհու (քեզ այցելողին)
Ողջոյնէն եւ Սուրբ սէրէն՝ առաջին՝ քեզ պաշտամողին:

CXIX

Միթէ քու սրբէդ պատասխան Տալ չէ՞ր,
Որ երկնայինն խառնեց՝ մարդկային սրբին.
Սէրն, որ կը մեռնի, ինչպէս ծընած էր՝
Հառաչով, անմահ յոյզովն արուեսին
Կրնա՞ս դարձնել անմեռ. Տա՛լ երբի խինդին՝
Երկնի մաքրութիւն: Թոյնն թափել, վանել,
Ու չըբբաջնել ծայրը սուր նետին —
Պըղերգ յափրանք, որ կրնայ եղծանել —
Եւ անպէտք սէզն մահացու հոգիէն դուրս հանել:

CXX

Աւա՛ղ, կը հոսին զուր մեր պարման յոյզերն,
Կամ զուր կը ջրեն միայն անապասն՝
Ուր կ'անին լոկ սեւ յորդառաս սէգեր՝
Սրբին զրգուանք տուղ, թ'եւ աչին որոգայթ.
Ծառերն որ ունին խժժեր թոյնակաթ
Եւ ծաղկունք վայրի եւ մահագոյծ բոյր,
Որ փալուածփն Տակ կիրքին առաս
Կ'ծլին, երբ երբի ամային վրայ զուր
Կը հառաչէ վասն մեզ՝ արգիլուած պրտղին երկնասուր:

Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ

(Ետունակելի)

Պ Ա Յ Ծ Ա Ռ Օ Ր Ե Ր

Ինչ որ կայ այսօր՝ վաղն կը չհանայ,
 Օրերն այս ուրախ՝ կը դառնան երազ.
 Սիրս իր վիճերն հորէն կ'ունենայ,
 Նորէն կը դիմէ տենչերու անհաս:

Օրերը այս բայց, ուրախ ու ժպտուն,
 Ինչպէս աշունի տափուկ միջօրէ,
 Վերահաս ձմեռն խորհուրդով սրտով,
 Իմ երջանկութեան լեղի կը խառնեն:

Լաւ օրը սակայն արագ կը սուրայ,
 Իր ետին ձգած լոկ աղօս յուրեր.
 Մեր յոյսերու բորբ խառնակին վրայ
 Կ'իջնէ վերսին թախծադէմ գիւրեր:

Օրերն այս պայծառ՝ գանձ են թանկագին,
 Չոր պաշտպանելու համար գողերէ
 Ո՛չ բաւարար ոյժ կ'ամ միջոց ունիմ.
 Գանձը սրտմութիւն նաեւ կը բերէ:

Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Պ Ի Ր

Պար են բռնած զանկիս՝ տակ խոհեր՝ ուրախ ու սրտով.
 Առաջինները, գիտեմ, ինչ են ու թոյլ ու սկաւ,
 Քիչ են ինչպէս բարիքներն այս արեւին տակ պայծառ.
 Բարին՝ վսիտ, հալածուած, Չարը՝ միշտ բիրտ ու ուժգին.
 Չեմ գարմահար ես սակայն, այս է պատկերը՝ կեանքին,
 Չէ՞ որ «փոքրիկ տիեզերք» կոչուած է միտք մարդուն:

Գիտեմ, առատ են փուրերն համբոյս վրայ ցից ու սեւ,
 Բայց չեն կրնար պատճառել ա՛լ ինձի՝ հոգ կ'ամ տոսկում.
 Խոցերն անոնց կ'ընդունիմ ես հոգիով մը թեթեւ,
 Համոզուած թէ եկող՝ օրն իր խոցերովը բազում
 Այսօրուան վիճը բնէ պիտի անգլուխ ու անթեւ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅԱՆԱԳՍ ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԱՋՆԱԽՈՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլսոյ յոյն պատրիարքին եւտի-
քիոսի այս գրութիւնը որուն հայերէն
թարգմանութիւնը հասած է մեզի, շա-
փելի արժէք ունի յունարան դպրոցի
պատմութեան համար: Գրութիւնը հրա-
պարակ ելած է 577 թուին: Հայերէն
թարգմանութիւնը հրատարակուած է Հան-
դէս Ամսօրեայ Հայագիտական Ուսումնա-
թերթին մէջ, 1969 ին, էջ 17-40 և 159-
198:

Ոմանց փորձը, այս գրութիւնը նոյ-
նացնելու էականց Գրքին հետ, հիմնուելով
կեղական քիչ քանակութեան ծրար
եղանակով վրայ, հեռու է յաջողութիւն
խօստանալէ:

Ներկայ գրուածքին թարգմանութիւ-
նը, կատարուած յունարան լեզուով, մեզի
կ'ընծայէ հաստատուն կոռուաներ ժամո-
նակի, տեղում և գաղափարաբանութեան
առնչութեամբ: Այդ թարգմանութիւնը
կատարուած է 577 թուին կամ առկէ յե-
տոյ: Թարգմանութիւնը գլուխ հանուած
է Կ. Պոլսոյ մէջ, ըստ երևոյթին յունա-
գէտ և քաղկեդոնական հայու ժը կողմէ:

Կ'արժէ քննել թէ ինչ առնչութիւն
ունի այս գրուածքը յունարան այլ գրու-
թիւններու և թարգմանութիւններու հետ:

Առաջին առթիւ մեր ուշագրութիւնը
կը գրուէ նորակերտ բառերու բազմու-
թիւնը, որոնց մէջ մասը ձեւաւորուած է
սորիական հետեւողութեամբ յունական բա-
ռակերտութեան հետաւածի երկար շարք
մը այդ բառերէն:

Աղաթարար, տող 996, Անամարտա-
կան 1183, Անբացարժանելի 1180, Ան-
բաւանդական 1117, Աներկպառակելի
532, 938, Անզուգադարձ 1129, Անկրաւ-
րականարար 369, Անյեղանակելի 531,
Անպարճաբանելի 1117, Անվերաշինի 1144,
Առժամուցեալ 1037, Բարեհաւատարարութիւն
463, Բողոքահաւ 298, Եկականցեալ 967,
Եղականելի 874, Ենթարկել 454, Եռա-
կան 472, 510 և այլն, Եռամասնակ 533,

Ընդդիմախաղուն 1118, Կտելական 318,
Խանչորովայն 668, Խոշտուն 1178, Մա-
րալիադոյն 1112, Մնեկական 116, Կար-
կամիտ 1179, Հաղորդապէս 833, Համա-
լծել 1084, Համաշարշարական 572, Հաշ-
տականութիւն 1182, Հասարակացորդ 76,
Հարցախուզել 1142, Մակարկութիւն 309,
388, Միաշարժայնութիւն 928, Պարա-
տետութիւն 246, Յեղականութիւն 530,
Ներկադործարար 1181, Ներհանդիպող 5,
Ներմածեալ 1182, Ներմութիւն 296,
Շաղկացեալ 1181, Շարադիմեալ 495, Շա-
րախմեալ 626, Շարաքարտի 738, Շա-
րապարտեսցուք 244, Ուժկալ 1109, Ուժ-
կալութիւն 1113, Պարբերուն 310, Պար-
սիածանի 1101, Սեհաւան 1011, Սովո-
րապէս 836, Ստորակոչիլ 1158, Ստորա-
պիտակութիւն 165, Սրբացւութիւն 133,
Վալարարձակիլ 1157, Վերականգնիլ
1158, Վերանիլ 421, Վերնաքեր 652:

Վերոգրեալ յունարանական բառերը
մտած չեն Հայկական լեզուի Բառգրքին
մէջ: Այդ իրողութիւնէն կը հետեի թէ-
առաջին Կ. Պոլսոյ մէջ գործող այս ա-
նոթ թարգմանիչը հեռու է շատ Աղեք-
սանդրոյ մէջ կազմուած յունարանական
դպրոցէն: Երկրորդ՝ իր նորակերտ բա-
ռերը քաղաքացիական իրաւունք չեն
ստացած յունարան հայերէնի այնքան
հիւրասէր էջերուն վրայ:

Ութերորդ դարու մեր ժամանագիր-
ներէն Յովհան Օձնեցի կը յիշէ երկու եւ-
տիքէսներ, այսպէս. «Չվերջինն եւտի-
քէս, որ ոչ համազայական կուսին դո-
խաբանէր զմարմինն Բրիտտոսի, և մի
ընութիւն: Զառաջինն եւտիքէս, որ յի-
կնից և անտաքական տաէր զմարմինն
Բրիտտոսի, և մի ընութիւն (Մատենա-
դարանութիւն, 1833, Վեցերակ, էջ 59):

Ըստ երևոյթին, Օձնեցի լուի երկ-
րորդարար ծանօթ է եւտիքիոսի գրուած-
քին, այլապէս այս վերջինին մօտ պիտի
տեսնէր սապիտի բացատրութիւններ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՎԱՆՔ, ԵՐՈՒՍԱԿԷՍ

(ժ.Գ. — ժ.Ը. Դար)

ՃԻԳ. — Մկրտիչ Աբդ. Ջուղայեցի, Գրիչ, 1714ին օրինակած է մէկ Գրիք Լարցմանց՝ Գր. Տաթևացիի. — Ձեռ. Երեւանի, Թ. 6579:

ՃԻԴ. — Ջափարեան Երեց, Գրիչ, 1715ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է մէկ Կանանգիրք. — Կոն. , Թիւ 60:

ՃԻԵ. — Աբրահամ Կրեանցի, Եպիսկոպոս Թեմիսաղի, Գրիչ, 1720—1721, որդի Արզումանի.

1. — 1720ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է Մեկն. Յաբայ, Վանական Վարդապետի. — Ձեռ. Ղապաթիոյ, Թ. 152:

2. — 1721ին օրինակած է ժողովածու մը, կրօնական բովանդակութեամբ. — Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 569:

ՃԻԶ. — Յովնանեան Աբեղայ, Գրիչ, 1721ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է Հաւաքածոյ Բանք. — Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 1371:

ՃԻԷ. — Մարտիրոս Երեց, Գրիչ, 1725ին օրինակած է ձառընթիւ մը. — Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 7469:

ՃԻԸ. — Ներսէս Էնկիւրացի, Գրիչ, 1725ին օրինակած է մէկ ժողովածու՝ կրօնական բովանդակութեամբ. — Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 1277:

ԱՆԼ և համագոյական, թէպէտ եւ ոչ բազում Գրիստոսք, մեզ միայն ըստ մարդկային բնութեանն» (տող 535—536): Կամ, «Համագոյական Հաւր ըստ աստուածութեան, համագոյական զնոյն մեզ ըստ մարդկանոյն» (տող 932—933):

Օձնեցիի, ժամանակակից՝ Խոսրովիկ Վարդապետ ալ ունի յիշատակութիւն, եղբորեւայ գտնաւորն է զվերջնոյն, զոր քաղած է Օձնեցիի գրուածքէն, ըստ երեւոյթի:

Յունաբան դպրոցի մշտնջապատ պատմութեան տարածքին լոյսի փոքր ճառագայթ մը կը ծագի այս գրութեամբ:

ԿՆԱ ԱՐԲ. ՄՈՎԱԿԱՆ

ՃԻԹ. — Սահակ Երզնկացի, Գրիչ՝ 1725ին օրինակած է մէկ ժողովածու. — Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 1261:

ՃԼ. — Պրիստրոն Վարդապետ, Գրիչ, 1726—1743, օրինակած է,

1. — 1726ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, Մեկնութեանց ժողովածոյ մը. — Հանդէս Ամսօրեայ, 1960, էջ 260:

2. — 1743ին, մէկ Անալոմիա՝ Մարտիրոս Պէքանեանի. — Ձեռ. Երեւանի, Թիւ 3992:

ՃԼԱ. — Եղիա Վրդ. Կեսարացի, բազմավասակ Գրիչ եւ Մաղկոյ, 1726—1756, որդի Յովսէփայ, ընդհանրապէս Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ ընդօրինակած եւ ծաղկած է հետեւեալ ձեռագիրները.

1. — 1726ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ հաւանաբար, օրինակած է մէկ Դանձարան, — Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 1521 (Ա.):

2. — 1729ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, Մեկն. Կաթողիկեայց՝ Սարգիս Վարդապետի. — Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 498:

3. — 1731ին, Յաղագս Երկն. Քահանայապետութեանց՝ Դ. Արիստակազի. — Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 774:

4. — 1734ին, մէկ Խաղեսեօ, Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 1521 (Բ.):

5. — 1736ին, Յաղագս Երկն. Քահանայապետութեանց՝ Դ. Արիստակազի, Թորոս աստուածաբան վարդապետին համար. Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 806:

6. — 1737—1739ին, մէկ ձառընթիւ՝ քառահարթ. Կարեւոր բովանդակութեամբ. — Ձեռ. Ա. Յ. Թիւ 154 Ա. Դ:

7. — 1744ին, մէկ Դանձպիրք. — Ձեռ. Ս. Յ. Թիւ 1249:

8. — 1745ին, Ա. Կարութեան Տաճարին մէջ, մէկ Պատմ. Աստուածաբան Զեմեց՝ Յովսէփոսի. — Ձեռ. Ա. Յ. Թիւ 905:

Յիշատակարանին մէջ կը թուէ ուրիշ գիրքեր, բայց զոր, օրինակած է կանխաւ. առ եւ զայս գեղեցիկ հատոր Գարդագիրքսն — Արքայի Վրդապետի Տաթևազուն, եւ զՍեկնիլոն Տեղիկէի Մարգարէի թեանցն, զՍեկնիլոն Յրեանոս. Կաթողիկեայց՝ զՍեկնիլոնի Նանայէ Ասորոց վարդապետին, և զԵրեմիայի գիրք գրիւնէսիսի Արիստակազի գրք օրինակելով, եւ զՊատգիրքս օրինակելով, զորիւ եւ զգիրքն աշխատեցայ ի գրելն:

8. — 1748ին, զրաժ եւ ծաղկած է Պառմ. Ս. Երկրի' (Մասն Ա.) Մարիանոսի.
— 26ա. Ս. Թ. Թիւ 630:

10. — 1766ին, մէկ Մեկնութիւն Մաս-
րեոսի' Ն. Շնորհալոյ. — 26ա. Ս. Թ. Թ. 707:
ՀԼԲ. — Մարգար Աբեղայ, Գրիչ, 1727ին
օրինակած է ժողովածու մը. — 26ա. Երե-
ւանի, Թիւ 1102:

ՀԼԴ. — Գրիգոր Աբղ., Նպս., Խոզազ-
բակցի, Գրիչ, 1727—1738, Ս. Յակոբեանց
Վանքին մէջ օրինակած է,

1. — 1727—1730ին, Քարոզգիրք մը.
— 26ա. Ս. Թ. Թիւ 518:

2. — 1738ին, մէկ Քարոզգիրք. —
26ա. Ս. Թ. Թիւ 517:

ՀԼԴ. — Կիրակոս Դպիր, Գրիչ, 1730—
1737, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ հաւա-
նաբար, օրինակած է,

1. — 1730ին, ժողովածու մը կրօնա-
կան բովանդակութեամբ. — 26ա. Երեւա-
նի, Թիւ 1959:

2. — 1731ին, ժողովածոյ մը, Զուգա-
յեցի Կիրեղ Վարդապետի համար. — 26ա.
Ս. Թ. Թիւ 567:

3. — 1734ին, մէկ Քարոզգիրք Գր.
Տաթեւացիի, Կ. Պոլսեցի Պօղոս Վարդա-
պետի համար. — 26ա. Ս. Թ. Թիւ 475:

4. — 1737ին, Աղօթագիրք մը. — 26ա.
Ս. Թ. Թիւ 1441:

ՀԼԵ. — Աբրահամ Վրդ., Նպս., Բիւ-
զանգացի, Կ. Պոլսեցի, Գրիչ, 1734—1745:

1. — 1734ին, օրինակած է մէկ ժո-
ղովածու, կրօնական բովանդակութեամբ.
— 26ա. Երեւանի, Թիւ 1217:

2. — 1735ին, Ս. Յարութեան Տաճա-
րին մէջ օրինակած է մէկ ժողովածոյ. —
26ա. Ս. Թ. Թիւ 813 (Ա.):

3. — 1745ին, օրինակած է ժողովա-
ծու մը. — 26ա. Երեւանի, Թիւ 9823:

ՀԼԶ. — Ահարոն Զուգայեցի, Գրիչ,
1734ին օրինակած է, մասնակցութեամբ
Կիրակոս Դպիր, ժողովածու մը, մեկնա-
բանական բովանդակութեամբ. — 26ա.
Երեւանի, Թիւ 4015:

ՀԼԷ. — Կարապետ Աբեղայ, Գրիչ, որդի
Սահակայ, 1738ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին
մէջ օրինակած է Մեկն. Սահմանաց Դասքի'
Առաքել Նպիսկոպոսի Սիննաց. — 26ա.
Ս. Թ. Թիւ 604:

ՀԼԸ. — Կարապետ Աբեղայ, Գրիչ, որդի
Սահակայ, 1738ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին
մէջ օրինակած է Մեկն. Սահմանաց Դասքի'
Առաքել Նպիսկոպոսի Սիննաց. — 26ա.
Ս. Թ. Թիւ 604:

ՀԼԹ. — Յովսէփ Վրդ. Կարբեցի,
Գրիչ եւ Ծաղկող, 1734—1737, օրինակած
եւ ծաղկած է,

1. — 1734ին, ժողովածու մը. կազ-
մող Դաւար Վրդ. — 26ա. Երեւանի, Թ. 723:

2. — 1736ին, ժողովածու մը՝ կրօնա-
կան բովանդակութեամբ. — 26ա. Երեւանի,
Թիւ 724:

3. — 1737ին, մէկ ժողովածու, կրօ-
նական բովանդակութեամբ. — 26ա. Երե-
ւանի, Թիւ 1397:

ՀԼԲ. — Յարութիւն Դպիր, Կ. Պոլսեցի,
Գրիչ, 1739—45, Ս. Յակոբեանց Վանքին
մէջ օրինակած է.

1. — 1739ին, Մառոն մը, Դարբիլ
Արքեպս.ի համար. — 26ա. Ս. Թ. Թ. 676:

Մանր յիշատակագրութեան մը մէջ
կ'ըսէ. «Առաջեմ զընթերցող տեսարբող, յի-
շել է Տէր զմ'ղապարտ Յարութիւն տրուալ
գրիչս, որ տրտում եւ նշտն կենօք զծիրս
գրեցի յերկիւ յերեսաղէմ, հանդէպ Սրբոց
Յակոբեանց Տաճարին: Վայելողացող կեն-
դանութիւն»:

2. — 1739ին, Մեկն. Նստեալ Գէոր-
գայ Սկեւազույ, եւ Մեկն. Ժ. Թղթոցն
Պօղոսի. — 26ա. Երեւանի, Թիւ 1208:

3. — 1740ին, Մեկն. Մարկոսի' Բար-
սեղ Վարդապետի, Մեկն. Դաւիթ, Մեկն.
Իսահակեան Սողոմոնի' Գր. Տաթեւացիի,
եւայլն, Դանձակեցի Կարապետ Աբեղայի
համար. — 26ա. Ս. Թ. Թիւ 904 (Ա, Բ):

4. — 1740ին, Մեկն. Մարկոսի' Բար-
սեղ Վարդապետի, Յովհաննէս Վարդապետի
համար. — 26ա. Ս. Թ. Թիւ 945:

5. — 1741ին, Լուծմունք Մեկնութեան
Յոբայ. — Գր. Տաթեւացիի. — 26ա. Ս. Թ.
Թիւ 954:

6. — 1745ին, մէկ Անտիօնի' Մարտի-
նոս Գէրանեանի. — 26ա. Երեւանի, Թ. 15:

ՀԼԸ. — Կարապետ Աբղ. Դանձակեցի,
Գրիչ, որդի Սահակայ, 1740ին, Ս. Յակոբ-
եանց Վանքին մէջ օրինակած է Մեկն.
Թղթոցն Յակոբայ' Սարգիս Վարդապետի,
եւայլն. — 26ա. Ս. Թ. Թիւ 904 (Ե):

Մարկոսի Աւետարանին Մեկնութեան
այբուբենական ցանկը կազմելուն առիթով
կը գրէ. «Յայտ լիցի գրասէր եղբարցդ, զի
իղծ բնաւորեցաւ հրքոյս գրեանց ցանգ ժո-
ղովել վասն զիրազելու լինելոյ պիտանի
իրաց, եւ ոչ միայն վարանեալ թէ արդեօր
կ'ըր լիցէ այս ինչ բան, որպէս յայտ է բա-
նասէր եղբարցդ: Վասն որոյ որպէս քանի
մի գրեանց ցանգ արարի, նոյնպէս եւ
համառօտ զխաւոր բանքն Սրբոյ Աւետա-
րանիս Մեկնութեանն ժողովցի ի ներքոյ
այբուբենական ցանկի, զի ընթերցողաց
զիրկին լիցի: Վասն որոյ խնդրի . ի ծէնը
աղօթիս զի Տէր Աստուած զցանգ հոգւոյ
իմոյ մի քակտեսցէ, այլ գտիպն իւր տի-
րական անրիծ իւրոյ տեսոյն արժանիս ա-
րասցէ, Ամէն: Կարապետ Վարդապետէ
գրեցաւ աղբիւսանքս. բաւ է»:

ԾնԱ. — Սարգիս Վրդ., Յպս., Ֆերման-
եան, Թիսուքցի, Եւզոկիւցի, Գրիշ, 1741-
1786, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինա-
կած է,

1. — 1741ին, մէկ Բանք Ոսկիականք.
— Զեռ. Անկիրիոյ, թիւ 117:

2. — 1772ին, մէկ Անտառ Նորադոյն
Մսածմանց, Աղէքսանդր Գալամաթոյի. —
Զեռ. Երեւանի, թիւ 7500:

3. — 1773ին, մէկ Մեկն. ԺԲ. Մար-
գարեից՝ Կուռնեիոսի, թրգմ. Ղուկաս
Վարդապետի. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 24:

4. — 1786ին, համառօտելով օրինա-
կած է Մեկն. ԺԲ. Մարգարեից՝ Կուռնե-
իոսի. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 692:

ԾնԲ. — Սարգիս Դպիր, Երուսաղեմացի,
1745-1758, որդի Յարութիւնի, Ս. Յակոբ-
եանց Վանքին մէջ օրինակած է.

1. — 1746ին, մէկ Լուծմունք Մեկնու-
րեան Յոբայ՝ Գ. Տաթեւացիի, Աստուածա-
տուր Վարդապետի համար. — Զեռ. Ս. Թ.
թիւ 600:

2. — 1750ին, Իմաստասիրական Գրոց
ժողովածոյ մը, Սիմէոն Վարդապետի հա-
մար. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 791:

3. — 1755ին, Սպահանցի Յովհաննէս
Վարդապետի Մակայութիւն Զումարտեան
յորդորդուած գիրքը, Գրիգոր Վարդապետի
համար. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 665:

4. — 1756ին, Ժողովածոյ մը — Մեկ-
նութիւնք եւ Լուծմունք —: Ստացող՝ Սի-
մէոն Վրդ. Նիցի. — Զեռ. Ս. Թ. թ. 172:

5. — 1758ին, Ժողովածոյ մը, որ կը
պարունակէ Մասեմագուրէրնէ փիլոնի, Կա-
նոնալիբ, եւ Դասասանագիր՝ Միս. Դոշի:
Ստացող՝ Սիմէոն Վրդ. Նիցի. — Զեռ.
Ս. Թ. թիւ 167:

ԾնԴ. — Յակոբ Աբդ. Յղինցի, Գրիշ,
որդի Դաւուտի, 1746ին, Ս. Փրկչի Վան-
քին մէջ օրինակած է,

1. — Աւետարան, Յղինցի Եղիայի յի-
շատակին. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 1935:

2. — Մէկ Խորհրդասեռ. — Զեռ. Ս. Թ.
թիւ 1979:

ԾնԵ. — Գաբրիէլ Վարդապետ, Գրիշ,
1754ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրի-
նակած է մէկ Պասմութիւն Գիւտոյ Ամերի-
կայի. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 422:

ԾնԶ. — Ղուկիւրանոս Աթարակեցի,
Գրիշ, 1759-1786:

1. — 1759-1774ին օրինակած է Ժո-
ղովածոյ մը, կրօնական բովանդակութեամբ.
— Զեռ. Երեւանի, թիւ 3281:

2. — 1786ին օրինակած է մէկ Ժողո-
ւածոյ, կրօնական բովանդակութեամբ. —
Զեռ. Երեւանի, թիւ 1880:

ԾնԸ. — Յակոբ Պար. Նալեան, 1751ին
Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ խմբագրած է
իր Նամակներն. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 1002:

ԾնԹ. — Աբրահամ Աբդ. Գերսեմիկեցի,
Գրիշ, 1764-1766, Ս. Յարութեան Տաճա-
րին մէջ օրինակած է,

1. — 1764ին, Մեկն. 26գումասեմի,
Վարդան Վարդապետի. — Զեռ. Ս. Թ. թ. 280:

2. — 1766ին, Ժողովածոյ մը, կրօնա-
կան բովանդակութեամբ. — Զեռ. Ս. Թ.
թիւ 801:

ԾնԼ. — Յովհաննէս Վրդ. Կեսարայի,
Գրիշ, 1756ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ
օրինակած է Պասմ. Գիւտոյ Ամերիկայի եւ
Պասմ. Օսմանեան Քալաւորաց, հայատառ
թրքերէն. — Զեռ. Ս. Թ. թիւ 14:

Եիշատակարանին մէջ կը կարդանք սա
տողերը. — «Վասն որոյ գտցի եւ այս նո-
րալուր եւ հիացման առիթ իրաց բացա-
յայտող հանգամանս ի մէջ ազգիս միտում,
որովհետեւ միտք մարդկան բաղձայ զլուծի:
Քանզի ամենից իրաց եւ տեղեաց՝ լաւ է
գտնի վերահասու, բան գտգէտ մնալիս»:

ԾնԽ. — Յովհան Աբեղայ, Գրիշ, 1766ին,
Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է

Մեկն. Սաղմոսաց՝ Ն. Լամբրոնացիի. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 776:

ԺԾ. — Փիլիպպոս գրագիր, ձուղայեցի, որդի Աստուածատուրի, 1769ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Քարոզգիրք, Նալեան Յ. Պատրիարքի, Գերմանեցի Կիրակոս Վարդապետի համար. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 90:

ԺԾԱ. — Մարտիրոս Արեւիկեպոս, Գրիչ, 1773ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ հաւանաբար, գրած է մէկ Հոգիակ Սուրբադիւի (Տաղք եւայն), զոր սակայն չէ յաջողած տպագրել տալ. — 2. Ն. Վ. Ակիւնեան, Յուցակ Հայ 26ռ. Նիկոսիայի, 1961՝ Վիեննա. — 26ռ. Կիպրոսի, թիւ 62:

Նոյնին երկրորդ օրինակը. — Նոյն, անդ, թիւ 64: Տես նաեւ Յուցակ 26ռ. Անթրիիասի, 1964, թիւ 5, 6, 7, էջ 77-90, Անուշաւան Վրդ. Դանիէլեան:

ԺԾԲ. — Գրիգոր Եպս. Գաղասացի, Գրիչ, 1776-ը. 1796, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է,

1. — 1776-1777ին, Սեբ Լուսուծոյ Գրքին Ա. եւ Բ. Հատորները. — 26ռ. Անկիւրիոյ, թիւ 70 եւ 71:

2. — 2. 1796ին, մէկ ձառքնաթիւ. — 26ռ. Անկիւրիոյ, թիւ 1:

ԺԾԳ. — Մատթէոս Աբղ. Վրդ., Գրիչ, Ապուլնիսցի (Ակնցի), 1776-1791, օրինակած է,

1. — 1776ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ, մէկ Անտառ Նորագոյն Մտածմանց. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 1746:

2. — 1782ին, մէկ Քարոզգիրք՝ Յ. Նալեանի. — 26ռ. Երեւանի, թիւ 6274:

3. — 1785ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ, մէկ Մեկն. Սաղմոսաց՝ Գր. Տաթեւացիի. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 367:

4. — 1791ին, Ս. Փրկչի Վանքին մէջ, մէկ Մեկն. Սալայեայ՝ Կուռնելիոսի. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 40:

ԺԾԴ. — Գրիգոր Դպիր Զկնուրցի, Սպեցի, 1776-1780, հաւանաբար Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ օրինակած է,

1. — 1776-1779ին, մեծ ժողովածոյ մը, որ այժմ կը ներկայանայ մեզի չորս հատորներով, Բաճկ Լուսուծածաբանական՝ Մխիթար Սասնեցիի, թիւ 960. այլեւայլ ձառքեր, թիւ 1001. ձառք Յ. Օձնեցիի, թիւ

1009. ձառք Զաքարիա Կաթողիկոսի, թիւ 955:

2. — 1779ին, մէկ ժողովածոյ, կրօնական բովանդակութեամբ. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 1164:

3. — 1780ին, ժողովածոյ մը. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 888:

ԺԾԵ. — Մովսէս Վրդ. Հաւատարմեցի, Գրիչ, որդի Կոստանդի, 1777ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Քարոզգիրք. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 214:

ԺԾԶ. — Կարապետ Աբղ. Եղոկիացի, Գրիչ, միաբան Մշոյ Ս. Կարապետի, 1791-1792ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Բաճկ Ոսկիակոս. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 170:

ԺԾԷ. — Սիւրեն Սրկ. Թիֆլիզեցի, Գրիչ, 1796ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ հաւանաբար, օրինակած է մէկ Քաթօրսեստ, Ստեփանոս Աբղ. Կիւմիշլանեցիի փափաքով. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 1061:

ԺԾԸ. — Երեմիա Աբղ. Ասանցի, Գրիչ, 1797ին, Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ գրած է Նկարագրութիւն Տնօրնական Տեղեաց. — 26ռ. Վիեննայի, թիւ 757:

ԺԾԹ. — Ռափայէլ Վրդ. Կուրնեցի, Գրիչ, 1797ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Բաճկ Ոսկիակոս. — 26ռ. Նոր Զուղայի, թիւ 472:

ԺԿ. — Պօղոս Վրդ. Ապրիանուպոլսեցի, Գրիչ, 1797-1799, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է,

1. — 1797ին, Մեկն. ԺԲ. Մարգարէից, եւ Մեկն. Յայնուրեան Յովնանու՝ Կուռնելիոսի, երկուքն ալ համառօտուած իր կողմէ. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 362:

2. — 1798ին, Մեկնուրեւն Եղեկիէի եւ Դանիէի, Կուռնելիոսի, երկուքն ալ համառօտուած իր կողմէ. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 368:

3. — 1799ին, Մեկն. Յոբայ՝ Վանական Վարդապետի, Մեկն. Սալայեայ՝ Կուռնելիոսի՝ իր կողմէ համառօտուած, Մեկն. Երեմիայի՝ Մխ. Դոդի, եւ Մեկն. Դանիէի՝ Վարդան Վարդապետի. — 26ռ. Ս. Յ. թիւ 379:

ԺԿԱ. — Պետրոս Եպս. Լուսուծածաբանց, Կեսարացի, Գրիչ, 1798-1816, որդի Պուտախի, աշակերտ Կ. Պոլսոյ Զաքարիա

Պատրիարքին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է հետեւեալ հատորները.

1. — 1798 — 1807ին, Անտառ Ալլաբանուքեան՝ Կուռնեկոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 46.

Ահաւասիկ մէկ հատուած գրի յիշատակարանէն, 1807 թուականով. — «Արդարեւ բաղձանօք ցանկացայ գրով իմով ստանալ զայս հոգեւոր բուրաստան, եւ սկսայ գրել ի Պօլիս Պատրիարգարան Ամենայն Հայոց, ի թուին Հայոց ՌՄՆէ [= 1798] եւ յունվարի ԻԲ [= 22] ի բարեկարգ Պատրիարգութեան կայսերապետի քաղաքին այնմիկ վայելչապատիւ եւ ազգասէր Տեառն Զարարիայ Պատրիարգի, իմոյ ձեռնադրողի եւ հոգեւուն ձեռողին: Բայց յերկրորդի ամին, որ է թիւն մեր ՌՄՆԸ [= 1799] եւ ի մարտի ԺԸ [= 18] փոխեցաւ առ Բրիստոս՝ տէրն իմ ութսունամիայ հասակաւ, եւ քսան եւ վեց ամաւ եւ կիսով պատրիարգութիւն առնելով, եւ մեր մնացաք իրր որը: Եւս առաւել էաք յայնժամ անդր մերձ առ նա փոխանորդ եւ վէթիլ, եւ սրտաբեկ լինելով ունեցաք եւս յանձին մերում զտկարութիւն իմն»: 2. — 1806 — 1807ին, Մեկնութիւն Յայնուքեան՝ Կուռնեկոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 399:

3. — 1806 — 1809ին, Մեկն. Սաղմոսաց՝ Ն. Լամբրոնացոյ. — Ձեռ. Ս. Յ. թ. 264:

4. — 1808ին, Մեկն. Երզնգ Երզնգ՝ Կուռնեկոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 354:

5. — 1808ին, Գանձ Գիրք՝ Կիրդի. — Ձեռ. Վիննայի, թիւ 816:

6. — 1809ին, Ն. Լամբրոնացիի Մեկն. Առակաց, Ժողովողի, եւ Իմաստութեան Սոսլոմոնի, նոյնպէս՝ Գր. Տաթեւացիի Մեկնութիւնները նոյն գրքերուն վրայ. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 559:

7. — 1811ին, Մեկնութիւն Սիրաբայ, Նայեան Յակոբ Պատրիարքի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 140:

8. — 1812ին, Մեկնութիւն Երեմիայի՝ Կուռնեկոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 1754:

9. — 1812 — 1816ին, Մեկն. Սասնայի՝ Կուռնեկոսի. — Ձեռ. Երեւանի, թ. 1310:

ՃԿԲ. — Մինաս Վրդ. Պօլսեցի, Գրիչ, 1805ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է Բուրսասան Ս. Սրուսաղմի՝ Աղրիանուպօլսեցի Պօղոս Արքեպիսկոպոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 1769:

ՃԿԳ. — Փոռոս Դպիր Վժանցի, 1812ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Նամականի Գր. Մագիստրոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 1523:

ՃԿԴ. — Մկրտիչ Դպիր Կեսաբացի, 1812ին, Ս. Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակած է մէկ Նամականի Գր. Մագիստրոսի. — Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 1607:

Սրբոց Յակոբեանց Վանքին մէջ օրինակուած վերոգրեալ 269 ձեռագիրներէն 163ը այժմ կը գտնուին աստ, իսկ 67ը Երեւան. մնացեալները, մէկ կամ աւելի թիւով, ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն, Նոր Զուղայէն (4) մինչեւ Վաշինգտոն (1), եւ Դեռլայէն (1) մինչեւ Զմմառ (3):

(Ճ՝ Վերց)

Ն. ԱՐԲ. ԾՈՎԱԿԱՆ

կողմէ քաւական դերուծթիւն տրուած է իրենց. 5-10 օր պայմանաժամ, մասամբ դոյժ ծախելու թաղաւուծիւն և ճամբայ հանուած ատեն քանի մ'ընտանիքի սայլ մը տրամագրած են, որ մէկ երկու օրէն իրենց ճամբուէն մէջտեղը լքելով ետ կը դառնան, ճամբայ ելնող կարաւանները երբեմն յաջորդ օրը և երբեմն քանի մ'օր ետքը ճամբուէն վրայ կը հանգիպին չլթէներու և իսլամ գիւղացիներու, որոնք զիրենց ամբողջովին կը կողոպտեն, չլթէները ժանտաւմեքու հետ միացած, կը սպաննեն անոնց մէջ եղող քանի մ'այրերը և պատանիները. երիտասարդ կիներն ու չափահաս աղջիկները կը հեռացուցուին կարաւաններէն, մանուկները կը յափշտակուին անոնց կողմէ և կը մնան միայն քանի մը պտուռ կիներ, որոնք ժանտաւմեքու կողմէ մտրակուելով առաջ կ'երթան, ճամբուէն վրայ անօթուծ ենէ հետզհետէ մեռնելու համար. Ականատես մը միջ կը պատմէ թէ՛ կարնոյ վիւայէթէն խորքերդի դաշտը հասած կիներու կարաւանը հոն դաշտին մէջ ձգուած է քանի մ'օրեր, աւր անօթուծ ենէ մեռած են հետզհետէ ամէնն ալ (օրական 50-60 հոգի) և կառավարութիւնը միմիայն քանի մը հոգի զրկած է անոնց դիակները թաղելու, որպէսզի իսլամ տարրին առողջութիւնը չխանգարուի:

Զիւլէջի փոքրիկ աղջնակը մեզ կը պատմէ թէ երբ Մարսուանի, Ամասիոյ և Թոքատի ժողովուրդը գէպի առաջ կ'երթային, Սարը Գըչլա ըսուած տեղը (Սերաստիոյ և Կեսարիոյ մէջտեղը), կառավարութեան դրան առջև իսկ բոլոր աղջիկ և մանչ մանուկները առնուեցան մայրերուն ձեռքէն և սենեակներու մէջ լիցուցան և կարաւանը սափակցին որ առաջ երթայ: Իսկ մանուկներուն համար յայտարարութիւն եղաւ չըջակայ գիւղերու, որպէսզի ամէն ոք գտնի և ուղարկէ ընտրէր ու առնէր: Իսկ ինքն ու իր մէկ ընկերուհին (Ամասիոյի Նուարդ) սպայի մը կողմէ բերուած են Պոլիս: Կիներու և մանուկներու կարաւանները ամէն քաղաք կամ տաւան հասնելուն, կառավարական չէնքին առջև կը ցուցադրուին, որպէսզի իսլամները իրենց ընտրութիւնները կատարեն:

Բարեբրէն ճամբայ ելածները այսպէս կոտորակուելէն վերջը՝ մնացեալ մանուկներն ու կիները ձգուեցան Երզնկայի առջև Եփրատ գետը՝ Քեմալի Պողազի ըսուած տեղը. ու այս և ուրիշ բարբարոսութիւններէն վշտահար, Երզնկայի մէջ գտնուող Գերման կամբի խաչի հիւանդանոցին հիւանդապահուհիներէն Նորվեգիացի աղնուական ընտանիքէ Օր. Յոթա Ա. Ուէտէլ Ետրսպէրկ և իր մէկ Գերման ընկերուհին իրենց պաշտօնէն հրաժարելով՝ Պոլիս եկան և անձամբ մէկ քանի գնապանաւորները պտրելով պատմեցին այս վայրագ արարքները:

Այն բարբարոսութիւնները 'ի գործ դրուած ին ամէն կողմ և այսօր այդ նահանգներուն բոլոր ճամբաներուն վրայ հաղաթաւոր հայերու դիակներուն է որ կը հանգիպին ճամբորդները: Իսլամ ճամբորդը Մալաթիայէն գէպի Սերաստիա եկած ատեն ամբողջ քաղաք խիստ դիակներու հանգիպած է ու այր թէ կին: Մալաթիոյ ըստոր այր մարդերը հոս բերուած և քաղանքուած են, իսկ կիներն ու մանուկները ամբողջովին իսլամացուցած են: Ոչ ոք կրնայ այժմ ճամբորդել այդ կողմերը երբ այր մարդ է ինքը, ամէն իսլամ, և մանաւանդ չլթէ կամ ժանտաւմ պարտականութիւն կը համարի քրեկ անմիջապէս զայն սպաննել: Վերջերս Տիգրանակերտի պատերազմական ատենին իսկ զառաւելու համար զրկուած Օսմ. երեսփոխաններէն Զօհրապ և Վարդգէս ալ ճամբուէն վրայ սպաննուեցան շուէյլէն անդին: Այդ նահանգներուն մէջ այժմ իսլամի մը անունին անպ. միայն ծպտելով կարելի է ճամբորդել, իսկ կիներու մօտին արդէն վերը ըսուեցաւ, ու երբ կանաքի հետ այդ կերպով կը վերաբերուին, բարոյականի մասին խօսիլը աւելորդ կը դառնայ:

Հայ գիւնուորներն ալ նոյն ու ըստին են բախտին ենթակայ իղած են. արդէն անոնք ամէնն ալ զինաթափ եղած, ճամբաներու շինութեանց կ'աշխատեցուն են այդ կողմերը: Ստայդ թեղեկութիւն ունենալ քր կարնոյ նահանգի հայ գիւնուորները որ կարին-երզնկա ճամբուէն վրայ կ'աշխատեցուն են, ամէնքն ալ ջարդուած են, Տիգրանակերտի

կառավարութիւնը, ինչպէս կ'իմանանք, չհաճեցաւ և ոչ իսկ Հալէպի և Ուրֆայի պզտիկ գաղութները իրենց տեղերը պահել, որ զոնէ անոնք կարենային օգտուիլ իրենց ձեռք կարկառել իրենց զօրախա եղբայրներուն, որոնք գէպի հորաւ կը քշուէին, և Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, որ տակաւին հոն կը մնայ, մեր զրկած նպաստները բաշխելու գործով զբաղած է:

Մենք կը կարծէինք թէ կառավարութեան այս ծրագիրը հայկական խնդիրը միանգամ ընդ միշտ փակելու համար, հայկական վեց նահանգները հայութենէ պարպել, գաղտարկել էր, և Կիլիկիոյ կողմը հայութիւնը ցրուել, ապագայի վտանգ մը այն տեղէն ալ հեռացնելու համար: Այդ ծրագիրը զօրախառնար աւելի ընդարձակ է և հիմնական, Հայութիւնը ամբողջովին բնաջինջ ընել ամբողջ Թուրքիոյ մէջ:

Այսպէս բարենորոգումներ գործադրուելիւ արշուած հօթը նահանգներու Հայութեան հարիւրին մէկն անգամ այսօր ողջ չէ. մինչև այսօր տակաւին լուր հասնելուց թէ Մուսուլ կամ շրջակայ տեղեր տեւ հայ մը հասած ըլլայ: Աւհա այս ծրագիրը սկսաւ գործադրուել նոյնիսկ Պոլսոյ շրջակայները: Իզմիթի գաւառին և Պրուսայի նահանգին հայութեան մեծամասնութիւնը արդէն լքելով տուն, տեղ և ամէն գոյք, բռնի կը հեռացուցուի գէպի Միջագետքի անապատները: Արդէն Ատաբազար, Նիկիոմիդիա, Կէյվէի գիւղերը, Արմաշ և շրջակայները, վերջապէս Իզմիթի շրջակայ գիւղերը, բացի Պարտիզակէն, որուն քանի մը օր պայմանաւորաբար տրուած է, ամէնն ալ հեռացուցուած են, և Արմաշի վանահայրը իր աշակերտներովն ու միաբանութիւնովը միասին ամէն բան երեսի վրայ թողնով հեռացուցուած է:

Այս ժողովուրդէն 6 փոքրիկ մանուկներ Գոնիայի հայերուն յանձնած են իրենց մայրերը, զոնէ անոնք ողջ մնալու համար, և տեղական կառավարութիւնը զանոնք հայերէն առնելով իսլամներու յանձնած է:

Կարգը ուրեմն եկած է Պոլսոյ, և արդէն վայրկեանէ վայրկեան ժողովուրդը տհաճողի մէջ կը սպասէ իր մահաւժիռին գործադրութեան: Ձերբակալութիւններ անպաշտ են, և ձերբակալուածները անմիջապէս կը հեռացուցուին մեր քաղաքէն, որոնց մեծ մասը անշուշտ ողջ չպիտի մնայ:

Վերջին օրերուն մէջ, գաւառացի աշխատու վաճառականներն են որ կը հեռացուցուին. հեռացուցուած են այսպէս իբրանոսեան Մարուգէ, Կարնեցի Խէրպէկեան Կարապետ, Աղամեան Գարեգին, Բաղիշեցի Գրգօսեան Սմբատ ևն.:

Աշխատութիւն կը թափուի զոնէ Պոլսոյ հայութիւնը փրկելու այս հայակուղի ողէտքէն, զոնէ ապագային համար Թրքահայութեան դաքի կռուան մը ունենալու համար:

Այս տեղեկագրին վրայ բան մը աւելցնելու հարկ կա՞յ արդեօք: Թուրքիոյ ամբողջ հայութիւնը մահուան դատապարտուած է և այս մահաւժիռը ամենայն խնայողութեամբ կը գործադրուի երկրին ամէն անկիւնները: Եւրոպական քաղաքակիրթ աշխարհի հալածիչ առջև և ասիական ցայտօր Գերմանիա և Աւստրիա չկրցան խօսք հասկցնել իրենց դաշտակցին, այս բարբարոսական արատը իրենց ճակտէն քշելուցնելու համար: Այստեղ ամէն ջանք ապարդիւն եղաւ: Արաւսահամար Հայութեան վրայ է մեր յոյսը:

Սոյն նամակիս մէկ օրինակը զրկեցէք նաև Տօթթ. Լիպարիտ Նազարեանցին ի Սօֆիա, դարձեալ անստորագրի:

Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ
ԶԱԽԷՆ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐ ԵՂԻԱՍԵԱՆ

Յ. Գ. — Խէրհան կտակի փոխանորդագրին երկրորդ օրինակ մըն ալ զրկեցի երէկ Թորգոմ Եպս. ին խալական ղեկավարութեան միջոցաւ: Առաջինն ալ նոյն ճամբով զրկուած էր:

ԶԱԽԷՆ ԱՐԲԵՊՍ.

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՐԱՍՏԻՈՑ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Յաղաքի Տեսչության Տնառն Ներսիսի Արքեպիսկոպոսի եւ Կաթողիկոսութեան եւ մահուան նորին եւ յաջորդութեանց Անդրեաս Բ.ի, Մելիսեդեկ Բ.ի, Սահակայ եւ Մելիսեդեկ Գ. Արքեպիսկոպոսի եւ ի սակա Գահաւանութեանց ոմանց 'ի Սեբաստիա:

Յեռ շինութեան եւ նորոգութեան կկեղեցւայ Սրբոյն Սարգսի յաջորդ ամին փոխեցաւ առ Գրիստոս Անդրեաս Ա. Արքեպիս. Սեբաստիոյ եւ թաղեցաւ 'ի վանս Սրբոյ Նշանի (ՌՁՁ = 1637. Յիշակրն.) եւ յաջորդեաց նմա Տ. Ներսէս Վրդապ. եւ արհի եպս. Սեբաստացի, այր յառաջադէմ եւ յաջորդակ 'ի մեծագործութիւնս: Սա որպէս եւ ցուցաք 'ի վեր անդր, յառաջադնաց եղև շինութեան կկեղեցւայ Ս. Սարգսի, վասն որոյ եւ համբաւ նորա հռչակեալ եւ տարածեալ եղև ընդ ամենայն տեղիս, 'ի մէջ Ազգիս, որ եւ կալա զԱթոռ Տեսչութեան վիճակին Սեբաստիոյ բարեխնամ հոգաւորութեամբ եւ քաջադոյն կառավարութեամբ զամս իբրև 11: Եւ յետ միտաւան ամացն (ՌՂԷ = 1648) հնաւ վաղճան կենաց Տեսչան Սիմէոնի կաթուղիկոսին Սսոյ՝ որ եւ էր Սեբաստացի, եւ ապա միարան հաւանութեամբ Արքեպիս.աց վիճակին, քահանայից եւ իշխանաց, ընտրեցաւ եւ կոչեցաւ 'ի Կաթողիկոսութիւն ամենայն Հայոց Սսոյ Տ. Ներսէս Արքեպիս. Սեբաստիոյ եւ գնացեալ օծու եւ նստաւ յԱթոռն Հայրապետական 'ի Սիսիլիկիոյ: Եւ ապա նստաւ յԱթոռ Առաջնորդութեան Սեբաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշա-

նի, Անդրեաս Արքեպիս.՝ Արարկիրցի, որ էր Միարան Սարգսի Վրդապ.ի 'ի Կարին, այր գիտնական եւ տնտեսի: Յաւուրս յայտոսիկ (ՌՁ = 1651, Մայիս 28) փլիպպոս Կաթողիկոս Սրբոյ Էջմիածնի եկն 'ի Մայրաքաղաքս 'ի Սեբաստիա յաւուր Դշ. զոր ընկալան մեծամեծք քաղաքիս պատշաճ պատուով 'ի վանս Սրբոյ Նշանի, զծայրագոյն Գահանայապետն Մեծաց Հայոց եւ հանգուցին յոգնութեան ուղղուոյն՝ 'ի վանս Սրբոյ Նշանի գաւուրս եօթն եւ տասն եւ ապա անցեալ գնաց յուխտ 'ի Սուրբ Երուսաղէմ: Գնացեալ էր եւ անդ 'ի որոյն ժամանակի Տ. Ներսէս Կաթողիկոս Սսոյ, յորում տեսեալ զմիմեանս աւրախ եղև յոյժ եւ խորհեցան եւ խօսեցան բազում ինչ 'ի մէջ իւրեանց, վասն բարձման անկարգութեանցն՝ որք ժողով էին յեպիսկոպոսունս եւ յերիցունս, եւ վասն անհետ տունլոյ զատելութիւն թշնամութեան որ կայր 'ի մէջ երկուց Աթոռոց: Կոչեցին վասն այսր զեպիսկոպոսունս եւ զվարդապետս շրջակայ գաւառաց եւ արարին ժողով մեծ յերուսաղէմ յորում էր եւ Պատրիարքն Երուսաղէմայ Աճատուր Արքեպիս. եւ 'ի ժողովի անդ սանձանեցին երեք տասան կանոնական Գլուխ Բանից եւ հրատարակեալ եւ գրեալ զայնս 'ի կոնդակի առաքեցին 'ի վիճակս ամենայն Արքեպիս.աց եւ 'ի ճակատ անդր Կոնդակի դրոշմեալ կան երեք կնիք մեծամեծք կարմիր եւ 'ի ստորեւ եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց, որք էին 'ի ժողովի անդ՝ յորոց մինն կայ 'ի Ս. Նշանի Մենագետնիս: Եւ ապա փլիպպոս Կաթողիկոս

եկեալ յնրուսողէմէ և ճանապարհ արարեալ գնաց 'ի Կ. Պոլիս, իսկ Տ. Ներսէս կաթողիկոս Սեբաստացի դարձաւ 'ի տեղի իւր 'ի Սիս կիլիկիոյ (ՌձԱ = 1652), և նեղեալ 'ի բռնութենէ անօրինաց և ելեալ աստի եկն 'ի Սեբաստիա և կեցեալ աստ ի ժամանակս ինչ փոխեցաւ առ Քրիստոս 'ի յոյսն բնաւից և եղաւ մարմին նորա 'ի տապանի յիւրակեալ եկեղեցւոյ Սրբոյն Սարգսի յետկոյս Աջ Դասին 'ի հիւսիսոյ կողմանէ և պատուի շիրիմ նորին մշտավառ կոթողք և 'ի դամբարանէ նորա լինի բշկութիւն ամենայն ցաւոյ՝ հաւառով զբմոքացն և կոչի 'ի բնակչացն ճեղքեղման հոգեւոր Տիրոջ: Սա եկաց յԱթոռ կաթողիկոսութեան ամս իբրեւ 6 կամ 5 և ամիսք ինչ, Յաջորդ ամին (ՌձԳ = 1654) հասանի և վաղճան կենաց Անդրէաս Բ. Արքեպոսին Սեբաստիոյ և 'ի նայն ամի յաջորդէ նմին Մելքիսեղէկ Բ. Արքեպոս. Կ. Պոլսեցի՝ որդի Տ. Մինաս Գահանայի՝ այր վեհանքն և խոհական: Չամանէ գրէ պատմիչն թէ արար յուով շինութիւնս 'ի Ս. Մենաստանին և յաւել զբազում յիշատակս, և ընդ իւր երեւ 'ի Կ. Պոլսոյ գեղեցիկ արուեստակերտ գաւաղանս, սկիւս, խաչս և զայլ սպասս զբարութեանց, ընդ որս և զմագաղաթեայ աւետարան մի՝ զորո Ղարա-Եղանեան աւարի առեալ յեկեղեցւոյ Ս. Աստուածածնին և տարեալ 'ի Կ. Պոլիս վաճառեալ էր քսան սուկոյ՝ ուրիմն Շահապէ կնոջ և նա առեալ ետ յիշատակ 'ի ձեռն Տ. Մինաս Գահանայի Կ. Պոլսեցւոյ, որոյ որդի՝ Տէր Մելքիսեղէկ Արքեպոս. Առաջնորդ եղեալ Սեբաստիոյ երեւ ընդ ինքեան աստ և ետ կրկին յիշատակ 'ի դուռն Ս. Ածածնի եկեղեցւոյն: Սա ազատեաց նաև 'ի ձեռաց ոմանց զեկեղեցական անօթ Սրբոյ Մենաստանին զոր եգեալ էին 'ի գրաւ վանս 1500 դանկան պարտոց, որ և վճարեաց զամենայն և կարգաւորեալ հաստատեաց զկարգս եկեղեցւոյ, որ խանգարեալ էր 'ի ծաւալութենէ թաւամբից և հոյն առթիւ և պատճառ ուսման Մանկանց Եկեղեցւոյ, վասն որոյ և կոչեցաւ Երկրորդ լուսաւորիչ ժողովրդեան Գաղաթիս Սեբաստիոյ: 'ի սմին ժամանակի (ՌձԷ = 1658) եհա վաղճան կենաց թորոս

կաթողիկոսին Ստոյ, և եղաւ 'ի տեղի նորին Սեբաստացի Նաչատուր Արքեպոս. 'ի կաթողիկոս ամենայն Հայոց 'ի Սիս կիլիկիոյ: Սա վեհապալս լմօք յառաջ նստաւ և Պատրիարք 'ի Կ. Պոլիս՝ ամ մի և ամիսս վեց, կեցեալ յԱթոռ Առաջնորդութեան Մելքիսեղէկ Բ. Արքեպոսի Պոլսեցւոյ ամս փնչ՝ վաղճանեցաւ և նստաւ յԱթոռ Տեսչութեան Սեբաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշանի իսահակ Արքեպոս. (ՌձԺԲ = 1663) և ոչ երկարեալ 'ի կեանս յետ երկց ամաց և սա հանգեաւ 'ի Քս. և Թաղեցեան (ՌձԺԵ = 1666), եւ յետ իսահակայ Արքեպոս. ի կալաւ զԱթոռ Տեսչութեան վիճակիս Սեբաստիոյ Մելքիսեղէկ Գ. բարունապետ և Արհի եպոս. Սեբաստացի, այր հանճարեղ և խոհական: Սա աշակերտ էր Յակոբայ Վրդպա. ի Երզնկացւոյ՝ աշակերտի Տ. Ներսէս կաթողիկոսի Ստոյ՝ Սեբաստացւոյ: Յաւուրս որոր նախատակեցաւ Դաւթ Մանուկն Սեբաստացի (ՌձԺԶ = 1677 Պատմ.): Սա էր բաղնեպան և աշխատէր ընդ այլազգիս Յաւուր միում ընկերքն իւր այլազգիք առնն ցնա. ճեղագիւտ, եկ առ զգրամն քո, և նա առէ. Ճեղովեալ եղիցի կեալաւն, Քրիստոսնայ և ծառայ Քրիստոսի եմ ես: Յայնժամ միտքանեալ նոցա կալան զնա և տարան առ բղէշխն, և սասցին թէ սա նզովս կարդայ օրինաց իւրոց և դառնայ յօրէնս մեր: Իսկ նորարցեալ եգիպտոս հաստատուն 'ի հաւատա Քրիստոսի և բազում ողորմեաց և սպառնալիք Զանաց դարձուցանել զնա 'ի զազիր կրօնս իւրեանց և ոչ կարաց, վասն որոյ ետ պնդել զոտս նորա 'ի կոհեղ և բրածն առնել զնա ընդ երկար, և ապա ջեռուցեալ աքցանօք կտրաւել զմարմինն սրբոյն, և նա հասանէր փոքր առ փոքր 'ի դուռն մահու և ոչ դադարէր 'ի փառաբանելոյ զՔրիստոս: Եւ իբրեւ տեսիլն իմէ յայսպիսի դառն տանջանաց՝ և չարապար կտառնաց մատնեալ ոչ հաւանի ուրացութեան, հրամայեաց բղէշխն կախել զնա գլխովայր և թողուլ անսուղ և յետ աւարց ինչ կին բղէշխին 'ի գիշերի եկ տեսանել թէ զինչ առնէ սուրբն 'ի խաւար բանտին, և ետես զամբար մեծ լուսեղէն վառեալ առաջի նորա և գնացեալ առ այրն ասէ. Ճգինչ կայ քեզ և

ընդ արդարսյն տյնմիկ. ես զայսպիսի հրաշս տեսի՝ Վասն այսր 'ի վաղիւն առաքեաց զնա առ միւս զուքսն. և նա հտպնդել զոտս օրբոյն 'ի կոճեղ և 'ի ներքոյ Դորա հեղուլ ջուր զի սառեացի և հարկանել թաց պարտնօք մինչև կիսամեռ եղև և ապա առեալ տարան 'ի տեղի կատարմանն և անդ մերձեցեալ բլէշխն բազում ողորձական բանիւք և ցուցմամբ ընչից և ռսկեսար երիվարաց ջանաց հաւանեցուցանել զնա և ո'չ կորաց և ապա սկսաւ ահաջուցանել քարկոծումն և մահ սպանալով և իբրև ետես թէ հաստատուն կայ 'ի հաւատս Բա.ի հրամայեաց և սկսաւ քարկոծել զնա և եկեալ ոմն անօրինաց մօտ առ սուրբն և ասաց՝ ուրացիր ըզրիստոս, և նա դաւանեաց զԲա. ճշմարիտ Աճ, վասն որոյ հնգիցս եհար լախտիւ զգլուխ օրբոյն, և արար զնա կրոմեռ: Եւ այլ ոմն եկեալ կալաւ զվարսից օրբոյն և ասաց. դաւանի՛ս հաւատս մեր զի մի զրկեցցիս յայդ կենաց և նա կրկին դաւանեաց զԲրիստոս. և ապա քարկոծարարին զնա և այնպէս բարի հաւատով կատարեցաւ 'ի Բա. յաւուր տօնի օրբոյ վարդանանց և յետ երկուց աւուրց Տ. Մելքիսեղէկ Արքեպս. քաղաքիս, հրաման էառ 'ի դքսէն և ժողովեալ զկտրատեալ մարմինն տարեալ թաղեցին 'ի Ս. Գառաւունքն, սաղմօսիւք օրհնութեամբ 'ի փառս Բա.ի Այ. մերոյ: Ետ նահատակութեան Սրբոյն Դաւթի, նահատակեցաւ Սեբաստացի Գասպար անուն ոմն որ և կռուան կոչիւր: Սա 27 ամաւ յառաջ դիպուածով փորձութեանց ուրացեալ էր զհաւատս Բա.ի և տաճկացեալ և յետոյ զշլացեալ լայր և ողբար. և կայր 'ի թագուն պահօք և աղօթիւք. և պաշտէր զԲա. Աճ: Իբրև լուաւ զնահատակութիւն Դաւթի,

զնաց առ Գառնայ մի և խոստովանեալ զյանձնաւ իւր յայանեաց զմիտս իւր և հաղորդեցաւ 'ի մարմնոյ և յարնէ որդւոյն Այ. և փոխեալ զկերպարանս այլազգութեան զգեցաւ զհանգերձ Բրիստոնէի. և իւեալ շրջէր 'ի շուկայս, զոր տեսեալ Տաճկացն ասեն. Ընդէ՛ր փոխեալ ես զկերպարանս քո. և նա ասաց՝ Բրիստոնեայ էի ես, և այժմ իսկ եմ. ես զԲա. Աճ հաւատամ և զնա միայն պաշտեմ. յայնժամ կալեալ տարան առ դատաւորն քաղաքիս. և նա հարց և փորձ արարեալ և սաստիկ սպառնալիօք ահաջուցեալ՝ մինչ եզիտ զնա հաստատուն 'ի հաւատս Բա.ի, հրամայեաց կախել զնա և տարեալ կախեցին և փութով իջուցեալ հարցին թէ ուրանա՞ս զԲա. և նա դրոշմէր զգէմս իւր նշանաւ սրբոյ խաչին սանլով թէ Քրիստոսնեայ եմ, ընդ որ բարկացեալ կախեցին և քարալէժ արարին 'ի կախաղանին, մինչև գլուխն ջախջախեալ ցընդեցաւ ուղեղն, և այնպէս կատարեցաւ երանելին Գասպար 'ի Բա. Յս. 'ի Տէր մեր և զսա ես տարեալ թաղեցին մերձ Դաւթի նահատակին: Եւ յետ երից ամաց նահատակութեան սրբոցս, Տեսուչ սրբոյ Մեւնաստանիս Սեբաստացի Մելքիսեղէկ Դ. Արքեպս. առեալ զՍբ. Նշան՝ օրպէս և աւանդի 'ի նախնեաց անտի մերոց՝ էր մասն կենաց փայտին վարագայ օրբոյ խաչին՝ ել նպաստ ժողովիլ 'ի սակօ վճարման և ազատութեան պարտուց օրբոյ վանիցս և վասն կարեաց պիտոյից սորին և գնացեալ եհաւ յՈւռնա, և անդ ժամանեալ վաղճան կենաց նորին հանգեալ 'ի Բա. և քնաց Ս. Նշանն անդ՝ յՈւռնա մինչև ցալսօր (ԹՃԻԹ = 1680, Տուժար Մասանց և Պատմ.):

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԳԻՐԻՇԵԱՆ

Նառունակելի՛ (8)

ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

6.

Թաւրիզ, 1904, Դեկտ. 23

Գերապատիւ Տէր,

Խմբագիր «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի

ի Վիեննա

Նախ կը շնորհաւորեմ Ձեր նոր տարին՝ ժողովելով ամէն տեսակ յաջողութիւն, նրկու ամիս է որ Շուշիէն հեռացած ըլլալով՝ եկած հաստատուած եմ ի Թաւրիզ, ուր ե կը մնամ մինչեւ յաջորդ Յունիս ամիսը: Ուստի կը խնդրեմ որ բարեհաճիք այսուհետեւ Ձեր ուղարկած նամակներն ու Հանդէսի համարները Թաւրիզի հասցէովս ուղարկէք՝ այսպէս H. Adjarian, Ecole Aramian, Tauris.

Հանդէսի նախորդ համարներէն մէկուն թղթակցութեանց շարքին մէջ ցաւով տեսայ որ մերժած էք հրատարակել Աւետիս Բահաթրիանցի Ղարաբաղի բառարանը¹, որ կազմուած է նաեւ իմ խմբագրութեամբ: Բոլորովին համաձայն եմ Ձեզ թէ այս աշխատութեան հեղինակը շատ նմախո մէկն է, հնամիտ ստուգարանող. սակայն բառերու հաւաքածոյն ոչ մի կապ չունի իւր ստուգարանութեան հետ. և այն յառաջարանը՝ որ հեղինակը կազմեր է, հակառակ իմ կրկնակի և եռակի պնդմանց, գիտեմ թէ բոլորովին ունելորդ է և անմիտ բան է. եթէ այս յառաջարանը դուրս ձգէիք, բառարանը կը մնար շատ օգտակար աշխատութիւն մը, որուն համար կրնայ վկայել անշուշտ նաեւ Խմբագրութիւնդ:

Հետեւաբար կը համարձակիմ խնդրել Խմբագրութենէդ որ հաճէիք հոգ տանիլ առաջարկածիս մասին, ջնջել նոյն աշխատութեան աւելորդ յառաջարանը, և մնացեալը ամբողջովին հրատարակել Հանդէսիդ մէջ: Եթէ այս կէտը անկարելի լինի Խմբագրութեանդ, բարեհաճէիք խնդրեմ Հանդէսիդ թղթակցութեանց շարքին մէջ երկտողով յանձնել նստատիւս, որպէսզի աշխատէի նոյնը ուրիշ տեղ հրատարակել, կամ առանձին գրքով, կամ էմիսիանի ժողովածուի մէջ ևն.:

Խոնարհ յարգանք
Ձերդ ն. ծ. Հ. Յ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Թ. Դ. — Կը փափաքէի իմանալ թէ գրադ. մէջ կա՞յ Տրդատ Վրդ. Գալեանի նշանագրաց հուգրածոն², թէ կարելի՞ է հայթայթել ինձ և ի՞նչ գնով:

Թ. Դ. — Թանձն կ'առնէիք հրատարակել Թաւրիզահայ ձեռագրաց ցուցակը³, եթէ այո՞, յանձն կ'առնէի կազմել և ուղարկել Ձեզ:

Արդեօք ուղարկած է[ք] Եղնիկի ՔՅՈՒՆԻՍԵԱՆ այն օրինակները որ խոստացած էիք ինձ ուղարկել:

¹ Այսինքն Ղարաբաղի բարբառի բառարանը:

² Այդ բառարանը ՀԱ՝ՈՒՄԻՍ չի տեսել:

[Կարգով:

³ Գալեան Վ. Տրդատ, Նստագիրք Հայոց, Վիեննա, 1898, 551 Նշանագիր, այբբենական

⁴ Հր. Ահաբեան, Յուգակ Հայերէն Զեռագրաց Թաւրիզի, Նախ՝ ՀԱ, 1905-1909, ապա՝ առանձին, մեծագիր, 1910, 32-155 էջ, նախ գերմաներէն համառօտ, ապա հայերէն ընդարձակ՝ Վրիդակներէ ցանկ՝ էջ 154-155:

3. 4. ՀՄԱՅՆԱԿ ՀԱՄԱՐԱՐՆԱԽԵՆՆԷ՝

7.

[1906 Սեպտ. 6

Նոր-Բայազետ]

Գերապատիւ

Հայր Խմբագիր

Հանդիսի Ամսօրեայ

Յուսամ որ ստացաք կը լինիք Քաւրիզի Ձեռագրաց Յուցակի վերջին թերթերն, որով ամբողջացած կ'ըլլայ նոյն Յուցակը մօտ 160 ձեռագրով:

Կը խնդրէի որ ըստ կարելւոյն շատ և շատ ապագրէիք այս աշխատութիւնը, որպէսզի կարելի լինէր ինձ ուրիշ նոր գիտական ուսումնասիրութեան հրատարակութիւնը խնդրել Ձեզմէ: Դժբախտաբար մօտ 3 թիւի մէջ յիշեալ Յուցակը ապագրուած չէ:

Կը ցանկայի գիտնալ թէ Պետերսընի թուրքերէնի մէջ մօտ ևայկական փոխառութեանց վրայ գրած աշխատութիւնը ամբողջական է, և թէ յիշեալ հեղինակը այլուր այս մասին ուրիշ յօդուած չունի՞ր, որովհետեւ նոյն նիւթը ինձ յատկապէս կը հետաքրքրէ. ես 300 է աւելի փոխառութիւններ գտած եմ, բայց իմ առումը քաղաքացիական հեղինակէն շատ տարբեր են: Նոյնպէս Պետերսընի սոյն բոլոր յօդուածները առանձին գրքով՝ հրատարակելու միտք ունի՞ք թէ ոչ, ինչպէս ցանկալի էր:

Ստորեւ կ'ուղարկեմ նոր հասցէս և կը խնդրեմ որ թերթերու առաքումը շարունակէք այս նոր հասցէով. [ուստերէն՝] Վեհապետ, Նոր-Բայազետ, Անառան ի Նոր-Պայազետ:

Յուցակիս՝ փորձերն արտաապուծեան համար ցանկալի էր ինձ տեսնել և համեմատել իմ բնագրի հետ, ինչպէս կ'ընէիք առաջ:

Նոր-Բայազետի մէջ 100 է աւելի հայ ձեռագրեր կայ. ինչ արամադրութիւն ունիք այս մասին:

Հուսկ ապա մի նոր առաջարկութիւն, որու մասին խնդրեմ յայտնել Միաբանութեանդ արամադրութիւնը. — քանի տարի է որ պատարասած վերջացուցած եմ Արմատեական ստուգաբանական բառարան հայ. լեզուի՞, լիակատար և ընդարձակ աշխատութիւն, 2000 մեծադիր երեսներով. Խալաթեան և Մառէ քննելով զայն արժանի գտած են բժիշկ Տիգրանեանի 2000 բուրլի մրցանակին, զոր պիտի ստանամ նոյն զանազան հիւանդ՝ սոյն մեծ աշխատութեան հրատարակութիւնը, այն պայմանով որ բովանդակ ապագրեալ օրինակները պատկանին Միաբանութեանդ, որպէսզի ինքս անմաժ, և այս բոլորի վրայ ես իմ կողմէս վճարեմ Միաբանութեանդ հինգ հարիւր բուրլի գումար մը, առանց անկէ բան մը պահանջելու: Կը փափագեմ որ այս մասին յայտնէք ուր որ անկէ է և հակիք ծանօթացնել ինձ Միաբանութեանդ արամադրութեան հետ:

Յուսամ թէ ստացած էք Քաւրիզէն զրկած զանազան գրքերու ծրարը՝

Սպասելով Ձեր պատասխանին

Ձեռք Կ. Յ.

Հ. Յ. ԱՅԼԱՌԵԱՆ

1. Հ. Հ. Համբարձումը ՀԱ-ն խմբագրել է 1906 սեպտ. - 1909 սեպտ. (Յեռւարձում, Վիեննա, 1911, էջ 53):

2. Գեղեճեանը Հ., Հայերէն եւ դրացի լեզուները, Թարգմ. Հ. Թ. Կէսեփեան, Վիեննա, 1907, ԺԱ - 364 էջ:

3. Այսինքն՝ Քաւրիզի հայերէն ձեռագրերի:

4. 1926 - 1935 թին լոյս տեսաւ Երևանում. տե՛ս նաև Գ, Ժան. 5:

⁶ Փրիզոր խալաթեանց, 1864-1934, սովետական արեւելագէտ, հայագէտ, լեզուաբան:

⁶ Նիկողայոս Մառ, 1858-1912, սովետական արեւելագէտ, հայագէտ, լեզուաբան, լեզուի նոր բնութենէին տեսաբան, որ յետոյ դատաւարառուեց և վերացուեց Սով. Միութեան դատական լեզուներէի ուսումնասիրութեան մէջ աւերներ գործելուց յետոյ: Գրաբարը, ինչպէս ինն ուլաոներէնը, դատաւարառուեց որպէս աւատատիրական եկեղեցու և աշխուակաւութեան լեզու:

⁷ Գրքեր Միւթարեան միարանութեան մատենադարանի համար. երկար տարիներ մատենադարանապետ են եղել Հ. Հ. Բաւնարաւ Պիլէզիկեանը և Ներսէս Ալիսեանը:

8.

29 Նոյ. 1906

Նոր-Պայազիտ

Գերազատիւ հայր խմբագիր,

Ստացայ Ձեր թուղթն և Հանդէսի Օգոս.-Հոկտ. 3 մամիսներու թուերն: Նոր-Պայազիտի ձեռագրաց քննութեամբը զբաղիլ սրոշած, բայց դեռ ձեռնարկած չեմ. յոյս ունիմ ի մօտոյ սկսիլ և արդիւնքը զրկել խմբագրութեանդ¹: Թաւրիզի ձեռագրաց Յուլցակի փորձերն զժախտաբար դեռ չեմ ստացած. նախորդ խմբագրութեան օրով բաւական փորձեր զրկուած էր և ես ուղղելով՝ պատիւ ունեցած էի զրկելու խմբագրութեանդ: Կը խնդրեմ որ բարի լինիք հոգ տանելու որ ուղղած սրբագրութիւններս նկատի առնուին, որովհետեւ ինչպէս յայտնի է Ձերդ Գերապատուութեան, այսպիսի գիտական աշխատութիւններ աւելի լաւ է բնաւ չտպել, քան թէ սխալաշատ տպել: Վիեննայի վանքը այսօր յայտնի է իր մօքուր ապագրութեամբ. յոյս ունիմ որ մեր Յուլցակն ալ առանց վրիպակի կարելի կ'ըլլայ տպել: Ասկէ գտա կը փափաքէի Հանդէսիդ մէջ հրատարակելու համար Ձեզ զրկել «Հայոց այբուբենները» վերնագրով գրութիւն մը, որ կը կազմէ երրորդ մասն Ս. Մեսրոբի վրայ գրած այն աշխատութեանս, որ անցեալ տարի արժանի եղաւ Գանահեան մրցանակին: Աշխատութիւնը 600 էջ է, և բաժնուած է 3 մասի. ա) Աղբիւրներ. բ) Վարք Ս. Մեսրոբի. գ) Հայոց այբուբենները: Որովհետեւ ամբողջը զրկել Ձեզ շատ դժուար կը լինէր և Հանդէսի մէջ տպելը շատ երկար, ուստի մտածեցի անկէ կազմել երեք բոլորովին անկախ գրքեր. առաջինը արդէն զրկել եմ Բանասերին², երկրորդը գուցէ զրկեմ Արաբաթին, իսկ երրորդը որ մօտ 50 կերտ բան է, և կը պարունակէ Ուսումնասիրութիւն Հաթեան Նշանագրաց, Խալտեան բեկագրաց, Հայ Նշանագրաց և Մեսրոբեան տառից.-որոշեցի ուղարկել Ձեզ, կը խնդրեմ այս առթիւ յայտնել Ձեր կարծիքը:

Հրատարակութեան համար պատրաստ է նաեւ ուրիշ փոքր աշխատութիւն մը՝ «Եւրոպական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ», որ կը պարունակէ հայ աւմարի ժողովրդական լեզուին մէջ մտած խառնուրդն ու Ֆրանսերէն բառերի (այսպէս) ցուցակն՝ ու քննութիւնը: Զբոսածքը բաւարանական է և գրեթէ ամէն բառի դէմ կայ իտալերէն և թուրքերէն բառ մը. զրկած էի ի հրատարակութիւն Բանասերին, բայց խեղճ խմբագիրը գործադրուելն օրով առաւապելով՝ յայտնեց թէ իրեն համար անկարելի է տպել այդպիսի մի գործ, ուր բազմաթիւ թուրք բառեր կան: Ես գրեցի իրեն, որ աշխատութիւնը խմբագրութեանդ զրկել հաճի, յոյս ունենալով վիեննայի վանքը իր ճոխ տպագրանով բնակ ներութիւն չի քաշեր գործին հրատարակութեան համար: Անշուշտ տեսած էք իմ «Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը»³. ուղարկուած աշխատութիւնը միշտ նոյն սեղմ է միայն թէ հայերէն բացատրութեանց դէմ ֆրանսերէն բացատրութիւններ չկան, որով աւելի դիւրանում է տպագրութեան գործը: Ես ալ կ'ըլլայ նոյնպէս՝ 50-60 կերտ, և ինչպէս Հիւրշման գրած էր ինձ, կրնայ համարուիլ իբր շարունակութիւն իր Armenische Grammatik գրքի. և հատորին:

Կը սպասեմ Պետերսբըրգ քրքի-հրատարակութեանը:

ՀԱՄԱՌՈՑ ԵՒ ԲԱՆԴԱՏԱԿԱՆ ԱՆՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ԴՈՅՐ ԵԿԵՂԵՅԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յիսասակ եղիտի մուրգաբեկին. — Մեր Օրացոյցին մէջ այդպէս կը կոչուի Հոգե-
գալստեան յաջորդ կիրակին: Պատահական
չէ որ Հին Ուխտի գերագոյնց մարգարէին
յիշատակովը վերակսի շարքը սրբոց սո-
ներուն, քառամսեայ ընդհատումէ ետք:

Միւս բոլոր Եկեղեցիները 20 Յուլի-
սին կը կատարեն Հին Ուխտի մեծ օրէնս-
դիր Մովսէսի կողքին դասուելու արժանի
այս մարգարէին յիշատակը: (Յիշել Այլա-
կերպութիւնը ի Թաքոր լեռ): Լատիններ և
այլ Հռովմէականներն ասոնք կը հանդի-
սաւորեն Կարմիղոս լեռան կատարին, ուր
Stella Maris (= Մովու Աստղ) կոչուած ե-
կեղեցւոյ մէջ ցոյց կը տրուի քարայրը,
ուր ըստ աւանդութեան ճգնած և հրաշա-
գործած է մեծ սուրբը: Իսկ Յոյներ՝ Բիթ-
ղիէմի կէս ճամբուն վրայ գտնուող և
սուրբին անունը կրող վանքի մը մէջ,
ուր Օգոստոսի առաջին օրը մեծահանգէս

նախատեսակ և յաջորդ օրը հանդիսաւոր
Պատարագ կը մատուցանեն: Այդ վայրը
կը նկատեն հանգրուան մը, ուր սուրբը
գիշերած է Հայֆայէն երկրին հորաւա-
մասը կատարած ճամբորդութեան մը ըն-
թացքին: Թէ՛ Արեւմտեաններ և թէ՛ Արե-
ւելեաններ յողովրդակա՛ն մեծահանգէս
ցնծութեամբ կը պանծացնեն անոր յիշա-
տակը: Մենք ալ Ս. Եղիա անունով մա-
տուռ մը ունինք Հայֆայի մէջ, ուր նոյն
սուրբին անունը կրող վարժարան մըն ալ
ունէինք մինչև 1948: — Պատահական չէ
նաև որ մեծ այս մարգարէն կը յիշատա-
կենք բացառաբար կիրակի օրով:

Յունաց մօտ այդ կիրակին կը կոչ-
ուի Աւենայն Սրբոց Կիւրակէ: Նմանապէս
Բաղեկեցողան Առաքելոյ է այդ օր, որուն
յաջորդ օրը կը օկոխի Առաքելոյ պանքը,
որուն մասին խօսեցանք նախորդ թիւով:
Այդ օր կը վերջանան անոնց Զատիկ հետ

Ներփակեալ զրկած եմ թուղթ մը ի պատասխանի Հ. Պիլէգիլհեանի և թուղթ
մ'ալ Մեծ. Հ. Գրիգոր Գովրդիկի, և յոյս ունիմ որ կը բարեհաճիք յանձնել իրենց:
Ուղարկելով ամենախոնարհ յարգանքներս

Զեք Ն. Ժ.

Հ. Յ. ԱՃԱՌԵԱՆ

¹ Յուլաց հայերէն ձեռագրաց Նոր-Բայազէթի, Նախ՝ ՀԱ, 1909-1910, 1912-1913, ապա՝ առան-
ձին մեծագիրը 1924, Վիեննա:

² Հր. Աճառեանը երկու առանձին հատորներ ունի Վայոց գրերը վերնագրով, Վիեննա,
1928 և Երևան, 1968. 2րդն աւելի ճիշտ կը լինէր կոչել Վարդ Մաշտոցի, քանի որ այս խն-
դիրն է ուսումնասիրուած: Դրանց նախաբանում նոյնպէս յայտնուած է Գառնեան մրցանա-
կին արժանանալու մասին:

³ Վ. Մետրոպի եւ գերեզ գիւտի պատմութեան աղբիւրներն ու անոնց հիմնադրութիւնը, Բաղեկեցողան, Գա-
րիգ, 1907, առանձնատիպ 46 էջ:

⁴ Վարդ Ս. Մետրոպի մասը լոյս չտեսաւ Վերաբարտ ամսագրում:

⁵ Վերոյսկան փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ, ՀԱ, 1947-1950:

⁶ Քուրբեկեց փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ, Վիեննան աղագրական ժողովածուն, Մոս-
կուա, 1902, հատ. Գ:

⁷ Ինքնագրում՝ այսպէս:

⁸ Heinrich Hübschmann, *Armenische Grammatik*, 1897 (Leipzig), 1972 (New York). 2րդ հատորը
լոյս չտեսաւ. դրանում ամփոփուած ու քննուած են գրաբարի պարսկական, ասորական, յա-
նական փոխառութիւնները: Ան-ի աշխատանքն, իբր, պիտի լինէր շարունակութիւնը, իէն
որանում տրուած է Վայո Ոսկիի ժողովրդական լեզուին մէջ մտած իտալերէն և ֆրանսերէն
բառերի ցուցակը:

⁹ Տե՛ս նամ. 7, ծան. 2:

(Գարունակելի՝ 4)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

կապուսած տօները: (Հատինաց մօտ անոնք կը տեսնէ մինչև Հոգեգալստեան յաջորդող երբորդ եօթնեակի Շաբաթ օրը — Տօն Սրտին Տիրամօր —, իսկ մեր մօտ՝ Վարդապետի յաջորդող Նշ. օրը, ուր կը կատարուի յիշատակը: Եռայի մարգարէի): Հատինք և Անկէթաններ Trinity Sunday (Տօն Ամենասուրբ Երբորդութեան) գոչած են զայն, և վերջինները անոր վրայէն կը հաշուեն տարւոյն մնացեալ կիրակիները, մինչև Մենդեաց պահոց չըջնալ:

Հոգեգալստեան յաջորդող երկրորդ եօթնեակը գրառուած է մեր մօտ կարեւոր տօներով, որոնց բոլորն ալ, ըստ Տօնացոյցի, ունին իրենց նախատօնակը: Եւ ըստ ալ պատահական չէ այդ, քանզի 15 անտօն եօթնեակներէ հտք — բացի Տէրութեաններէ — հարկ էր որ կարեւոր դէմքերով բացուէր շարքը սրբոց տօնակատարութեան: Առնէք են. 1) Հռիփսիմեանց կոյսեր (Բշ.), 2) Գալիանեանց կոյսեր (Գշ.), 3) Յովնանեանց Մկրտիչ եւ Արամազի-նէս եպիսկոպոս (Եշ.) և 4) Ս. Լուսաւորչի ելն ի վիրապէն (Շբ.), որ նշանակուած է խաչանիշով: Հոս, Երուսաղէմի մէջ, առաջինին և վերջինին միայն կը կատարենք նախատօնակ: Առաջինը կը կատարուի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ, որուն աւանդատունը կը գտնուի Ս. Հռիփսիմեանց մասօրն, ուր և յաջորդ օրը կը մատուցուի Ս. Պատարագ: Այս տօները կատարուի նշանակութեան ունին մանաւանդ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի համար, որու շրջափակին մէջ կը գտնուին Ս. Հռիփսիմի և Ս. Գալիանէի վանքերը, իսկ Նշ. օրը Ս. Պատարագ կը մատուցուի նոյն շրջափակին մէջ գտնուող Ս. Շողակաթի վանքին մէջ: Աթանազիէսի — որուն յիշատակը կը կատարենք նաեւ Վարդապետի յաջորդող երկրորդ եօթնեակի Գշ. օրը և զոր Յոյնք կը նշեն 16/29 Յուլիսին — Յովնանէս Մկրտիչի հետ տօնաւելու պատճառը այն է, որ Ս. Լուսաւորչի — որ ամենանացած էր Աթանազիէսի ժրջ՝ Մարիամի հետ — եպիսկոպոս օծուելէ հտք, կենարիայէն դարձին, երկուքին ալ նշխարները միասին իր հետ բերաւ և ամբողջին Տարօնի Գլակայ վանքին մէջ: Իսկ Յովնանէս Մկրտիչը, իր

ծննդեան և գլխատման տօներէն բացի, շարքորդ անգամ ալ կ'երեւի մեր Տօնացոյցին մէջ, Վերափոխման յաջորդող երբորդ եօթնեակի Նշ. օրը, Յոր Վերանկէլիճին կամ Վերադարձին հետ, առանց տակաւն բանաւոր պատճառ մը գտնելու այս երկուքին զուգակցումին: Միւս Եկեղեցիներուն մօտ ալ գերազանց այդ ուղղութեամբ կը յիշատակուի այլապէս առիթներով: Այսպէս, բացի Մկրտութեան տօնի յաջորդ օրէն (7 Յունուար) և ծննդեան ու գլխատման տօներէն (24 Յունիս և 29 Օգոստ.), որոնց մասին խօսեցանք նախօրէ, 24 Փետրուարին (Յոյնք 8 կամ 9 Մարտին, նկատի առած Նահանջ Տարին) անոնք կը յիշատակեն անոր զլիտ գիւթ տօնը, իսկ Յոյնք 25 Մայիսի (7 Յունիս) դիմաց ունին 3րդ գիւթ զլիտ Յովնանեան Կարապետի բացատրութիւնը, որ մեզի համար կը մնայ բացատրութեան կարօտ, քանի որ բացակայ է երկրորդ գիւթի մը յիշատակութիւնը և անըմբռնելի է այսքան պատուական նշխարի մը գիւթէն հտք անոր վերստին անյայտացումը:

Հոգեգալստեան յաջորդող երկրորդ Հինգշաբթին շատ հանդիսաւոր օր մըն է Հատինաց համար: Կը գտնուի Տօն Ս. Հաղորդութեան կամ Տօն Մարմնին Յիսուսի (Corpus Christi): Վերջերս, կարգ մը ուրիշ տօներու հետ, այս մէկն ալ սկսած են կատարել կիրակի օրով (3 օրեր ուշ): Բայց Ս. Տեղեաց իրաւակարգը (Status Quo) անփոփոխ ըլլալուն, Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս (ուր ամէն ինչ, բացի ձէթ-օրհնէքէն, կը կատարեն Աւագ Հինգշաբթի օրուան կարգով և որ կ'ըլլայ տարեկան իրենց վերջին հանդիսութիւնը յիշեալ Տաճարէն ներս) հանդիսութիւնները կը կատարուին Զորեքշաբթի կէսօրէ յետոյ (Քըրաշափառ և Թափօր) և Հինգշաբթի առաւօտ (Ս. Գերեզմանին դիմաց հանդիսաւոր Պատարագ և Ս. Սկիհով Թափօր):

Ս. Լուսաւորչի յիշատակին նուիրուած երկրորդ տօնին առիթով ալ, արաջինին նման՝ Ս. Պատարագը կը մատուցուի Մայր Տաճարի աւանդատան մէջ, Ս. Լուսաւորչի անունը կրող Սեղանին վրայ: Կէսօրէ հտք, Կարուղիկէ Եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի նախատօնակը կը կատարուի

Մայր Տաճարին մէջ, որ կարճ կը տևէ, իբրեւ «Համբարձին» երգուած «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» շարականէն ետք «Տէր ողորմեա» կ'երգուի ծննդդրութեամբ:

Տօն Կարուղիկէ Եկեղեցւոյ Ս. Էշմիա-ծնի, Հոգեգալստեան յաջորդող երկրորդ կիրակիին կատարուող այս տօնը Հայց. եկեղեցւոյ հիմնադրութեան իսկ յիշատակը կը պանծացնէ: «Կաթողիկէ» բառը, որ Catholic (= Ընդհանրական — եկեղեցւոյ արուած ստորագիծներէն մին) բառին հայերէն թարգմանութիւնն է, երկու ձեւերով ալ կ'երևի մեր Օրացոյցներուն մէջ — Կաթողիկէ և Կարուղիկէ: Տօնացոյցը ունի երկրորդը: Կաթողիկէն եկեղեցւոյ գագաթին վերասլաց, կոնսաձե կառուցուածքն է, թէև աւելի հարազատ առաքելութիւնը կը թուի Եւրոպական բառին: — Մայր Աթոռոյ տօնն է այս:

Կէսօրէ ետք կատարուած Անդառառնքը կը փակէ ամառնասկզբի շրջանի Անդառառնքներու երկար շարքը:

Երկուշաբթի տօն է Սրբոց Մանկանցն Բերկեցնիքի եւ Ակակիոսի վկային, Մովկիմայ Բանանային եւ Կողրաթոսի զինաւորին: Բեթղեմէի Մանուկներու յիշատակը այլ եկեղեցիներ կը կատարեն Ենիդեան տօներու շրջանին: Արեւմտեաններ՝ 28 Դեկտեմբերին, իսկ Արեւելեաններ՝ 29 Դեկտեմբեր/11 Յունուարին: Մովկիմայը Յունաց կողմէ կը տօնուի 11/24 Մայիսին, իսկ վերջինը՝ 21 Սեպտ./4 Հոկտ.ին:

Յաջորդ օր կը յիշատակուին Նունէ և Մանիա կոյսին: Հռիփսիմեանց խաւմբէն նկատուելուն, այդ օրուան շարականները նոյնն են Հռիփսիմեանց և Գայիանեանց տօներու շարականներուն հետ:

Հինգշաբթին ունի Սրբոց Իսխանացն Սահակայ եւ Յովսէփայ եւ վկայիցն՝ Սարգսի եւ Բագոսի: Առաջին երկուքը հայազգի յիշաններ են, իսկ վերջին երկուքը Յունաց մօտ կը նշուին 7/20 Հոկտ.ին: Հատկանց մօտ՝ Սարգիսը միայն, դարձեալ 7 Հոկտ.ին: Այդ օր կը սկսին երգուիլ համօրէն Մարտիրոսաց յատուկ շարականները (Մանկունք և Համբարձի):

Հոգեգալստեան յաջորդող երրորդ եօթնակի Ուրբաթ օրը Հատինաց մօտ կը կոչուի Տօն Սրբին Յիսուսի: Այս տօնը

հաստատուած է ԺԶ. դարուն, հիմնուելով Margaret Mary Alacoque անուն մայրապետի մը տեսիլքին վրայ, ուր Գրիստոս իր սիրտը դրող սրտին պաշտմունքը կը հայցէ: Եւ ճանի որ տօնը ընդհանրապէս կը հանդիպի Յունիս ամառն, Հատիններ ամբողջ ամիսը (ինչպէս Մայիսը՝ Տիրամօր) նուիրած են Յիսուսի Սրտին: Բաց աստի, անոր նուիրած են իւրաքանչիւր ամառ առաջին Ուրբաթ օրը ևս (առաջին Շաբաթը՝ Տիրամօր): Տօնը կը հանդիսաւորուի մասնաւորապէս Սալեզեան Հայրերու կողմէ, Բեթղեմէի ճամբաներուն մէջ կատարուած մեծաշուք թափօրով:

Ինչպէս ըսինք, նորագոյն կարգադրութեամբ մը, Հատիններ յաջորդ օրուան փոխադրած են Տիրամօր Սրտի տօնը, որով կ'աւարտի Զատիկի նետ կապուած տօներու շարքը:

Այդ օր մենք կը տօնենք Մեծն Ներսէս հայրապետի եւ Խաղ Եպիսկոպոսի յիշատակը: Կէսօրէ ետք կ'երակմուքի օղորական՝ Սուրբ եւ Տէր և Երկնաւաղափայն Համբարձին կը վերսկսինք երգել:

Հոգեգալստեան յաջորդող Գ. Կիրակին է Բաբելոնացի պահոց: Առաջին կիրակին է, ուր կէսօրէ յետոյ ո'չ (Անդառառն) կայ, ո'չ նախատօնակ:

Երկուշաբթի՝ սկիզբ Ս. Հռուսուրջի պահոց և Սրբոց՝ Եպիփանու Կիպրացւոյն, Բաբելոն հայրապետին եւ երից աւակեցաց նորին: Կիպրոսի մեծանուն հայրապետն է Եպիփան, որ այլոց մօտ կը նշուի Մայիսի 12ին (Յոյնք՝ հոս՝ 25ին):

Երեքշաբթի յիշատակ է Կոստանդիանոսի քաղաւորին եւ յօրն ճորա Եղիսեայ: Չենք գիտեր թէ Մեծն ժակդիբով ծանօթ Արեւմուտքի առաջին քրիստոնէայ թագաւորին և իր բարեպաշտուհի մօր — որ Ս. Երուսաղէմ գալով՝ Ս. Խաչափայլը գտաւ և Սուրբ Տեղերը շինեց — յիշատակին ինչպէ՞ս մեր Տօնացոյցը չէ յատկացուցած Շաբաթ օր մը, ինչպէս է պարագան գրեթէ բոլոր կարեւոր սուրբերուն, ու նաև Տրդատ Թագաւորի: (Միև երկու բարեպաշտ արքաներուն — Թէոփոս և Բարեպաշտ արքաներուն — թէոփոս և Բարեպաշտ արքաներուն — թէոփոս և Բարեպաշտ արքաներուն — թէոփոս և Բարեպաշտ արքաներուն): Ասկէ զատ, պահոց օր մը յատկացուցած է անոնց:

Այս տօնը մեծ նշանակութիւն ունի Յոյն Օրթոտոքս եկեղեցւոյ համար, Բիւզանդիոնի Քրիստոնեայի կայսրութեան հիմնադրին տօնը ըլլալուն: Զոյգ սուրհիւրան անուանով ալ կոչուած է Յունաց Երուսաղէմի Մայրովանքի Մայր եկեղեցին, ուր 20 Մայիս/2 Յունիսի երեկոցեան կը կատարեն մեծահանդէս նախատօնակ, իսկ յաջորդ օրը (21 Մայիս/3 Յունիս), հանդիսաւոր Ս. Պատարագի սւարաին, զուտ ցորենէ շինուած կլորակ հացեր կը բաժնեն ժողովուրդին:

Լաթինաց մօտ ալ ներկայիս Մայիսի 21-ն է ընդունուած թուականը, բայց անոնք Հեղինէ Թագուհին կը յիշատակեն առանձին, զուրս ձգելով կոստանդիանոսը, անոր, կեանքի վերջաւորութեան, Արիստականութեան յարած ըլլալուն համար գտնէ: — Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գեանայարկ մեր եկեղեցին օտարներու կողմէ կը կոչուի Ս. Հեղինէի մատուռ, Խաչգիւտի այրին կից ըլլալուն: 20 և 21 Մայիսին, տօնին առթով, Լաթինաց Թափօրը երգեցողութեամբ կ'անցնի մեր մատուռէն:

Հինգշաբթի տօն է Թեոդիսեոնի Գաղաթաղայն, Թալիեայ բժէկին եւ եօթն կուսանացն՝ որք լԱՅԿԻՐԻԿԱ կասաբեցան: Ոչինչ ունինք ըսելիք հաս: Ասոնց անունները չգտանք այլ Տօնացոյցներու մէջ:

Ուրբաթ օր կը կատարուի նախատօնակ, վասնոր Շաբաթ օր տօն է Գիւթի Նոյսարաց Ս. Լօրեն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին: Մեր Հաւատոյ Հօր յիշատակին նուիրուած երեք տօներուն վերջինն ու մեծագոյնն է աս: Գրիգոր կոչուածներուն անունն տօնը Ս. Պատարագը այդ օր կը մատուցուի Մայր Տաճարի Ս. Մակարայ մատրան մէջ, որ կը ծառայէ որպէս Խոստովանանքի մատուռ և ուր, անուղութեան համաձայն, թաղուած է մատուռը մեծ սուրբին:

Վերջին տարիներուն սովորութիւն եղած է տօնին յաջորդ օրը Ս. Պատարագ մատուցանել Երուսաղէմի արևմտեան կամ Հրէական բաժնին մէջ գտնուող Ս. Գր. Լուսաւորչի եկեղեցւոյ մէջ, Նախապէս, այդ կը պատկանէր Գերմանացոց (Թաղը կը կոչուէր German Colony, բնակուած

ըլլալով, կարևոր մասամբ, Գերմանացիներէ, որոնք Բ. Աշխարհամարտին, թշնամի երկրի հպատակներ իբրև, ստիպուեցան հեռանալ: Վրայ հասաւ 1948-ի Արաբ-Հրէական պատերազմը և քաղաքը բաժնուեցաւ երկուքի: Արևմտեան բաժնին մէջ կը բնակէին բուսական հայ ընտանիքներ, որոնց մեծ մասը զաղթեց արևելք: Վանական Վարչութիւնը վարձեց յիշեալ մատուռը, զործածուելու համար հրէական բաժնին մէջ մնացող փոքրաթիւ հայներուն — որոնք Ս. Մննդեան տօնին առիթով միայն արտօնուած էին սահմանը անցնիլ, յուստ և յերկրպագութիւն սրբավայրերուն, յերուսաղէմ և ի Բեթղեհէմ — հոգեւոր կարիքներու մատակարարման համար):

Երկուշաբթի՝ Մըրց վկայիցն՝ Անտոնի-Նոսի, Թեոփիլոսի, Անիֆոսի եւ Փոթիմոսի, Առաջին երկուքը կ'երևին Լաթինաց Տօնացոյցին մէջ, 10 և 19 Մայիսին յաջորդաբար: Վերջին երկուքը միասնաբար կ'երևին Յունաց Տօնացոյցին մէջ՝ 12/25 Օգոստոսին: Վերջինը՝ Փոթիմոս ձեռով:

Յաջորդ օր՝ տօն Դանիէլի մարգարէին եւ երից մանկանցն՝ Սեգրաւայ, Միսաւայ եւ Աբեղնազովի: Կը սկսի չըջանը Մարգարէից տօներուն: Մանկուռը, Ճրարելոնի մանուկները կոչուածով ծանօթ յաճախ, Անանիա, Ազարիա և Միսայիլ անունները կը կրեն Վերջին Ուխտի մէջ: Ոմանք սխալմամբ կը գրեն Սեգրակ, Դանիէլ է որ վերջին անունը զօրծածութենէ ինկած է այժմ, հաւանաբար իր երկարութեանը համար:

Յոյներ 17/30 Դեկտեմբերին կը տօնեն Դանիէլը, երեք մանուկներուն հետ: Լաթիններ Դանիէլը կը տօնեն առանձին՝ 21 Յուլիսին, իսկ հնոց նետուած մանուկները (Նարուգոդոնոսորի կողմէ)՝ 16 Դեկտեմբերին:

(Նար.՝ 8)

Գ. ձ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՐԱԿԱՆԱՑ

Ժ) Պետոս Գեաղարձ (1019 Յ. Ք.), զհանգստեան շարականն, զմարտիրոսաց և զբազումս 'ի մանկության: Առ հասարակ շարականներէ ցանկում ամէնքի մասին էլ այդպէս ընդհանրապէս է խօսուած:

Թէև այստեղ Հանգստեան բոլոր շարականները Պետոս Գեաղարձին է վերագրուած, բայց քիչ յետոյ Յակովբ Սահանցոյ մասին յիշելիս նորան է տալիս Վանսկզորական ծոցոյ Հանգստեան շարականը. իսկ Վարապետի որոտմամբ, որ Սարգիս Սահանցոյնն է, նոյնպէս հանգստեան շարական է, Հանգստեան շարական ունի նաև Ն. Ծնորջալին ՎՃանեղ տնժամանակ: Ուրեմն սխալ է բոլոր հանգստեան շարականները Պետոս Գեաղարձին վերագրելը:

Եթէ ննջեցելոց բոլոր շարականներէ հեղինակ միայն Պետոս կաթողիկոսին համարենք, այն ժամանակ կը հնաեւի, որ նորանից առաջ ննջեցելոց կարգ չի եղել, յիշատակութիւն չի եղել և՛ հանգուցելոց համար երգեր չեն հիւսուել կամ եթէ յիշատակութիւն եղել է, առանձին երգեր չի ունեցել: Մինչդեռ այդպէս չէ. նոյն իսկ հանգստեան շարականներէց պարզ գրուածները հնութիւն են, մի անգամ էլ այս մասին մատնացոյց եղալ սկզբում: Օրինակ, քահանայի թողման կարգի մէջ կայ «գալոց է միտինն» (էջ 860). «Պատրաստ արարեր առաջի իմ զսեղան, ակն յանդիման նեղչաց իմոց» (էջ 861). «Օծեր իւղով զգլուխ իմ, բաժակ քո որպէս անուպակ արեցոց զիս» (էջ 861). «Ողբոյն» (էջ 864), որոց համար յիշատակուեցաւ դրութեանն էլումը:

Ուրեմն Պետոս Գեաղարձից առաջ այլ հեղինակներէ հանգստեան կամ ննջեցելոց ձօնուած շարականներ երգուել են, բայց որոնց անունները մեզ յայտնի չեն. դուցէ Գեաղարձը ննջեցելոց շարականները կարգի է դրել և ինքն էլ շատ երգեր հիւսել և քննադատել է, բայց իւր անունը մնացել է բոլորի վերայ:

Պետոս Գեաղարձին չի կարելի վերագրել Վարապի ԱՃ՝ 853, «Հայր անտխակալ» 854, '«Երբեք կանխել» 860, «Որ հայրդ ես» 860, «Հայր բարեգութ» 867, «Որ խոնարհեցար յերկնից բանդ ԱՃ» 878, «Ի հանգիստ» 878:

Եթէ հանգստեան շարականներից մեր վերոյիշածները Պետոս կաթողիկոսին չեն պատկանում, ապա ուրեմն, հանգստեան բոլոր շարականները սխալ է ամբողջապէս Գեաղարձին վերապահել: Մի հերակացութիւն ևս այն է, որ շատ հնուց հանգստեան շարականներ եղել են:

Գեաղարձի գրչին պատկանաւ երգեր կարելի է մատնացոյց լինել հետեւեալների վերայ. «Ահաքին է օրն դառաւ տանի» էջ 862, «Անսկիզբն ԱՃ» 863, «Թաղաւար փռուց քո. յոյս աղբի մարդկան» 889, և ընդհանրապէս այն շարականները, որոնց մէջ ներկայացուած են վերջին դատաստանը, հրկորդ գալուստն, արդարների և մեղաւորների վիճակը ևն. Այս շարականների այս բովանդակութիւն ունենալն էլ կապ ունի հաղարմեակի գաղափարի հետ, որովհետեւ Տասներորդ դարու վերջերը տարածուած էր այն գաղափարը թէ Գի. ծնունդից ուղիղ 1000 տարի յետոյ Նեաւ պիտի երևի և ապա Գի. հրկորդ անգամ քայ աշխարհ և լինի վերջին դատաստան: Այս գաղափարը աւելի հաստատուած էր արեւի խուարումներով, երկրաշարժներով և սովբերով: Բոլոր այս նշանները ժամանակակից քրիստոնէականերին ստակուեց և ան էին աղբում: Հետև չէ, որ Գեաղարձն էլ նոյն գաղափարը լինել ընդունած թէ 1000 տարին յոյսալուն պիտի լինի և՛ գալուստը, ուստի և իւր շարականներով մտադիր էր ներկայացնել զժողով իւր արդարափնորդ և արքայութիւնը իւր ուղարկութիւններով, և այսպիսով յաղորդութիւն անել քրիստոնէական շաղկից հեղաշարժներին: Հարկաւ այս գաղափարները աւելի զգուշ և աղբերի կը լինէին ննջեցելի թագ-

ման ժամանակ հաւատումների վերայ: Ահա մի քանի խօսքեր այդ շարականներից. «Ահագին է օրն գառափտանի, բորբոքի գեհեանն, գալարին երկինք, գերադոյն գոչէ փողն Գարբէլէտն, սասանի երկիր, հուր բորբոքեալ ընթանայ, բոցակիզէ զմեղաւորսն, նորափետուր զարդուրին դասք սրբոցն ... ուրախութեամբ մտանին 'ի յառագաստ փեսային» և այլն, և այլն: Ահա թէ ինչպէ՞ս էր երևակայում ժամանակակից քրիստոնեան դժոխքը:

ԺԱ) Գրիգոր Մագիստրոս (1044 Յ. Բ.), «Ջորս ըստ պատկերին, զոր այլք իսահակայ Ձորափորեցւոյ տան: «Ջորս ըստ պատկերին ո'չ Սահակ Ձորափորեցունն է և ո'չ էլ Մագիստրոսինը, այլ ինչպէս ժառանգորական ցուցումներէից գիտենք, գրել է Աշոտ պատրիկը: Թէ ի՞նչ հանգամանքն է առիթ տուել այս երգը Մագիստրոսին վերագրելու բացատրենք:

Չամէհանը այս մասին վանական վարդապետի «Ճառ Հարցմանց»-ից առանգում է, թէ Գրիգոր Մագիստրոսը և որդին՝ Գրիգոր վկայասէր Տարօնում եկեղեցի են շինում և մի պատկեր բերելով դնում են այդտեղ և երկուսն էլ յօրինում են «Ջկենդանագիր անարատ ծնողի քո» և «Ջորս ըստ պատկերին» և «Որ զարդարեաց», որից քաղելով Տաթևացին դնում է «Գիրք Հարցմանց»-ի մէջ:

Ասողկան պատմութեան բ. գրքի մէջ չորրորդ գլխում գրում է. «... Աշոտ պատրիկ ..., որ շինեաց զեկեղեցին Դարենից և զկենդանագիր պատկեր մարդեղութեան Գի. ամէր 'ի մտիցն արեւու մեծասքանչ զօրութեամբ և հանգուցանէր 'ի նա յորոյ զեկեղեցին անուանեաց յառնւար» (էջ 125, ապ. Փարիզ, 1859 թ.), իսկ վարդան Բարձրբերդցին աւելի հանգամանորէն է պատմում. «... շինեաց (պատրիկ) ԳԴարօնի եկեղեցին յանուն փրկչական պատկերին, զոր երեք սրգի նորա 'ի մտիցն արեւու մասամբ և 'ի նաւակատիսն դրեաց Ջորս ըստ պատկերին» (վարդ. Բարձ., էջ 99): Մատենագիրներից տառնում ենք ահա, որ այդ երգը Պատրիկի գրածն է, բայց ո՞ր հանգամանք առիթ է տուել կարծելու որ Մագիստրոսի օրինան է, և այդ հանգամանքը հետև-

եալն է: Այս եկեղեցին աւերուելուց 300 տարի յետոյ, Գրիգոր Մագիստրոսը այս պատկերը փոխադրում է Հաւուց Թառ (մերձ ի Գառնի), իւր նոր շինած եկեղեցին և երգում է «Ջորս ըստ պատկերին» (պատրաստի) շարականը, որից հետևեցրել են (վանական վրդ., Տաթևացի և Չամէհան) թէ Գ. Մագիստրոսն է գրել այդ երգը:

Յովաննէս Եպիսկ. Շահաթունեան «Ստորագրութիւն Կաթողիկէ էջմիածնի և հինգ զաւառացն Արարատայ» գրքում թուելով Ս. էջմիածնի սրբութիւնները՝ այս պատկերի մասին ասում է՝ թէ Պատրիկի շինած եկեղեցու աւերակները այժմ էլ կան Հին Բայազետի մօտ, որը այժմ էլ «Ամենափրկիչ» անունն է կրում ժողովրդից: Շահաթունեան իւր գրքում յառաջ է բերում և արձանագրութիւններից որքան որ ընթանալի են. մենք ևս յառաջ կը բերենք, որպէսզի այս երգի և արձանագրութեան մի անձի պատկանիլը պարզ լինի:

Ըի հիւսիսային որմն եկեղեցւոյ» 'ի պատրկութեան ... իշխան հայոց ազգի ... ինքնաշուն կենակցութեան ... և 'ի հանդերձեալ քո գալստեան «յորմն հարաւային» 'ի մեզած մտիցն արեւու ամեալ պարգեւեալ մեզ հանճեցար որ յամենայնի ...» (Հատոր Ա., էջ 62):

Մագիստրոսի արձանագրութեան մէջ ընթեռնի է. «Ընծայեցաք զհայրենիքս մեր ... նորոգեալ վերստին հաստատեցաք զսուրբ ուխտս վերջին քան զառաջինս (իրենը քան թէ Աշոտինը) աստ եղաք զվէմն հաւատոյ հիման Ս. Եկեղեցւոյ» (Հատոր Բ., էջ 293):

Կարելի է ասել թերեւ որ Մագիստրոսը պատկերը փոխադրելու ժամանակ երգելով «Ջորս ըստ պատկերին» մի քանի տներ է աւելացրել: Մեր այս ենթադրութիւնը հաստատուում է նրանով, որ տների մէջ մի իրական կապ չկայ. այսպէս օրինակ առաջին տան մէջ կարդում ենք «տաճար», երկրորդի մէջ՝ «կենդանագիր», երրորդի մէջ՝ «առաջի մասին խնդրածք», չորրորդում՝ «տաճար»: Այս հանգամանքը ցոյց է տալիս, որ շարականն աղւառադուել է, նոյնիսկ տներ է պակասել, բ. տան

մէջ ճուր եղին զվէմն հաւատոյն նախընթաց նախադատութեան հետ չի կապուում, որովհետեւ սա նախադատութիւնը պատկանում է «տաճար»ին: Աւելի պարզ լինելու համար ամբողջապէս յառաջ բերենք: Կանոն հինգերորդ տւումըն (Վերացման Ս. Խաչի):

1. Զորս ըստ պատկերի քում ստեղծեմ, նորոգելով քեզ տաճարացուցեմ, զնորոգեալս 'ի մէջ զտաճարս ընկալ' քեզ 'ի բնակութիւն:

2. Որ շնորհես մեզ կենաց տուող ըզկենդանադէր քո ծառայական տիպի, բերելով զբոլորից զվերբերողդ 'ի փառս տուր Երրորդութեանդ:

3. Կեցո զորդի ծառայի քո, զոր 'ի Հռովմայ գահիցն վերապատուեցեմ, ուր եղին զվէմն հաւատոյն հիման Ս. Եկեղեցւոյ:

4. Որ զվերջինս գոյս հրաշս զարդեցեմ, քեւ քափ բնակցութեամբ հիմնափայլեցեմ զպանծալի ե զփայլեալ զփառս տանս այս վերջինս քան զառաջինս:

Վերջին տունը հաւանորէն Մագիստրոսին լինի, որովհետեւ այդ տան ընդգծած բառերը կան եւ Մագիստրոսի եկեղեցու արձանագրութեան մէջ:

Ինչ վերաբերում է «զոր 'ի Հռովմայ գահիցն վերապատուեցեմ» խօսքերին, կ'ասենք, որ դա ճարտասանական մի սճի նմանութիւնը ունի, որովհետեւ Ղեռնդի ասելով՝ Սմբատը (Աշոտի որդին) այդ պատկերը Բիւզանդիոսից է բերել:

Հնդուսելով, որ այս երգը Աշոտ Պարթիկի գրածն է եւ Մագիստրոսի ձեռքով յաւելուած, պէտք է աւելացնեմ, որ այս երգը Սկեդեցու երգ է եւ ոչ թէ Խաչի, ինչպէս սխալմամբ խմբագրուած է կարգերի մէջ:

ԺԲ) Յովհաննէս Վրդ. Սանահնեցի, «ԶՅանսկզբնական ծոցոյ Հօրն», զոգորմեան հանգստեան:

Այս երգի տների սկզբնատառերը կազմում են անունս Յակովբ:

Յակովբ Սանահնեցու մասին Ուռուսյեցի բաւականին կենսագրական տեղեկութիւններ է առել եւ ասում է, որ սա շատ գիտուն եւ ուսումնական մարդ էր, բայց չի ասում թէ սա շարական է գրել: Պատմում է թէ Սենեքերիմ Թագաւորի

հետ Կ. Պոլիս է եղել եւ Հայց. Սկեդեցու դաւանութիւնը պաշտպանել է Յոյն Իմաստասէրների մօտ:

Կարծում եմ սորա կրօնական գիտութիւնը եւ երգի սկզբնատառերի Յակովբ անուն կազմելը առիթ է տուել այս երգը սրան վերագրելու: Կարող է այս երգը Սանահնեցու գրչին պատկանել:

ԺԳ) Դրիգոր (Բ) Վկայասէր, որին շարականների ցանկը տալիս է «Խորհուրդն անճառ» եւ «Մեծարար» երգերը:

Դրիգոր Վկայասիրի եկեղեցական բարեկարգութեան եւ Թարգմանութեանց մասին գրում են Ուռուսյեցին, Գանձակեցին եւ Վարդան Բարձրեղեցին, բայց նրա գրած շարականների մասին ոչ մի ակնարկութիւն չկայ:

Այս երկու երգերի լեզուն ու ոճը ԺԲ. Պարսեան, այնպէս որ ոչ մի արգելք չունիք նրանք համարելու:

Մօտից ծանօթ լինելու համար իւրաքանչիւրից մի մի տուն յառաջ բերենք: Կանոնը Աւետեաց Ս. Աճառնի:

«Խորհուրդն անճառ ծածկեալն յազգաց ե յաւիտեանց յայտնեցաւ իշմամբ հրեշտակագետին այսօր առ կոյսն Մարիամ, զոր առ Տէր ունիմք բարեխօս վասն անձանց մերոց» (էջ 12):

«Մեծարար այս խորհուրդ աւանդութեամբ առ մեզ հասեալ, զոր հոգւոյ լուսաւորուն 'ի պաշտպանէ իւրմէ լուեալ, եթէ առն մեծ է այսօր իմոյ դառուն որ ի յերկին» (էջ 364):

ԺԴ) Յովհաննէս Վարդապետ, Սարկաւազ կոչեցեալ, Ղեռնդեանց Մանկունքն՝ «Պայծառացան այսօր»:

«... Արար ե շարական Ղեռնդեանց (Յովհ. Սարկ.) քաղցր եղանակաւ, յարմար բանիւ, որոյ սկիզբն է այս. «Պայծառացան այսօր սուրբ եկեղեցիք», ասում է Կիրակոս Գանձակեցին (էջ 63):

Սրանից էլ լաւ ցուցմունք չի կարող հաստատել շարականների ցանկի յիշատակութիւնը Այս շարականի մէջ մենք տեսնում ենք եւ ԺԲ. Պարսեայի գրութիւնը թէ ինչպէս ցրուած էին եւ ազատւում է որ Աճ հաւաքէ: Կարծես մի նոր նսայի է հայոց համար:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ԶԵՆՈՒԳՐԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ԺԳ. ԴԱՐ

Բարեյիշատակ Լևոն Ս. Խաչիկեանի աշխատանքով 1950 ին լոյս տեսաւ ԺԳ. Դարի Հայերէն Զեռագրերի Յիշատակարաններուն Ժողովածուն: Յաջորդ տարին հրատարակուեցաւ Երջանկայիշատակ Դարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեանի կազմած Զեռագրաց Յիշատակարաններու Ժողովածուն Առաջին Հատորը՝ Ե. դարէն մինչև 1250 թուականը: Այդ օրէն ասդին ակնդէտ կը պատէինք որ լոյս տեսնէր 1251-1300, կիսադարեան շրջանին օրինակուած հայերէն ձեռագիրներու յիշատակարաններուն հաւաքածոն: Յիշաւ շրջանը, իր մեծ կարեւորութեամբ մատենագրական և մանրակարգական տեսակէտէ, յոյժ ցանկալի կը դարձնէր այդ պակասին շուտափոյթ լրացումը: Անցան տասնամականեր, և այդ տենչալի հատորը դեռ կը մնար խաւարի մէջ:

Դիւրին է այժմ երևակայիլ մեր ուրախութիւնը երբ ստացանք մեր ըղձալին՝ ԺԳ. Դարի Հայերէն Զեռագրերի Յիշատակարաններուն հոյակապ հատորը, զոր կազմած է Ա. Ս. Մաթիվոսեան՝ ծանր և լուրջ աշխատանքով (Տպ. 1984, Երևան): Հատորին սկիզբը՝ կազմողին կողմէ դրուած է «Հայերէն Զեռագրերի Յիշատակարանների Ժողովածուները» խորագրով հակիրճ տեսութիւն մը (էջ 5-11): Յիշատակարաններու շարքը կը սկսի յաջորդ էջէն և կը շարունակուի մինչև

էջ 942, և կը պարունակէ 832 կտոր: Ասոնցմէ թիւ 1-707 թուագրեալ են 1201-1300, մնացեալները՝ 708-832 տնթուական են, բայց կը նկատուին յատուկ ԺԳ. Դարին:

Աշխատասիրողը զետեղած է աղաւթակի բազմաթիւ ծանօթութիւններ և բացատրութիւններ, որոնք կ'օգնեն ընթերցողին աւելի յստակօրէն հասկնալու այս կամ այն բառը կամ նախադասութիւնը:

Ծանկերը կ'ընդգրկեն 944-987 էջերը, հետեւեալ բաժանումներով: Ծանկ օգտագործուած աղբիւրների (944-951): Ծանկ Անձնանունների (952-979): Ծանկ Տեղանունների (980-985): Առարկայական Ծանկ (986-987):

Ա. Ս. Մաթիվոսեանի շնորհիւ, բնասէրները իրենց սեղանին վրայ կ'ունենան թանկագին հատոր մը, որ իր բովանդակած մեծարժէք յիշատակարաններով կու գայ կարեւոր չափով նպաստելու մեր պատմութեան, մանրանկարչութեան և մատենագրութեան մարզերուն մէջ տարուող աշխատանքներուն:

Այստեղ աւելորդ չենք համարիր արձանագրել քանի մը նկատողութիւններ, որոնք թերեւ կրնան օգտակար ըլլալ ոմանց:

1. - Յիշատակարան թիւ 52. - Առանձին յօդուած նուիրած ենք Սրբոց Յակոբեանց թիւ 94 ձեռագրին: Տես Սիոն, 1961, էջ 74-75:

2. - էջ 97, աղ զերէն 16. «Սիրելի գնալ երանօգի քուն»: Պէտք է կարդալ՝ Սիրելի գնալ ինքն անօգի քուն:

3. - էջ 117, աղ զերէն 4, «Քնաղ-մնայ», հարցանիշով: Ընդհիլ է Փարզմնայ. քաղաքի անուն է, ուղղական՝ Փարզ-

«... զեկեղեցւոյ քոյ ցրուեալ մանկունս Ժողովեալ յուրախութիւն զվայրատեալս արամութեամբ և արատաւաց զորդարեալ զղխմամբ...»

ՎԱՀԱՆ ԲԺՇԵԿՅԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիլ՝ 9)

ման, Տեա Պատմութիւն Մասթէոսի Ուռ-
հայեցւոյ, 1869, Երուսաղէմ, էջ 526:

4. — էջ 283, Թիւ 232, Թուականը
97 (1255) սխալ է. ուղղելի է 97 = 1341:
Յիշեալ Շարականոցը գրուած է ճի հայրա-
պետութեան տեառն տէր Մխիթարայ և
Թադաւորութեան Լեւոնի բարեպաշտի,
Արդարեւ 97 = 1341 թուին, կաթողիկո-
սական աթոռին վրայ էր Մխիթար (1341-
1355) և Թադաւորական իշխանութիւնը
կը վարէր Լեւոն (1320-1342):

5. — էջ 405, առդ վարէն երրորդ,
«Թողուլ զաղանդնս Աբելի ի միանձինս
ժողովողին»: Պէտք է կարդալ՝ Թողուլ զա-
ղանդն Սաբելի ի մի անձինս ժողովողին:
Սաբել Լիբէացի երրորդ գարու յայտնի
աղանդաւոր մըն է: Ան կ'ուրանար Սուրբ
Երրորդութիւնը և կ'ըսէր թէ Հայր,
Որդի, Հոգի, նոյն անձին երեք տարբեր
դէմքերը կամ կերպարանքներն են:

6. — էջ 505, առդ վարէն 4. Ասս
[առողանիշով] ի բազում գիրս անդ գըր-
եալ: Հարկ է կարդալ՝ Առի բազում
գիրս անդ գրեալ:

7. — էջ 558, Բ. Ժածկագիր.

Բ, Ճ, Հ, Գ, Կ,

Վ, Մ, Է, Ջ, Լ, Յ,

Կ, Ս, Մ, Շ, Ո, Է:

Գանի մը տարի առաջ փորձած էինք
վերծանել Նոր Զուգայի Թիւ 34 ձեռագրին
մէջ գտնուող վերագրեալ Ժածկագիրը, և
տուած էր հետեւեալ ընթերցումը, ըստ
վերի կարգին.

Յակոբ,

Գրիգոր,

Կորիւն:

Տեա Սիոն, 1979, էջ 263 (12):

Հայերէն ձեռագիրներու յիշատակա-
րաններուն պատմական շղթային պակասող
այս լրացուցիչ և կարեւոր օղակին հրա-
պարակումը ապահով ենք որ բարձրօրէն
պիտի գնահատուի բոլոր բանասէրներու
և հայագէտներու կողմէ:

Ն. ԱՐԲ. ԾՈՎԱԿԱՆ

«ՄՆԵԴԱՎԱՅՐ ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ»

Հեղինակ՝ ԵԴՈՒՄԱՐ ՊՕՑԱՃԱՆՆ

Պէյրուք, 1984, էջ 74

Եւ

«Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ»

Հեղինակ՝ ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԴԱՆ

Պէյրուք, 1982, էջ 62

Երկու վտիտ քերթողագրքեր. լոյս
տեսած Միջին Արեւելքի հայ գրական —
գէթ մինչև վերջերս — ամենէն բեղուն
փեթակէն, (ուրախ ենք որ, հակառակ
տասնամիակէ մը աւելի տեղը հրազէննե-
րու համերգին, չէ դադարած Հայ Դպրու-
թեան սպասը մեր դրացի դժբախտ երկրին
մէջ.) գրուած՝ անուն ու համարս չիմած
հեղինակներու կողմէ — առաջինը, այժմ
ոչ այլևս այս աշխարհի բնակիչ, կարելի
արժանաւորութեամբ —, զոր ստացանք
վերջերս, չարք մը մեծափոր հատորներու
կարգին, որոնցմով սակայն չ'արժեր գրա-
ղիլ, մեր քերթողական հարուստ ժառան-
գութեան վրայ աւելցնելիք ոչինչ ունե-
նալուն համար և որոնց յարգի բլրա-
դէզերուն տակ տնկարելի եղաւ մեզ գտնել
ցորենի դէթ քանի մը առողջ հասկեր:

Ըսինք թէ առաջինը կը կենայ այլևս
վարագոյրի ետին: Ունէր աղանդ. կու-
գար շէպէլ Մուսայէն, որու հողին համ-
ու բոյրը ա'յնքան հազադատօրէն հասած
են մեզի իր հայրենակիցներու ու բախ-
տակիցներու գրչով: Պայանձնան ալ անյադ
կարօտով կ'երգէ իր մանկութեան հետ
շողունած իր ճշնագրավայր կորուսեալը,
բայց, ինչպէս նախորդանին մէջ հրատա-
րակիչը կ'ըսէ, հեղինակին կանխահաւ ժա-
նով ընդհատուած, աւարտուն գործ մը չէ
ան: Ուրիշ խօսքով, հեղինակը առիթը
չէ ունեցած զայն զգրական արդուկան
անցընելու, ինչպէս կ'ըսեն, դնելու անոր
էջերուն վրայ: անվիճելի իր ազգանդին
դրոշմն ու կնիքը:

Պիթիաս, Հապիթ, Եօզուն Օլունք,
Խաբըր Պէլ, Գէպուսիէ ժապաւէնի նման
կը տողանցեն գրքին էջերէն, իւրաքան-
չիւրը իր մարդերու և բնանկարներու
յատեանշական կողմերով: Ունի նաեւ ինք-

նահանար բառեր, ինչպէս՝ զազարահասակ, ցրտաբնազդ, ծայրամուկ, բարեպատում, բազմաթոյն, ժպտածոյն և այլն:

Լոյս առանձն իր ձևին մէջ իսկ, այս գրքոյնը բան մը կ'աւելցնէ տարաբախտ գրագէտին — իր համարուը պարտական է աւելի իր արձակ գործերուն — ժառանգութեան վրայ: Ո՞ր քերթողը, իր յաջողագոյն կտորներու կողքին, չէ ստորագրած միջակ (կամ նոյնիսկ անկէ վար) յաջողուած քով կտորներ: Թէքէեան իսկ բացառութիւն չի կազմիր այս մարդին մէջ:

Աւելորդ չըլլայ ըսել թերևս, թէ հանգուցեալ հեղինակը հիմնադիրներէն ու խմբագիրներէն մէկը եղած է Պէյրութի ամենէն բարձրարժէք գրական հանդէսին՝ «Բազին»-ի:

Նոյնը չենք կրնար ըսել դժբախտաբար երկրորդին, որ նոյնքան երախտաբան աշխատանք տարած է տարիներով «Շիրակ» ամսագրի մէջ և հզած է արգիւնաւոր կրթական մշակ:

Գիրքը լեցնող 50 հնչեակները, հոգեվերլուծական հէնքի վրայ բանուած — լպծռած գետին մը, ուր վաւերական տաղանդներ իսկ չեն կրցած մնալ անսայթաք — շարայարութիւն մըն են տարտամ, խռափուկ պատկերներու ու զգացումներու, որոնք կը միտին երբեմն մինչև անաստուածութիւն:

Վերջին տասնամակին Լիբանանը ալեկոծող եղերական դէպքերն են հաւանաբար տուն տուողը իր ներշնչումներուն:

Չենք կրնար անտեսել կիսայաջող (տանկի) սողերու — և երբեմն տուններու քայքայ լճման կտորի մը — գոյութիւնը: Բանանք, պատահաբար, 18րդ էջը, և արագորենք անկէ հետեւալը. —

Գաւթնա մուցեր եմ ընդմիտս ես գիս, կեանքն ու նաեւ քեզ,
Վոխարհն այս մեծ, ցամաքներն ու ծովն ու լեռն ոսկիսաբ,
Երեկն ամբողջ ու ներկան, վաղուան հաւատսն ալ կարծես,
Ու վերածուեր եմ կոտորած սրիեղի մը անբարբառ:
Ձի այն տեսն պիտի լոկ գիտես քեզուն դարեւ դար

Մեզ խաբեցիր միմիայն խոստումներով բարձրագ, եւ չուզեցիր որ կեանքն այս խաղաղութեան երգ ըլլար:

Առինք 2րդ և 4րդ տունները միայն:

Ինքզինք մոռցած մարդը բնական է որ մոռնայ ամէն բան: Միւս երեք տողերը — և նոյնիսկ առաջինին երկրորդ կէսը — կրկնութիւն են և ուստի տնայեալ աւելորդք: Հապա ճոճկեալօրքը:

Երրորդ տունին մէջ կայ «վերջնապէս» բառը, որ «վերջնականապէս»-ին կրճատեալ ձևն է: Լաւ կ'ըլլայ որ մեր քերթողները հոռու մնան տգեղ այս բառէն:

Վերջին տունին մէջ «խոստումներով» և «բարձրագէտ» բառերը քով քովի կը կենան: Նիւթական դեղը և աննիւթական խոստումը ինչպէս կրնան լեզու գտնել իրարու հետ:

Կ'երևի թէ Լեռն Վարդանի համար ջնջուած են սահմանները կարելիին և անկարելիին:

Արփակեղ, արեւկայ, հեւք — ամենէն շատ չարչարուած բառերէն մին սփռուքի մեր քերթողներուն կողմէ — բառերը գրքին մէջ գործածուած են յաճախակի և անտեղի կերպով:

Յանգարանութեան մէջ անթերի են Լ. Վարդանի հնչեակները: Բայց յաճախ այնքան անճարակ ընտրութեամբ կոչուած են բառերը յանդ կազմելու, որ բնականաբար կը զգաս թէ բացի բանաբարիկ իրենց դերէն, ոչ մէկ իրաւունք ունին անոնք երեւելու հոն:

Ջարմանք պատճառեց մեզ գրքի վերջաւորութեան երեցող ցանկը քերթուածներու առաջին սողերուն, այբբենական կարգով: Չենք գիտեր թէ ինչի՞ կը ծառայէ ան, իր նախընթացը չունի այս երևոյթը:

Լեռն Վարդանի նախորդ գործերը մեզ կ'ընեն աւելի խաղաղահամայն իր նկատմամբ ու մեր անկախութեան մէջ աւելի յուսախաբ՝ իր այս գործին դիմաց:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

«ԱՌՈՂՆ»Ի ԼՈՒՍԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բարեպաշտ Տիրացու մը կը հարցնէ.

1) Ինչո՞ւ մեր մօտ Զատիկէն ետք 40 օրեր կը տեւէ Ուտաթի միջոցը, մինչ Յուսնաց մօտ միայն 8 օրեր, ընտր կիւրակէ:

2) Ինչո՞ւ Յիսանց միջոցի Շաբաթ երկններուն Մաղկադարդի շարականներ կ'երգուին մեր Եկեղեցւոյ մէջ:

1) Աւետարանին մէջ (Մատթ. Թ. 15) կը կարդանք թէ երբ Յովնանէսի աշակերտները Յիսուսի կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ իր աշակերտները պահէ շէն բռներ, մինչ իրենք կը պահեն, Ան կը պատասխանէ՝ «Միթէ կարելի՞ է որ հարսնիքին տղաքը սուգ պահեն, քանի որ փեսան իրենց հետ է՝ բայց օրեր պիտի գան, որ փեսան իրենցմէ վերցուի. այն ատեն ծով պիտի պահեն»:

Արդ, նկատելով որ Յիսուս իր հրաշափառ Յարուսթենէն ետք 40 օրեր մնաց երկրի վրայ, յաւախակիօրէն հանդիպեցաւ իր աշակերտներուն և ապա միայն քաժնուեցաւ անոնցմէ մօրմնապէս, մեր Եկեղեցին յարմար նկատած է որ Զորեք-շաբթի և Ուրբաթ օրերու պահեցողութիւնը վերսկսի Համբարձման տօնէն յետոյ միայն:

2) Ա. Գրական մեծ գէմքերն ու գէպքերը ինչպէս մեր՝ այնպէս ալ տարբեր Եկեղեցիներու մէջ տարւոյն ընթացքին մէջէ աւելի անգամներ յիշատակելը սովորական երևոյթ է: Այսպէս, Յովնանէս Մկրտչի նուիրուած ճերկանքադասին շարականը կ'երգուի տարուան Շաբաթ օրերուն գրեթէ կէսին՝ իրեն Համբարձի շաբաթին, մինչ՝ Քրիստոսի Խաչելուութիւնը Աւրբաթ՝ իսկ Յարութիւնը Կիրակի օրեր կը փոխարեւարին: Ուտաթ, պատշաճ գոտուած է որ մեր Տիրոջ Երուսաղէմ յաղթական մուտքի յիշատակը պանծացուի, բացի Մաղկադարդի և Յրկբորդ Մաղկադարդի Կիրակիներէն, անոնց միջև ինկող Յիսանց միջոցին նաև, սւր Շաբաթ օրեր իբր Համբարձի փոխն ի փոխ կ'երգուին «Յի վերօրհնիս» և «Թագաւոր Դուլով» տօնին շարականները:

ՅԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԸՌԱՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ -- ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ս. Աթոռոյ Սրբազան Պատրիարք Հայրը Յունիս 17ի Բշ. օրը, դաւադանակիր Տ. Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեանի ընկերակցութեամբ, յանկարծ մեկնեցաւ Պէրուս, և դարձաւ ամսոյն 24ին՝ Բշ. օր. Ն. Ամենապատուութիւնը տրամախառն ուրախութեամբ էր որ ուղեւորեցաւ դէպի Կիլիկիան Հայրապետանոցը՝ Անթիլիաս: Ուրախութեամբ՝ օրովեւ երկու Գրկ. Գրկ. վանուց ընթացքը պատկուած էր գեղեցիկ յաջողութեամբ, ձեռնադրութեամբ եօթ սարկաւազներու, օրոնց երկուքը (Տ. Զարեհ Փայասլեան — հետաքայլին՝ Կաթողիկոս — և Տ. Դերեհիկ Փալատեան, երկուքն ալ վաղամեղիկ — Մ. Խ.) կուսակցութեան քահանայութեան վեղար գլխացած էին քի վերջոյ, իսկ արտուսթեամբ՝ վտանգի Ն. Ս. Աթոռակից Տ. Բարդէն վեհին դարձեալ հիւանդացած և հիւանդանոց փոխադրուած լինելու լուրը խոր վիշապատաճառած էր իրեն և բովանդակ Միտարանութեան:

Իսկ ձեռնադրեալ օրհնաւազաց և աղագայից վերադարձամբ, Ս. Պատրիարք Հօր ստացած տպաւորութիւնը քաջալեւրական է եղած շատ: Տ. Շահէ Սրբազանի (Գոսպարեան, Մ. Խ.) աղղիւ նկարագրին ըստի աղղեցութեանը շնորհիւ զարգացած պատուական երիտասարդներ են անոնք — Կարելի է ըսել թէ նորանս այս սերունդին կազմութեամբ Կիլիկիոյ նոգեհէ Աթոռը վերածնութեան մաքուր արշալոյս մէջ է որ կ'ողջունէ Վեհ. Տ. Սահակ Կաթողիկոսի հայրական հովանիին ներքե, իր պատուական Աթոռակիցին՝ Վեհ. Տ. Բարդէն Կաթողիկոսի կորովամիտ առաջնորդութեան և Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպ. ի արթուն և խզճամիտ ջանասիրութեան շնորհիւ:

(«Սիոն», 1985, Թ. Յարի. Յուլիս, Թիւ 8, էջ 236):

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Հ Ա Ն Դ Է Ս

ժԵ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Տեղի ունեցու Սրբոց Թարգմանչաց
Հինգշաբթի յաջորդող առաջին Կիրա-
կիին, Յուլիս 21, Ժառանգաւորաց Վար-
ժարանի մեծ սրահին մէջ, նոյն այն պատ-
շաճութիւններով, որոնցմով կատարուած
էր առաջինը՝ Ս. Սահակի տօնի վաղոր-
դայնի Կիրակիին, Մարտ 3ին:

Սրահը լեցուած էր ընտրեալ և հոծ
բազմութեամբ, երբ կէսօրէ վերջ ժամը
4ին, Ս. Պատրիարք Հայրը, ընկերակցու-
թեամբ բովանդակ Միաբանութեան, հոն
մտաւ:

«Տէր Կեցոյ՛ յազգային մաշթերգէն
առաջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս,
Կարգադիր Յանձնախումբի կողմէ Տ. Սիոն
Վրդ. յոյժ վոյնելու ուղերձով մը կատա-
րեց հանդէսին բացումը: Ապա կէտառ կէտ
գործադրուեցաւ Յայտագիրը, զոր կ'ար-
տապենք հոս, լրիւ գաղափոր մը տալու
համար ամբողջ հանդէսին մօտին:

1) Բացման խօսք յանուն Յոբելին.
Յանձնախումբի՝ Տ. Սիոն Վրդ. Մանուկ-
եան: 2) «Տէր, Կեցո՛ւ դու զՀայս» (Մաղ-
թանք): 3) Գիրին Երբեակ խորհուրդը՝
Բանախօսութիւն՝ Ամեն. Ս. Պատրիարք
Հայր: 4) «Որք Զարդարեցին» (Շարական,
Քառածայն՝ դաշն. Պսակ Աբեղայ): 5)
Հատուած մը Կորինթի գիրքէն՝ Արտա-
սանութիւն՝ Աւետիք Մանուկեան: 6) «Ճաղ
Գրարար Լիզուի» (Վ. Թէքէեան)՝ Արտա-
սանութիւն՝ Ազատ Դէշիշեան: 7) «Ի Փառս
էին»՝ Խմբերգ: 8) «Հրաշքը», մեր օրերու
Տրամասութիւն (Յ. Օշական)՝ Արտասնթ.՝
Արմենակ Գույումճեան և Արեգ Բաբուր-

եան: 9) «Օշական» (Եղիշէ Արք. Դուր-
եան)՝ Արտասնթ.՝ Կարապետ Շիրինեան:
10) «Նմանեալ Մովսէսին» (Շարական): 11)
«Ս. Մեսրոպ» (Սիամանթօ)՝ Արտասնթ.՝
Ժիրար Մոզեան, Դրանիկ Ղազարեան և
Խումբուր: 12) Մաղթանք Հայրապետական
(Քառածայն՝ երաժշտ. Կոմիտաս Վրդ.ի):
13) Փակման խօսք՝ Նախագահ Ամեն. Ս.
Պատրիարք Հօր: 14) Աղօթք Տէրունական
(Քառածայն՝ դաշն. Կոմիտաս Վրդ.ի):

Շարականները, երգերը, միաձայն և
բազմաձայն, յաջորդակ կերպով եղանակե-
ցին ժառանգաւոր սաները, դաշնակի ըն-
կերակցութեամբ: Նոյնպէս անթերի եղան
նշանակուած արտասանութիւնները:

Սրբազան Պատրիարք Հօր բանախօ-
սութիւնը, որ տեւեց մէկ ժամ և մէկ քա-
ռորդ, ինչպէս և Պր. Օշականի գրած
արամասութիւնը, զոր երկու ժառանգա-
ւորներ, Արմենակ և Արեգ, կատարեցին
առողջ արտասանութեամբ, ամբողջովին
հրատարակուած են «Սիոն» յայտ թիւին
մէջ:

Յոյժ սրտաշարժ եղաւ Սիամանթոյի
«Ս. Մեսրոպ»-էն արտասանուած ընդարձակ
հատուածը, զոր աչակերտները կատարե-
ցին օրհնասացութեան փոխերգութեամբ:

Ժամը գրեթէ եօթն էր, երբ հանդի-
սականները բաժնուեցան սրահէն, յառա-
ջիկայ Հոկտ. 27ին կատարելի յոբելինո-
կան վերջին հանդէսը եւ իր ժամանակին
վայելելու քաղցր ակնկալութեամբ:

(«Սիոն», 1985, Թ. Յարի, Օգոստոս,
Թիւ 8, էջ 259): Վ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

❖ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍ ❖

1984 - 1985

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան,

Բարեխնամ Պատրիարք

Առաքելական Ս. Աթոռոյ

Գերաշնորհ և Հոգեշնորհ Հայրեր

և յարգելի ներկաներ,

Ամառվերջի հանդիսութեան այս երեկոյին, անգամ մը ևս հաճոյքը ունինք կանգնելու այս բեմին, կատարելու համար 1984-85 դպրոցական տարուի կրթական — ելեմտական — վարչական տեղեկատուութիւնը Ս. Թարգմանչաց Երկրորդական վարժարանին, երջանիկ աւետիսովը թէ արդիւնաւոր ու խաղաղ կրթական աշխատանքի և նուաճումներու տարի մը ևս բոլորած է մեր վարժարանը:

Յետագայ մեր տողերուն մէջ կուտանք այդ կրթական աշխատանքին ու շինարար նուաճումներուն ընդհանուր պատկերը, որ հետեւելն է. —

Առակերտութիւն Վարժարանիս. — Մեր աշակերտութեան ընդհանուր թիւը այս տարի եղաւ 170, բաժնուած հետեւել ձեռով.

	Մասն	Աղջիկ	Գումար
Երկրդ. կարգեր	16	24	40
Նախակրթարան	88	33	71
Մանկապարտէզ	33	26	59
Համագումար	87	83	170

Ինչպէս միշտ, այս տարի ևս գոհու-նակութեան խօսք ունինք մեր աշակերտներու վարք ու բարքի մասին: Ոչ մէկ կարգապահական դժուարութիւն ունեցած ենք, ինչ որ մեր վարժարանին յատուկ շատ գնահատելի և աչքառու երեոյթ մըն է:

Ուսուցչական կազմ. — Այս տարի մեր ուսուցչական կազմը կը բաղկանար 25 հո-

գիններէ, որոնք ունեցան գնահատելի գործակցութիւն մեզի հետ կրթական այս բարդ և պատասխանատու գործի անտեսութեան մէջ. Ու այս առթիւ մենք որպէս տեսուչ ունինք միայն ու միայն գնահատանքի և շնորհակալութեան խօսք բոլորին համար:

Կրթական ծրագիր. — Մեր կրթական ծրագիրը մնաց նոյն ինչ որ էր նախորդ տարիներուն, Հետեւցանք Անգլիական General Certificate of Education (G.C.E.) երկրորդական վարժարաններու յատուկ ծրագրին ոչ-հայագիտական դասերու պարագային: Շրջանաւարտները, աւարտելէ յետոյ մեր վարժարանը, դարձեալ մասնակցեցան G.C.E.ի տարեկան քննութեանց և մեր ընդհանուր դպրոցական վկայականին հետ ստացան նաև վկայականներ G.C.E.ի քննութեանց մէջ իրենց յաջողած իւրաքանչիւր ճիւղին համար: Նախակրթարանի և երկրորդական կարգերուն մէջ ուսուցիչնք չորս լեզուներ — Հայերէն (Դրաբար և Աշխարհարար), Անգլերէն, Եբրայերէն, Արաբերէն: Նախակրթարանի բաժնին մէջ ուսուցման գըլ-խաւոր լեզուն եղաւ Հայերէնը, իսկ երկրորդական կարգերուն մէջ՝ Անգլերէնը: Երկրորդական կարգերու Հայագիտական նիւթերու ուսուցման լեզուն եղաւ Հայերէն: Մեր ընդհանուր ուղեգիծը եղաւ պատրաստել մեր աշակերտները իբրև լաւ Հայեր, լեզուն՝ մեր Ազգին ու Եկեղեցւոյ ոգեկանութեամբ, որուն համար ուսուցիչնք մեր լեզուն, մեր պատմութիւնը, մեր կրօնը, մեր արուեստն ու մշակոյթը, մեր ինչ ու նոր մատենագրութիւնը ամենայն բախնդրութեամբ: Մեր ուղեգիծը եղաւ նաև պատրաստել մեր աշակերտները արտաքին, օտար աշխարհին համար, ու-

պիտի շահին իրենց կեցութիւնը: Հետեւաբար, առ այդ ուսուցինք Ս. Երկրին և արտաստմանի՝ ինչպէս նաև համալսարանական կեանքի մէջ անհրաժեշտ լեզուները, Միջազգային Պատմութիւն, Բնագիտութիւն, Քիմիաբանութիւն, Գիտութիւն, Մաթեմատիք (իր երեք ճիւղերով), Կենսաբանութիւն, Աշխարհագրութիւն ևն.:

Տարւոյս ընթացքին տեղի ունեցան մեր զոյգ եզրափակիչ քննութիւնները: Յունուար 2-12 ունեցանք մեր կիսամեայ քննութիւնները, իսկ Մայիս 13-27՝ մեր ամառային քննութիւնները, որմէ յետոյ մեր աւարտական դասարանի հետեւելու շահերունը այսօր, այս հանդիսութեան ընթացքին, կ'արժանանան մեր աւարտական վկայականին. —

Յակոբ Տիգրանեան
Յովհաննէս Սէմէրճեան
Կարինէ Պետրոսեան
Նայիրի Ս. Վարդանեան
Շուշան Տօնիկեան
Սուղանա Ճոնադեան

Վեցն ալ ընտիր, ուշիմ աշակերտներ վարձով ու բարձով, ու ամենայնիւ յանձնարարելի: Ուրախ ենք որ անոնցմէ հինգը պիտի շարունակեն իրենց համալսարանական ընթացքը, մին Հայաստան, միւսը Պոսթոն, իսկ երեք աղջիկներ՝ Երուսաղէմի մէջ:

Մեր օոյն շրջանաւարտներէն չորսը մասնակցեցան նաև G. C. E. ի Անգլիական քննութեանց, որոնց արդիւնքը կը ստանանք յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Իսկ մեր Մանկապարտէզը կ'աւարտեն 12 փոքրիկներ, որոնք յառաջիկայ տարի կ'անցնին Նախակրթարանի բաժին: Անոնք իրենց աւարտական վկայականները ստացան Մանկապարտէզի Ամովերջի Հանդէսին, որ տեղի ունեցաւ 2 Յունիս 1985, Կիրակի օր:

Մեր անցեալ տարւոյ շրջանաւարտներէն եօթը, որոնք մասնակցած էին G. C. E. քննութեանց, յաջողած են հետեւել նիւթերու մէջ. —

Յակոբ Գարագաշեան յաջողած է եօթ նիւթերու մէջ. — Հայերէն աշխարհարար, Արաբերէն, Անգլերէն, Անգլ. Գրականու-

թիւն, Մաթեմատիք (երեք ճիւղերով), Քիմիաբանութիւն և Բնագիտութիւն:

Յակոբ Սահակեան յաջողած է վեց նիւթերու մէջ. — Հայերէն աշխարհարար, Արաբերէն, Անգլ. Գրականութիւն, Մաթեմատիք (3 ճիւղերով), Քիմիագիտութիւն և Բնագիտութիւն:

Մարի Տ. Վարդանեան յաջողած է 6 նիւթերու մէջ. — Հայերէն (Advanced Level) Գրարար, Հայերէն աշխարհարար, Արաբերէն, Անգլ. Գրականութիւն, Մաթեմատիք (3 ճիւղերով), Քիմիաբանութիւն:

Պօղոս Չափուշեան յաջողած է 3 նիւթերու մէջ. — Հայերէն աշխարհարար, Արաբերէն, Մաթեմատիք (3 ճիւղերով):

Օհան Էօրտէկեան յաջողած է երկու նիւթերու մէջ. — Արաբերէն և Մաթեմատիք (երեք ճիւղերով):

Սևան Մարտիրոսեան յաջողած է երկու նիւթերու մէջ. — Արաբերէն և Անգլ. Գրականութիւն:

Մարալ Մանուկեան յաջողած է Անգլ. Գրականութեան մէջ:

Մեր անցեալ տարւոյ 10 շրջանաւարտներէն հինգը կը շարունակեն իրենց համալսարանական ուսումը, երկուքը ի Հայաստան (Յակոբ Սահակեան, Պօղոս Չափուշեան), մին Ամերիկա (Սևան Մարտիրոսեան), երկուքը Երուսաղէմ (Յակոբ Գարագաշեան և Մարի Տ. Վարդանեան): Միւսները կը հետեւին մասնաւոր դասընթացներու:

Չանազան համալսարաններու մէջ ուսանող 22 աշակերտներ ունինք: Այսպէս,

Հայաստան՝ Շահան Ռաճոյեան, Յաթուրի Պէքարեան, Սալիկ Տ. Վարդանեան, Շորիկ Պօյաճեան, Սիդա Մազմանեան, Յակոբ Սահակեան, Պ. Չափուշեան: Երուսաղէմ՝ Յակոբ Սևան, Նորա Պետրոսեան:

Ամերիկա՝ Գէորգ Յարութիւնեան, Մարալ Գարեհան, Նորա Գարեհան, Քնար Օհաննէսեան, Կալինա Օհաննէսեան, Անի Տիգրանեան (որ այս Յունիսին կը ստանայ իր B. Sc. ն կը շարունակէ իր ուսումը), Վիվիան Գէորգեան, Սևան Մարտիրոսեան:

Անգլիա՝ Ալին Պալեան (Տ. Վարդանեան) և Անուշ Նազգաշեան:

Գերմանիա՝ Նիլա Շէմճեան:

Անցեալ տարուան մեր Տեղեկագրով առած էինք մեր շրջանաւարտ աշակերտներու ցանկ մը, որոնք հանրային ծառայութեան առաջաւոր դիրքերու մէջ կը գործեն։ Այս տարի, մենք այդ ցանկին վրայ կ'աւելցնենք նաեւ մեր նախկին շրջանաւարտներէն Սարգ Նազգաշեանը, որ իր համալսարանական սւսուցմը ամբողջացնելէ յետոյ, այս տարի օրպէս ուսուցիչ կը դասուանդէ այստեղ, Պիթ Զէյթ համալսարանին մէջ։ Իսկ տարւոյս ընթացքին իրենց համալսարանական ընթացքը աւարտած են հետեւեալները. — Սիւլվա Սարգիսեան, Շահէ Պոյաճեան, Գէորգ Տօնիկեան, Սօնա Պիթարեան, Եւա Տ. Վարդանեան, Արամ Գարճեան, Դանիէլ Մարգարեան, Լիզա Մէնէշեան, Պարէտ Սաֆիէ և Աննա Փէթրոքիս։

Ըստ նախընթացի, մեր մտահոգութեան առարկայ եղաւ նաեւ մեր աշակերտներու կրօնա-բարոյական դաստիարակութիւնը, մեր Եկեղեցւոյ և կրօնի յասուկ դպրոցական դասախօսութիւններէն անդին հիրակի օրեր դիրենք առաջնորդելով Ս. Եկեղեցի։ Իսկ ասոնական առիթներով անոնք մասնակցեցան նաեւ մեր հանդի-նուոր արարողութեանց և երկիցս ընդունեցին Ս. Հաղորդութեան Խորհուրդը։

Մեր դպրոցական ժամանակացոյցին մաս կազմեց նաեւ առօրեայ մարզանքը, թէ՛ աղոց և թէ՛ աղջկանց համար։

Ունեցանք աղջիկներուն միայն յասուկ ձեռագործային աշխատանքի պահեր, վերահսկողութեամբ Օր. Ռօպէրթա Ըրվինի, որ շատ նուիրեալ ու բացառիկ ջանասիրութեամբ կատարեց գործին զեկավարութիւնը։ Այս ձեռագործները — որոնք գաւառ բացառիկ ընդունելութիւն — վաճառքի դրուեցան Վարժարանի տարեկան Պաշարին, որ տեղի ունեցաւ 18 և 19 Մայիս, Շաբաթ և հիրակի օրերուն։ Զեռագործի առուծախին կ'ընկերակցէր նաեւ ժողովրդական կերութեամբ, երգի, նուագի և գուլարութեան ընկերային ժամանցի

հաճելի յայտագիր մը։ Սոյն ձեռնարկը վարժարանի ապահովեց Իսր. 4,220,000 Շէքէլի եկամուտ մը։

Յատկապէս յիշատակելի կը նկատենք այն պարագան, որ Օր. Ռօպէրթա մասնաւոր աշխատանք տարաւ գտնելու բարերարներ, որոնք հոգացին մեր ձեռագործներուն համար անհրաժեշտ կերպով սկզբնին բաժինը։ Այս առթիւ յատկապէս շնորհակալութիւն՝ Ամերիկայի Little Rock քաղաքէն Տիկին Reita Plummer-ին, որ հագաց կերպասեղէնի ամբողջ բաժինը։

30 Դեկտեմբեր 1984 ի հիրակին ունեցանք Ամանորեան խրախճանքի օրը, որուն առաջին մասին մէջ Մանկագարտէզի բաժինը ունեցաւ երգերու, արտասանութիւններու հանդէս մը, իսկ երկրորդ մասը եղաւ բոլոր ներկաներուն համար կերութեամբ և գուլարութեանց պահ մը։ Կաղանդ պապան փոքրիկներուն բաժնեց նուէրներ, մեծ մասամբ հայթայթուած էվէրէթէն (Մէսս.) Օր. Արաքսի Թաշճեանէ։

Զեռնարկը վարժարանի ապահովեց 500,000 Իսր. Շէքէլի հասոյթ մը։

Այստեղ շնորհակալութեան խօսք ունինք այն բոլոր ազնիւ Տիկիններուն և ծնողներուն, որոնք իրենց ճիգերը միացնելով մերինին, մեծապէս նպաստեցին այս զոյգ ձեռնարկներու յաջողութեան։

Մեր սւտուցիներու առաջնորդութեամբ կազմակերպուեցան 10 պարերարական շրջագայութիւններ, որով մեր աշակերտները ծանօթացան քաղաքի արտավայրերուն և պատմա-հնագիտական վայրերուն։

1985 ի Նոր Տարւոյ առթիւ, մեր աշակերտները բեմադրեցին, Օր. Ռօպէրթա Ըրվինի ղեկավարութեամբ, Զարկ Տիքընդի «A Christmas Carol» թատերգութիւնը։

Մեր վարժարանի կրթական-վարչական տեղեկագրին կը միացնենք այստեղ նաեւ մեր քննական տեղեկագիրը, որ հետեւեալն է. —

ՀԱՇՈՒՆԵԿՆԵՐ ԵՆԵԻՄՏՅՈՒՆ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1984 Յուլիս 1 — 1985 Մայիս 31

Մ Ո Ւ Տ Ք

	ԽՍՐ. ՇԷՔԷԼ
Պատրաստ է դրամարկղ, նախորդ տարիէն փոխադրեալ	223,299.05
Նուիրատուութիւններէ	42,660,140.00
Ուսանողական տարեթաւաններէ	4,890,410.00
Դասագիրքերէ և տետրերէ (ծախքերը հանելէ ետք)	147,000.00
Հանդէսներէ և զանազան ձեռնարկներէ (Պաշարներ, պատի Օրացոյցներ)	5,262,000.00
Բացառիկ մուտքերէ (Տոլարի և Շէքէլի միջև դրամական տարբերութիւնէ և շեֆերու ուշ վաճառումէն) և հաստիքաբեր ձեռնարկներէ	11,604,500.00
Ս. Թարգմանչաց վարժարանի անշարժ Հիմնադրամի հաշուոյն նուիրատուութիւնք	
Տիար վարդգէս Երէցեանէ՝ «Էլվիր Երէցեան Հիմնադրամ», 4000 \$	880,000.00
Արտաշէս և Սօնա Սարեաններէ «Սարեան Հիմնադրամ» (1984 տարեշրջանի), 6000 \$	4,800,000.00
Սոյն ազնիւ ամուլէն, 1985 տարեշրջանի համար, 6000 \$	5,400,000.00
	75,867,349.05

Ե Լ Ք

Ամսականք պաշտօնէութեան	58,245,300.00
Դասագիրքեր և տետրակներ (1986 տարւոյ համար)	970,000.00
Գրենական պիտոյք	148,480.00
Ձեռագործի նիւթեղէնք	68,480.00
Թղթատարականք	192,500.00
Մանր ծախք և մաքրութիւն	42,500.00
Տպագրական ծախքեր	31,000.00
Հանդիսական և այլ ձեռնարկներ	97,320.00
Շինուածական ծախքեր և կահոյից նորոգութիւն	64,590.00
Բացառիկ ծախքեր և Տարրաւաճարանի առարկաներ	278,600.00
Պատուասիրութիւն	38,500.00
Ինքնաշարժի ծախքեր	270,000.00
Իւրեւ անշարժ Հիմնադրամ է պահ դրուած	
Տիար վարդգէս Երէցեանէ՝ «Էլվիր Երէցեան Հիմնադրամ», 4000 \$	880,000.00
Արտաշէս և Սօնա Սարեաններէ՝ 1984ի նուիրատուութիւնը 6000 \$	4,800,000.00
» » » » 1985ի » 6000 \$	5,400,000.00
	71,527,270.00
Պատրաստ է դրամարկղ	4,340,079.05
	75,867,349.05

Այս հաշուետուութեան առթիւ, հետեւեալ կէտերը կը յանձնենք՝ ընթերցողներու մասնաւոր ուշադրութեան։

ա) Այս տարի մեր հաշուետուութիւնը կատարած ենք Իսրայէլեան Շէքէլով, իբր հետեւանք Իսրայէլեան դրամին Լիբայէն Շէքէլի վերածման։

բ) Դպրոցական տարւոյն սկիզբը մէկ Տոլարը նամարժէք էր 200 Շէքէլի, տարւոյն վերջաւորութեան, աստիճանական արժեզրկումով, մէկ Տոլարը համարժէք եղաւ պաշտօնապէս 1000 Շէքէլի։

գ) Մեր մեծագումար նուիրատուներուն նուիրատուութիւնները նշանակալի ենք նաեւ Տոլարով՝ չնորհակալութեանց բաժնին մէջ։

ԿԱՅՈՒՆՈՒՄ (Պրագի)

Տեղ. և ՏՀ. Անդրանիկ Մանուկյան	54,000
Գրիգոր Արմենյան	17,500
Սարգիս Համբար Առաքելյան	17,500
Արթուր Աւետիսյան	17,500
Ասպետ Գառնիկ Գալստյան	17,500
Արտ Գառնիկյան	17,500
Տիգրան Էլիզ Գալստյան	17,500
Խորեն Նամյան	17,500
Գեորգ Զորարպ Տանգելյան	17,500
Ճուղ Տիլլէքէնյան	17,500
Հրանդ Յարութիւնեան	17,500
Պարգե Պարսեան	17,500
Ճորճ Գալստյան	17,500
Խառնարտ Մէլքէնյան	17,500
Գրիգոր Բարսեղյան	17,500
Սարգիս Բարսեղյան	17,500
Իգնատիոս Բարսեղյան	17,500
Կարապետ Բանջարեան	17,500
Կարապետ Փրլանդեան	17,500
Արթին Սանտրոսյան	17,500
Արմանոս Տամբաս	17,500
Ճուղ Սարգստեան	17,500
Մարաշի Հայրենապետական Միութիւն	17,500

Գաւառական (Աւերակալ)

Վարդգէս Երեցեան (Եւլիկ Երեցեան Հիմնադրամ)	880,000
--	---------

Փարիզէ

Տէր և Տիգրան Ժան-Լուիզ Պիլոն Կէրպո	35,000
------------------------------------	--------

Լոնտոնէ

Երևանի Մ. Էսէֆեան	1,695,000
Արգարեան Աւանդի Վարչութիւն	220,000
Սարգիս Քիւրքեան	66,000
Տիգրան Սուգան Քէլէքեան	43,000
Սահյան Գառնիկյան	30,000
Տէր և Տիգրան Յ. Արթան	22,000
Աւետիս Քէլէքեան	22,000
Դուկան և Վարդուհի Գրիգորեան	18,000
Յ. Մարտիրոսեան	14,700
Թանկա Սարգս	14,000
Տէր և Տիգրան Կարո Գրիգորեան	14,000
Հայկ Գալստեան	13,650
Յ. Ա. Ունեան	4,500

Քաղաքային

Տեղ. Անտրեան Գրիգորեան	65,000
------------------------	--------

Լիպստե

Գալստեան Գրիգորեան Հիմնադր.	2,410,000
-----------------------------	-----------

Առաքելային

Արթուր և Լուիս Բանիկեան	130,000
Պանդոս Բանիկեան	111,000
Տէր և Սիլվիա Գառնիկ	50,000
Տիգրան Սիլվիա Գառնիկ	20,000

Իրանէ

Սիլվիա և Տիգրան Գրիգոր	14,000
------------------------	--------

Հայաստան

Տէր և Տիգրան Արգար Զաքարեան	10,000
-----------------------------	--------

Մուսուլման

Գալստեան Կարապետեան	1,260,000
Կրթական Կառավարութիւն (Երաւորեանի Կառավարութիւն)	235,430
Հայ Երաւորական Միութիւն	180,000
UNRWA-ն	70,560
Յակոբ Շէնիշեան	40,000
Հ. Օ. Մ.	39,000
Վարդան Տրապանեան	27,000
Առաքել Թեմիսեան	25,000

+

Այստեղ խոր երախտքի և շնորհա-
կալութեան զգացումներով մասնաւոր յի-
շատակութեան մեր խօսքը կ'ազդենք այն
բոլոր պատուական բարեբարներուն և
կազմակերպութիւններուն, որոնք նուի-
րատուութիւններով ամբողջական դասա-
րաններ կը պահեն մեր դպրոցէն ներս,
իրենց և կամ իրենց գերդաստաններու
անուններով:

Շնորհակալութեան և երախտագիտու-
թեան խօսքեր ունինք ազգիս սիրեցեալ
Հայրապետին՝ Ամենայն Հայոց Վեհափառ
Կաթողիկոս Տ. Տ. Վաղգէն Ա. ին, որուն
հայրախանով ամբարշտութեամբ մեր Վար-
ժարանը ամէն տարի կը ստանայ 500
Անգլ. Սթէրլինգի նպաստ մը Լոնտոնի
Արգարեան Աւանդի Մարմնէն:

Շնորհակալութեամբ կը յիշատակենք
Հայ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան
արժանաւոր Նախագահ Տէր և Տիգրան
Ալեքս և Մարի Մանուկեանները, որոնց
կարգադրութեամբ Վարժարանն կ'օգտուի
Հ. Բ. Ը. Մ. — Փիլթըր և Էլիզապէթ Թո-
րոսեան Հիմնարկէն տարեկան 1000 Տոլարի
նպաստով մը, իսկ Տէր և Տիգրան Ալեքս
և Մարի Մանուկեաններ անձնապէս են ու
կը մնան մեր կրթական գործին սրտագին
բարեկամներ ու քաջալերողներ: Ինչպէս
յիշած ենք մեր Նախադրող տարիներու
անդակադիրներուն մէջ, ամէն անգամ որ
ունեցանք պիտեմէի բաց ու քաջանքինք
իրենց սրտի դանները, մենք զանոնք բաց
զտանք մեր առջև: Այս տարի անոնք մեր

տարի ևս 2245, 28 Տոլարի նուիրատուութեամբ շարունակեց պահել այն դասարանը, որ իր հանգուցեալ մօր յիշատակով կը կոչուէի «Տիկին Ալիս Գարագաշեան»-կրէկօրի Դասարանը: Տիար կրէկօրի անձամբ եղած է մեր կրթական հաստատութենէն ներս, խանդավառուած է մեր կրթական շինարար առօրեայով ու բերած իր մասն ու բաժինը մեր կրթական գործունէութեան: Երկնային հանգիստ իր մօր հոգիին:

Ծնորհակալութեան պարտք ունինք մեր վարժարանին սրտագին բարեկամներէն Տիթրոյթարնակ Տէր և Տիկին Եղօսարդ և Հէլէն Մարտիկեաններուն, որոնք տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը պահեն «Մարտիկեան» դասարանը, իրենց նուիրութեամբ համախառնած իրենց ցերմ գնահատանքն ու սէրը հանդէպ մեր կրթական ճիգերուն և մեր աշակերտութեան:

Խորին երախտագիտութեամբ կը յիշատակենք Լոյստոնաբնակ մեր կրթասէր և նուիրեալ ազգայիններէն Տիար Երուանդ Էսսէֆեանը, որ ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ևս 1000 Սթըրլինկի անձնական նուիրատուութիւն մը կատարեց ի յիշատակ իր հանգուցեալ եղբայրներուն՝ Կարապետի և Յակոբի:

Իսկ իր նիւթական միջոցներով և իր ծնողաց անունով հաստատուած Միհրան և Ալնիւ Էսսէֆեան Բարեգործական Հիմնարկը մեր վարժարանէն ներս կը պահէ «Միհրան և Ալնիւ Էսսէֆեան» դասարանը: Շուտով կը ստանանք անոնց նուիրատուութիւնը ևս: Միհրանի, Ալնիւի, Կարապետի հոգիներու հանգստեան համար ունինք հանապազօրեայ աղօթք:

Ծնորհակալութեան պարտք ունինք Ամերիկահայ շնորհալի երիտասարդ զոյգի՝ Տէր և Տիկին Էտուըրտ Փանոսեաններուն, որոնք 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ շարունակեցին պահել «Փանոսեան Դասարան»ը նախընթաց տարիներու նման:

Հաճոյքով կ'արձանագրենք անունները Հարաւային Ամերիկայէն Տէր և Տի-

կին Գէորգ և Վերա Գարակէջեաններուն, որոնք անսալով իրենց ազգասէր և կրթականէր զգացումներուն, 2000 Տոլարի նուիրատուութեամբ այս տարի ևս բարեբեցին «Գէորգ և Վերա Գարակէջեան Դասարան»ը: Ծնորհակալութիւն ագնիւ բարեբարներուն:

Խորին շնորհակալութիւններ Ամերիկահայ Տէր և Տիկին Սուրէն և Վերժին Ֆէսճեաններուն, որոնք 4000 Տոլարի նուիրատուութեամբ դասարաններ պահեցին իրենց և իրենց զուակաց՝ Ռօպէրթի և Սիլվիայի անուններով: Պր. Ֆէսճեան Ս. Թարգմանչաց վարժարանի կրթական գործին նկատմամբ իր ունեցած խոնգազառութիւնը վերածած գործի, իր ընկերական շրջանակէն ներս ևս ապահոված է շարք մը նուիրատուութիւններ, ոճ այսպէս կրկնակիօրէն օգտակար եղած է մեր կրթական միսիոնին: Յատկապէս յիշատակելի է այս առթիւ Երուանդէմի Պատրիարքութեան Բարեկամներու Կազմակերպութիւնը, որուն Գանձապահն է Տիար Սուրէն Ֆէսճեան: Այս կազմակերպութիւնը տարւոյս ընթացքին օգտակար եղաւ մեր կրթական գործին 10,000 Տոլարի նուիրատուութեամբ մը, ու աւելին, օգտակար եղաւ մեր շարք մը բարեբարներու նուիրատուութիւնները մեզի փոխանցելու պարագային: Խորին շնորհակալութիւններ վարչական կազմին և Տիար Սուրէն Ֆէսճեանին:

Ծնորհակալութիւններ՝ Ամերիկահայ Տէր և Տիկին Ռիչարտ և Կլօրիա Մահեսեաններուն, որոնք տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը պահեն «Մահեսեան» ընտանիքի յատուկ դասարան մը: Այս աղնիւ ամուլը, խանդավառ մեր վարժարանով, այս զարման մասնաւոր այցեւորութիւն մը կատարեցին մեր վարժարանին ու, «Մահեսեան Դասարան»ին, այսպէս իրենց բարի խանդավառութեամբ լեցնելով նաև մեր հոգիները: Գ Ն

Երախտագիտութեան խօսքեր ունինք Զորակալ Ամերիկահայ ուրիշ պատուական զոյգի մը՝ Տէր և Տիկին Ճան և Ալնիւ Կապրիէլին, որոնք 1000 Տոլարի տարե-

կան նուիրատուութեամբ կը պահեն ճշան
և Ակնէս կապրիէլ Դասարանը:

Ամերիկարնակ Տիկին Տօլօրէս Լէյպ-
ման, ի յիշատակ իր հանգուցեալ հօր՝
նահատակ գրադէտ Գրիգոր Զօհրապի,
ամէն տարի նուիրատուութիւն մը կ'ընէ:
այս տարի, ազնիւ Տիկինը 1000 Տոլարի
նուիրատուութիւն մը ըրաւ երկու տոիթ-
նեքով, որուն համար կը յառնենք մեր
ղգածուած շնորհակալութիւնները:

Նախկին Երուսաղիմահայ և այժմ Ա-
մերիկայեան մեր նախկին սաներէն Տէր
և Տիկին Գրիգոր և Եսամիկ Մատուրիան-
ներ տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատու-
ութեամբ կը պահեն Մատուրիան Դասա-
րանը: Կը յուսենք չուսով ստանալ ի-
րենց տարւոյն նուիրատուութիւնը: Շնոր-
հակալութիւն այս պատուական զոյգին:

Ամիս մը առաջ ստացանք երկու խոս-
տուներ, յառաջիկայ դպրոցական տարե-
շրջանին համար 1000 ական Տոլարի խոս-
տուով պահելու երկու դասարաններ:
Անոնցմէ առաջինէ Ամերիկահայ Տիար
Յովսէփ Սանոսեան, որուն դասարանը
պիտի կոչուի Եթովսէփ և Յօրէնա Սա-
նոսեան Դասարան, ի յիշատակ Այնթապի
Հերոսներուն: Իսկ երկրորդը, դարձեալ
Ամերիկահայ, Տէր և Տիկին Գրիգոր Ասա-
տուրիաններն են, որոնց դասարանը պիտի
անուանուի ԵՏէր և Տիկին Գրիգոր Ասա-
տուրիան Դասարան:

Մեր կանխայայտ շնորհակալութիւն-
ները այս բարի հոգիներուն:

Շնորհակալութեամբ կը յիշատակենք
անունները Ամերիկայեան Տէր և Տիկին
Ուօլթըր Գարապեանի, Գարգասարեանի
Տիար Պատրիկ Այնադեանի, Սան Փաւլո-
յէն՝ Ասպեա Գառնիկ Պաղարեանի, Պուէ-
նոս Այրէսէն՝ Տիար Յարութիւն Արապ-
եանի, Միացեալ Նահանգներէն՝ Արթ. Տ.
Բարի Բէյ. Մէթնհանի և Արթ. Տ. Վար-
դան Բէյ. Գասպարեանի, որոնցմէ իւրա-
քանչիւրը, իր քաղաքի ազգայիններէն
նուիրատուութիւններ ապահովելով՝ կ'օգ-
նեն մեր կրթական գործին:

Շնորհակալութիւններ ԷԱրտասամանի
Հայերի հետ Մշակութային կապի հայրե-
նական կազմակերպութեան և անոր պատ-
ուական Նախագահ Տիար Վարդգէս Հա-
մաղտպեանին, որոնք տարիներէ ի վեր
կ'օժտուակեն վարժարանիս, հայթայթե-
լով Հայերէն լեզուի դասադիրքեր, թեր-
թեր, ընթերցանութեան գիրքեր: Շնոր-
հակալութիւններ նմանապէս Ասպարէզ
և Պայքար թերթերու իմրագրութեանց,
որոնք սիրայօժար կը տրամադրեն իրենց
թերթերը մեր աշակերտներու ընթերցա-
նութեան համար:

Ի վերջ Տեղեկագրիս, շնորհակալու-
թեան օրադէպի պարտականութիւն ու-
նինք հանդէպ Զեք Բարձր Սրբազնու-
թեան, Ամենապատիւ Պատրիարք Ս. Հայր,
որ քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր
մեզի վստահած էք այս շատ պատասխա-
նատու գործին հոգատարութիւնը, որ
պողոտորեցեալ Զեք օրհնութեամբը, և
Դուք իբրև գերագոյն պետն ու հոգատարը
մեր Սրբազան Աթոռին, ըրիք Զեք առա-
ւելագոյնը, որպէսզի միշտ ծլած ու ծաղ-
կած Ֆնայ Ս. Թարգմանչաց այս փառաւոր
տունը, ուրկէ տարիներէ ի վեր անցաւ
ու կ'անցնի ու պիտի անցնի սքանչելի
փաղանգը Հայորդիներու, որոնք եղան
մեր ժողովուրդի լուսամիտ ու դաստիա-
րակուած զաւակները, լեցուն՝ մեր ժողո-
վուրդի ու Եկեղեցւոյ սգեկանութեամբը:

Այժմ Զեք կը ներկայացնենք տարւոյս
բեր վեց չրջանաւարտ պարմաններն ու
պարմանուհիները, շնորհելու համար ու
նոնց վարժարանիս աւարտական վկայա-
կանները, ինչպէս նաև Զեք հայրական
օրհնութիւնը, որպէսզի անոնք ըլլան
մեր ժողովուրդին բեղմնաւոր ծառաներն
ու զաւակները:

Եղբայրական ջերմագին սիրով
խոնարհ աղօթակից

Կիւրնշ ԵՊՍ. ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Տեսուէր Ս. Թ. Երկ. Վարժարանի

Ա. Մ. Ա. Վ. Ե. Բ. Զ. Ի. Լ. Ն. Դ. Ի. Ս. Ո. Ի. Թ. Ի. Ե. Ն. Գ.
Ս. Թ. Ա. Բ. Մ. Ա. Ն. Զ. Ա. Յ. Ե. Ի. Կ. Բ. Վ. Ա. Բ. Ժ. Ա. Ն. Ի.

Այս տարի, Ս. Թարգմանչաց վարժարանի զոյգ Հանդէսներն ալ — Մանկապարտէզի և Երկրորդական բուժնի — կատարուեցան ժառանգ. վարժարանի և Ընծայարանի Մանուկեան ընդարձակ սրահին մէջ:

Առաջինը տեղի ունեցաւ 2 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին և տեւեց մօտ երկու ժամեր: Հանդէսին այս տարի իրենց մասնակցութիւնը բերին նաև Նախակրթարանի զանազան կարգերէն աշակերտներ, կատարելով նաև Անդլերէն լեզուով արտասանութիւններ: — Բացման հսկիւրը խօսք մը ըրաւ Ա. դասարանի դասախարակ-ուսուցչուհի Օր. Արփի Գահուէճեան: Մանկապարտէզի երեք դասարաններու — Ծիւ, Կոկոն, Ծաղիկ — փոքրիկները կարելի յաջողութեամբ ըրին արտասանութիւններ, հայկական պարեր և արտախօսութիւններ: Աւելի յաջող էին անշուշտ Նախակրթարանի սաներուն կողմէ կատարուած խմբերգներն ու քննադրուած տրամախօսութիւնը, ըսլորն ալ Անդլերէն լեզուով, որոնք հոծ հանդիսականներէն խլեցին որոտընդոտ ծափահարութիւններ:

Հանդէսին Նախագահ և վարժարանի բարեջան Տեսուչ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարեկեան իր փակման խօսքին մէջ գովաբանով արտայայտուեցաւ Մանկապարտէզի վարժուչինեբու իննամօտայ անխոնջ ու նուիրեալ աշխատանքի մասին և ընթացաւարտ 11 երկուսու փոքրիկներուն ըստինց աւարտական վկայականներ:

Յաջորդ Կիրակի, 9 Յունիս, երեկոյեան ժամը 6.30ին կայացաւ Երկրորդական բուժնի Ամսվերջի Հանդէսը, որ այս տարի նուիրուած էր Գլաձորի Համալսարանի հիմնադրութեան 700ամեակին: Ներկայ էր Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս. Ի, ծնողներ և հրաւիրեալներ:

Հանդէսը սկսաւ Թարգմանչաց շարական ճմաննալ Մովսիսի քի երգեցողութեամբ: Բացման խօսքէն ետք, ընթացաւարտ դասարանի սաներ խօսեցան Միջնադարեան Հայ Դպրութեան պանծալի օճախներէն Գլաձորի Համալսարանին մասին, զարեան Հայ Դպրութեան արտաքին ժամանակակից համալսարաններուն հետ: Մէջ ընդ որ պարտուով կը մրցի Եւրոպայի ժամանակակից համալսարաններուն հետ: Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգներ՝ կատարուած վարժարանի ուսանողներէն կազմուած երգչախումբէ մը, զոր կը ղեկավարէր Պր. Սահակ Գալայճեան, բաղամանայ Դպրապետը Ս. Աթուռոյ: Եղաւ նաև խմբական արտասանութիւն:

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ Տեսչին կողմէ կատարուած վարժարանի Տարեկան Տեղեկագրի (որ տպուած է կոնիսիդ էջերուն վրայ) ընթերցումով, որմէ ետք Նախագահ Սրբազանը կատարեց բաշխումը վկայականներու և մրցանակներու: Այս տարի վարժարանի հոնձքն էր 6 սան — 2 մանչ և 4 աղջիկ: Հրաժեշտի սովորական երգէն և նոյնիմաստ ուղերձէն ետք, Լուսարարապետ Սրբազան Հայրը ըրաւ փակման խօսքը, յորդորելով ընթացաւարտները որ հաւատարիմ մնան Թարգմանչացով իրենց խօսքը, յորդորելով ընթացաւարտները որ հաւատարիմ մնան Թարգմանչացով իրենց խօսքը:

Հանդէսը վերջ գտաւ միաբերան երգուած Տէրունական Աղօթքով:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ԴԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ-ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Գշ. 2 Ապրիլ. — Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ վերջին նկուղին քարոզից վանուց Տեառւ Հոգւ. Տ. Սևան վրդ. Դարկպեան:

● Եշ. 4 Ապրիլ. — Մեծ պահոց վերջին նկուղի ի Ս. Յակոբ: Նանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գաբրիկեան:

● Իւր. 5 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահոց: Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Վերահաղաչի վերջին՝ իսկ Կէսօրէ ետք՝ Խաղաղականի վերջին ժամերգութիւնը:

● Եր. 6 Ապրիլ. — Յիւսէպի յարութեան Պաշտօն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Ռոսէն վրդ. Յովակիմեան:

— Կէսօրէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գաբրիկի Արքեպս. գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շարունակեց ի մուտք գործից Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւնն ու նախատեսակը՝ մեր վերնամատարն մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգւ. Տ. Կոմիտաս վրդ. Երեւելեան:

● Կիր. 7 Ապրիլ. — Մաղկապար: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութեան, մեր վերնատան մատարն մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Կոմիտաս վրդ. Երեւելեան: Ապա կատարուեցաւ եռագարծ մեծ Գանահդէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին և Պատանաեղաօյն շուրջ գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գաբրիկ Արքեպս. թափօրականք ի ձեռին ունէին արմաւենեաց և ձիթենեաց ըստեր, իսկ մեր թափօրին կը հետևէին Պաշտոն և Ստորոգ թափօրները: Վանք դարձին, Հայոց Թագի մուտքէն, Միաբանութիւնը ընդ գլխաւորութեամբ շարունակեց ի մուտք գործից Ս. Յարութեան և Երեւելեան Պատարագը:

— Կէսօրէ ետք, Ս. Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցան Վերահաղաչի վերջին նկուղին քարոզից Գերշ. Տ. Հմայեան, Պաշտ. Վ. Բեկ-Գրեշտակեան խորհրդաւոր, Կարգիչ Նախագահից Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս.: Կատարուեցաւ հանդիսակութիւն՝ ի նպատակ Աղուանիքի Աղգային Բուժարանին:

● Գշ. 9 Ապրիլ. — Աղապար Երեւանի: Պաշտ. Վ. Բեկ-Գրեշտակեան Ա. Յարութեան Տաճարի գաւթի Ս. Յովնանէն Աւետարանչի մատարն մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Պատարագը Աղապարից Աղապարէն, որ ապա գլխաւորեց Տաճարէն ներս կատարուած Վերահաղաչի թափօրը: Սրբոց

Թարգմանաց Վարժարանի աշակերտութիւնը ստացան Ս. Հաղորդութիւն:

● Եշ. 11 Ապրիլ. — Աւագ Հինգեաթի (Յիւսէպի Հինգեաթի): Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Կարգ Աղապարապետ:

— Օրուն անդիսաւոր Ս. Պատարագը Աւագ Սեղանին վրայ մատուց և Ս. Բարսեղ Հայրապետի Հաղորդութեան ձառք ընթերցաւ հիւրարար Ս. Արթուր Ժամանակ Լիոնի (Ֆրանսա) Առաջնորդ Գերշ. Տ. Նորվան Եպս. Ջաքարեան: Եատեր ստացան Ս. Հաղորդութիւն:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցան Ռոտալուայի սրտագրաւ կարգը, որ ձայնախաղուեցաւ իւրայնիկան աստիճանային: Հանդիսապետն էր Ամեն. Ս. Պատարագը Հայրը: Ներկայ էին օտար բարձրաստիճան հիւրեր, որոնց կարգին Անկիլքան Եպիսկոպոսը որ Անգլիկէն լեզուով Աւետարանական հատուած մը կարգաց:

— Ժամ մը ետք, Կիսր թափօր մը, Գլխաւորութեամբ Հոգւ. Տ. Սևան վրդ. Հաղորդականի, այցելութեան գնաց Քրիստոսի շարք բանտերուն: Ս. Հրեշտակապետաց վանուց գաւթի, Ս. Ձիթենի ժառին մօտ, ինչպէս նաև Ս. Փրկչի հիւրասրահ մատարն մէջ խոսք առաւ Հոգւ. Տ. Հմայեան վրդ. Կատարուած մ. թիւն մէջ քարոզով մը վեր հանեց զայցի գիշերուն փերկարար նշանակութիւնը:

— Գիշերուն ժամը 7-11, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Վերահաղաչի կարգ, Խորհրդապետի խորհրդաւորութեամբ Գերշ. Տ. Հմայեան վրդ. Կատարուած մ. թիւն մէջ քարոզով մը վեր հանեց զայցի գիշերուն փերկարար նշանակութիւնը:

● Ուր. 12 Ապրիլ. — Աւագ Ուրբաթ (Յիւսէպի Ուրբաթ): Կէսօրը քիչ անց, Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատարն մէջ կատարուեցաւ Կարգ խաղաղութեան, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գաբրիկեան:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Կարգ խաղաղութեան Կարգը: Հայրապետն էր Ամեն. Ս. Պատարագը Հայրը:

● Եր. 13 Ապրիլ. — Աւագ Երեւան (ճրագայոյց Ս. Չալկի): Առաւօտուն ժամը 8-11, Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատարն մէջ կատարուեցաւ Կարգ խաղաղութեան, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Սևան վրդ. Դարկպեանի ձեռքէն:

— Երկու ժամեր ետք, Պատար. Փոխանորդ Գերշ. Տ. Գրեշտակ Եպս. Պաշտ. Վ. Բեկ-Գրեշտակեան գլխաւորութեամբ Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ստոր. Յարութեան Տաճար, որտեղ քարոզար կատարուեցան Լուսարարային և Կարգից հանդիսութիւններ, սկսելով Ս. Գերեզմանի դրան կընթելէ: Ստոր. թափօրէն ետք, մեր Լուսական խորհրդապետ Կարգը, որ Կարգիցի մը մէջ փոխարինուեցաւ մեր վերնատան պատշգամբին մէջ իր տեղը գրաւող Հանդիսապետ Սրբապետին, որ անով օրինեց վարի խուռն բազմութիւնը:

Տահարին յաւական և հայկական զանգերու և կոշեակներու ուրախ զօղանշին կը միանայ Գրիգորեան յարեաւուր, զոր կը թնգացնեն թափօրականք, Լուսահան չոր գլխաւորութեամբ երիցս զառնանով Ս. Գրիգորմանին շուրջ Մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Վանք դարձին, Ն. Ե. Մ. Ի երկսեռ արիներ իրենց փողերախումբով առաջնորդեցին Միաբանութիւնը Համբու կէսէն, Հանդիսականն ու Լուսահանի պետականքը: Գլխարկը Գրիգորեան յարեաւուր շարականը երգեցով թափօրը մտաւ Մայր Տահար:

— Ժամ մը ետք, Տրապարայի արարողութիւն հատկացուցաւ Մայր Տահարին մէջ, իսկ իրիկուորդէի յանդուգն Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Գանատայէն Հիւրարար Ս. Աթոռ Ժամանած չորհ. Տ. Գեղամ Ս. Վրդ. Զաքարեան: Գերշ. Տ. Գրիգոր Յուս. Ի Նախագահութեամբ կատարուած նախատանակէն ետք, Միաբան շայրեր Այսօր յարեաւուր շարականը երգեցով՝ զգետաւորները բարձրացան սեղանատուն՝ ինքնիրեն:

● Կիր. 14 Ապրիլ. — ՋԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻԱՆ: Գէտ Գիշերէն Ժամուկէն ետք, Մայրականքի մեծ զանգը ոտքի է հանած Միաբանութիւնը, որ Ժամ մը ետք, գլխաւորութեամբ Գոր. Փոյ. Գերշ. Տ. Գրիգոր Յուս. Ի, մեկնեցաւ Ս. Գարուսեան Տահար: Ս. Գոգոթայի ուխտէն ետք, մեր վերնամասրան մէջ պաշտուեցաւ Ժամերգութեան մէկ մասը մինչև լաւաց, յետոյ իշխելով Ս. Գրիգորմանի շրջափակը, մտաւ Մայր յարեաւակելով թափօրական գնացքով: Մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Ապա, արեւածագին, Անդառտուն կատարուեցաւ և երգուեցաւ տաշի լոս Գրիգորեան — Կար զազարէ մը ետք, Գերշ. Հանդիսական Սրբազանը մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Գատարազը՝ Գրիգորեան Ս. Գրիգորմանին վրայ և Քարաղեց օրուան մեծ խորհուրդին շուրջ: Արարողութիւնները ձայնադուրեւեցան խորայնէան օտտիօհայանէն: Վանք դարձին, Միաբան շայրեր և Գլխարկը Այսօր շարեաւուր շարականը երգեցով բարձրացան Գատարազբարան, ուր Ն. Ամեն. Գարուսեան անտեսով օրհնեց աւարձակեց ամենքը:

— Գեոթէ ետք, Մայրականքի մեծ բակին մէջ կատարուեցաւ Զատիկական մեծ Անդառտանը, հանդիսականութեամբ Ամենապատիւ Ս. Գատարազ չորհ:

● Բհ. 15 Ապրիլ. — Բ. օր Ս. Զատիկ (Յիւսակ մեղեղոյ): Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գրիգորին Արքեպ. Գաղանձեան մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Գատարազը Մայր Տահարի Աւագ Սեղանին վրայ, Ապա, Ամեն. Ս. Գատարազ շայրը, ամպուղանի տակ և Գեղանք Փայտի մազուեց, թիւնին, Նախագահեց եւաղարձ մեծանադէմ թափօրին: Յետոյ բարձր ու Յարութեան շարականները երգեցողութեամբ բարձրացան Գատարազբարան, ուր Լուսարարապետ Սրբազանը նշխար քաժենց բարձրին:

● Գշ. 16 Ապրիլ. — Գ. օր Ս. Զատիկ: Մայր Տահար Ս. Գրիգորի մատոյց մէջ պատարաւ Գեց չորհ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկատարեան Հանդուրեան կարգերուն Նախագահեց Գերշ. Տ. Հմայեան Յուս. Ինչոյեան:

● Բր. 19 Ապրիլ. — Նախատանակէն փ Ս. Գալուր Նախագահեց Գերշ. Տ. Հմայեան Յուս. Ի:

● Եր. 20 Ապրիլ. — Աւետմն Ս. Աստուածածնի և Պիլատու ընդհանուր կարգով: Առատուան Գերշ. Տ. Հմայեան Յուս. Ինչոյեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան շայրեր ինքնաշարժով իշխան Գեղեթեմանի ձորը ու լաւաշափառով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տահար, որ Տիրամօր Ս. Գրիգորմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Գատարազը մատոյց Գերշ. Հանդիսական Սրբազանը:

● Կիր. 21 Ապրիլ. — Նոր Կիրակի (Կրկնապետ): Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տահարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր չորհ. Տ. Բոթրէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Գշ. 24 Ապրիլ. — 70ամեակ Մեծ Յղեմին: Այս մասին տեսել ՍՊԻՆԻ բացատրիկ թիւը:

● Եր. 27 Ապրիլ. — Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տահարի Ս. Կատարապետի խորանին վրայ: Ժամարարն էր չորհ. Տ. Կաթիսաւ Վրդ. Շերպէթեան:

— Գեոթէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գրիգորին Արքեպ. Ի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը լաւաշափառով մուտք գործեց Ս. Գարուսեան Տահար, որ մեր վերնամասրան մէջ պաշտուեցաւ Ժամերգութեան և նախատանակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբապետեաց արցնելութեան հանդիսաւոր թափօր Տահարէն ներս: Թափօրապետն էր չորհ. Տ. Կաթիսաւ Վրդ. Ի:

● Կիր. 28 Ապրիլ. — Աւսարհամատեմ (Կանաչ Կիրակի): Գիշերային և առաւելեան Ժողմերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Գարուսեանի մեր վերնամասրան մէջ, իսկ Ս. Գատարազը՝ Գրիգորեան Ս. Գրիգորմանին վրայ մատոյց և Անդառտանին Նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գրիգորին Արքեպ. Ի:

● Եր. 4 Մայիս. — Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Ս. Գլխարկը: Ժամարարն էր չորհ. Տ. Բակի Վրդ. Որդիքեան:

● Կիր. 5 Մայիս. — Կարմիր Կիրակի: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Ս. Գարուսեանի մեր վերնամասրան մատոյց մէջ: Ժամարարն էր չորհ. Տ. Գառնի Արք. Ալեանեան:

● Կիր. 12 Մայիս. — Տոն Երեման Ս. Խայն (351): Առատուան, Մայր Տահարին մէջ, Լուսարարապետ Սրբազանը Կատարեց ընթերցումը Ս. Գրիգորի Թուղթին: Ս. Գատարազը Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց չորհ. Տ. Բոթրէն Վրդ. Յովակիմեան: Խորանին վրայ Գեղեթեման Կանգնեց Կանգնեցողութեամբ զարդարուն խաչ մը:

● Եր. 18 Մայիս. — Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Ս. Գլխարկը: Ժամարարն էր չորհ. Տ. Կաթիսաւ Վրդ. Շերպէթեան:

● Կիր. 19 Մայիս. — Ս. Գառարազը մասնացուցեցաւ Ս. Յարութիւն, վերնատան մեր մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգի. Տ. Գուհան Արդ. Ալեանեան:

● Դշ. 20 Մայիս. — Կէսորէ ետք, Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. ի գլխաւորութեամբ, Հոգշ. Հայրեր ինքնաշարժերով բարձրացան Ձիթենեաց լեռ, ուր Համարածման օրբալայրին վրայ կառուցուած մեր վրանամատարան մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և Նախատանկ: — Գլշերանգերին, Նայն վայրին մէջ պաշտուեցան Սեպեցեի և Հսկման Կարգեր, և ապա Գլշերային և առաւտտեան ժամերգութիւններ: Հանգիստայտն էր Հոգշ. Տ. Ոսկի Վրդ. Որդիքեան: Արարողութիւնք տեւեցին յինչև ժամը 10:

● Եշ. 23 Մայիս. — ՀԱՄԱՐԱԶՈՒՄԵ ՏԵԱՌՆ: Առաւտտեան, Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. ի գլխաւորութեամբ, Միարան Հայրեր ինքնաշարժերով բարձրացան Ձիթենեաց լեռ, ուր Համարածման արբանեղւոյն վրայ կատարուած Վերաշինարի հանգիստաւոր մատուցէ ետք, մեր վրանամատարան մէջ օրուան հանգիստաւոր Ս. Գառարազը մատուց, Մայր Աթոռոյ Սիւնին Ս. Էլմիածին փոխարքութեան տարեդարձի առթիւ կատարուած Վայրապետական Մաղթանքերին և Անդատանին Նախադանեց Գերաշնորհ Հանգիստայտն Սրբազանը:

● Եր. 25 Մայիս. — Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Մայր Տանարի Ս. Համարածման վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ոսկի Վրդ. Որդիքեան:

— Նախատանկը պաշտուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Հանգիստայտն էր Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. Գարիկեան:

● Կիր. 26 Մայիս. — Երկրորդ Ծաղկալարդ: Առաւտտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ:

● Եր. 1 Յունիս. — Ս. Գառարազը, Մանուէրեան Մայր Տանարի Ս. Առաքելաց վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գաւթիտան Վրդ. Եղեպտեան:

— Հոգեգալտեան Նախատանկին Ս. Յակոբ Նախադանեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս:

— Գերշ. Սրբազանը Նախադանեց Նաւ Գլշերանգերին, Մայր Տանարին մէջ պաշտուեան յինչև ժամը 12: Հսկման կարգերին:

● Կիր. 2 Յունիս. — ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՅՈՒՆ (Բարեկեցիկ) Եղեպտեան: Օրուան հանգիստաւոր Ս. Գառարազը, Մայր Տանարի Առաքելաց Վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կիրեղ Նպս:

— Կէսորէ ետք, Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. Գարիկեան Նախադանեց Անդատանին: Ս. Յակոբ, որով ետք, Միարան Հայրեր, Հոգշ. Տ. Ոսկի Վրդ. ի գլխաւորութեամբ, Սիւն լեռ մեկնելով, Նախ այցելեցին Վերջին Ընթերցան վերնատանը — օրուան զէպերն պատմական վայրը — և ապա Ս. Փրկիչ, որու գաւթին մէջ

եղան: Երկու կատարեցին հանգուցեալ պատարարաբար հոգիներուն համար:

● Եր. 3 Յունիս. — Է. օր Հոգեպատեան: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Ման. Կատարեան:

● Կիր. 9 Յունիս. — Յիսաակ Նիկիայի մատուցելով: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան: — Նախատանկին Ս. Հրեշտակապետ Նախադանեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս:

● Բշ. 10 Յունիս. — Ս. Կոստանեց Նոյսիսմեան: Առաւտտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ Ս. Հրեշտակապետ, իսկ Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ եկեղեցւոյ առաջնորդ Ս. Հովակիմի մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ոսկի Վրդ. Որդիքեան:

● Ուր. 14 Յունիս. — Նախատանկին Ս. Յակոբ Նախադանեց Վերաշինարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպո. Գաղանեան:

● Եր. 15 Յունիս. — Ս. Կրիստի Լուսաւորչին (Եկ ի վիրապէլ): Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Մայր Տանարի առաջնորդ Ս. Լուսաւորչի սեպտին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկատարան:

— Նախատանկին Ս. Յակոբ Նախադանեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս: Ապա ձերադիր Վճեր սղորման երգուեցաւ, ըստ սովորութեան:

● Կիր. 16 Յուն. — Տօն Կարոկիկ եկեղեցւոյ Ս. Եղեպտեան: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբ, Առաք Սեդանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գուհան Արդ. Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. Նախադանեց Վայրապետական Մաղթանքի արարողութեան:

● Եր. 22 Յունիս. — Ս. Մեծին Ներսիս եւ Խաչայ եպիսկոպոսին: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Կիր. 23 Յունիս. — Կատեկիզման Ս. Լուսաւորչի պանդ: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, մեր վերնատան մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կոստան Վրդ:

● Ուր. 28 Յունիս. — Նախատանկին Ս. Յակոբ Նախադանեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս:

● Եր. 29 Յունիս. — Կրիստի Լուսաւորչին (Գրե Նախադան): Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Մայր Տանարի Ս. Մարգարէ մատարան մէջ ուր Առաւտտեան ժամերգութիւնը: Կըսէ թէ թողուած է մասնաւոր մեր Լուսաւորչի Զոյն: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Որդիքեան:

● Կիր. 30 Յունիս. — Երեկոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի: Երեկոյն առթիւ Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Սրբազանգէղի, Հրեշտակեան քառանկին մէջ գտնուող և մեծ այդ որսորդին առաջը Գրող եկեղեցւոյն մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գուհան Արդ. Ալեանեան, առաջնայ Տեառնը Ծաղկալարին:

● Դլ. 3 Յուլիս. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահնց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպոս.

● Ել. 4 Յուլիս. — Ս. Թաղմանց վարդապետնց մերոց Սահակայ և Մեսրոպայ (Յոն ազգային): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ պատարաւ չի չորշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկատարեան:

● Եր. 6 Յուլիս. — Ս. Յղատայ քաղ. մերոց և Աբիմի յիկնոց: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

— Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահնց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս.

● Կիր. 7 Յուլիս. — Գիւն Յփոյ Ս. Աստուածածին: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Թեթեւ մանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Ոսկի Վրդ. Որդիքեան: Երթ աւ դարձի Թափօրները գլխաւորեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպոս.

● Ուր. 12 Յուլիս. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահնց Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպոս.

● Եր. 13 Յուլիս. — Երկոստան առաքելոցն Քրիստոս: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գողթի վերնամարտան մէջ: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Վանիկ Վրդ.:

● Կիր. 14 Յուլիս. — Բաբելոնացի վարդապետի պահոց: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնատան մատարան մէջ: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Համբարձում Վրդ.:

● Ուր. 19 Յուլիս. — Նախատեսակի զաւառուեցաւ Մայր Տաճարին կից՝ Ս. Էլմիստին մատարան մէջ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս:

● Եր. 20 Յուլիս. — Յիւստակ Տաղմոնիկ: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Էլմիստին: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Ռուբէն Վրդ.:

— Մայր Տաճարին մէջ պաշտօնած Այսպիսակութեան մեծահանգէս Նախատեսակին և Տեսնանգործը դահնակալութեան հանգէտին Նախագահնց Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը:

— Գերշ. Սրբազանը Նախագահնց նաեւ Գիւլիսիսի յիկնոց, Մայր Տաճարին մէջ պաշտօնած յեկեցեցին և չոկման կարգաբերուին:

● Կիր. 21 Յուլիս. — ՎԱՐԴԱՎԱՐ (Յոն Այլիկեպոսի քեան Տեսնոց): Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս. Գաղաւնեան մատայց օրուան հանդիսաւոր Ս. Գատարազը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ:

● Բլ. 22 Յուլիս. — Յիւստակ մեռելոց: Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիր մատարան մէջ պատարաւ չի չորշ. Տ. Գոմիտան Վրդ. Երեւելիքեան: Հանդիսաւորն կարգաբերուին Նախագահնց Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը:

● Ուր. 26 Յուլիս. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահնց Գերշ. Տ. Դանիկ Նպոս.

● Եր. 27 Յուլիս. — Ս. Թաղման առաքելոյն և Սանդիսոյ կոնցի: Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Համբարձում Վրդ. Քէշիշեան:

● Կիր. 28 Յուլիս. — Ս. Գատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնատան մատարան մէջ: Ժամարարն էր չորշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկատարեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ Ք

● Ել. 4 Ապրիլ. — Լրէից Բաղարշակեաց (Գառեքի) մատուցուաւ տօնին առթիւ, Ամեն. Ս. Գատարազը Հայրը շնորհաւորական հեռագիր յղեց Իսրայէլի Նախագահ Վոսմ. Հայրմ շէրցօհի, Վարչապետ Վոսմ. Երման Փէրէթի, Քնէսէթի Նախագահ Վոսմ. Երման Լիլիէլի և Երուսաղէմի Քաղաքապետ Վոսմ. Թէտի Քոլլէքի:

● Դլ. 9 Ապրիլ. Ըստ Նոր Տոմարի Սուրբ Զատիկ տօնին առթիւ, Ամեն. Ս. Գատարազը Հայրը, ի գլուխ Միաբանութեան, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Լատինաց Ամեն. Ս. Գատարազին, ծրարիակեանց Գերշ. Կիւսթոսին, Գաղական Գերշ. Նուրիսի և Անկլիքան Գերշ. Արքեպոսին: Իսկ Գերշ. Տ. Հմայեակ Նպոս. քանի մը Վարդապետներով, այցելեց Կաթոլիկ և Բողոքական փոքր յարանաւանութեանց հոգեւոր պետերուն:

— Նոյն օր, Ս. Զատիկ տօնին առթիւ, Ս. Ուստիս հեռեկալ Միաբանները ժամանեցին Ս. Աթոս. — Լոգշ. Տ. Գեղամ Ե. Վրդ. Զաքարեան՝ Գանատայէն, Լոգշ. Տ. Ժիրայր Վրդ. Թաշեան՝ Փարիզէն, Լոգշ. Տ. Դեռնդ Ե. Վրդ. Սամբուրեան՝ Ամերիկայէն, Լոգշ. Տ. Վիգէն Վրդ. Այգազեան՝ Ժնէվէն, Լոգշ. Տ. Խաճակ Վրդ. Գարսամեան՝ Լոսանջէն և Լոգշ. Տ. Նշիկ Արդ. Գալեան՝ Ամերիկայէն: Յաջորդ օրը ժամանեց նաեւ Լիւնի (Կեքը. Յրանես) Առաջնորդ Գերշ. Տ. Նուրիս Նպոս. Զաքարեան, յարանաւորեալ խումբի մը հետ: Բացի Հ. Ժիրայրէն (որ Ֆիաց մինչև Ապրիլի վերջը) միւսները մեկնեցան Զատիկ յաջորդ շաբթուան մէջ:

● Դլ. 16 Ապրիլ. — Մեր Ս. Զատիկ տօնին առթիւ, Գատարազարան շնորհաւորութեան եկան օտար յարանաւորութեանց պետեր կամ փոխանորդներ, բացի Յուսէպ Գատարազէն (որուն աւելի կանխել, Ամեն. Ս. Գատարազը Հայրը, ի գլուխ Միաբանութեան, շնորհաւորութեան էր դացած), որ եկաւ յաջորդ օր: Այցելեցին նաեւ պետական ղեկավար Իսկականաւոր Կաթոլիկ եկան Զօրքալարի կէտօր:

● Բլ. 22 Ապրիլ. — Տօնական օրերը լրացած ըլլալով, Ժառանգաւոր սաները պաշտօնի հանելի օր մը անցուցին Եյն-Տիւրք:

● Դլ. 23 Ապրիլ. — Գերշ. Տ. Հմայեակ Նպոս. Ինդոյեան, ամիսէ մը ի վեր հոս Ֆիալէ ետք, վերադարձաւ Մայրամի (Յուրիստ):

● Ել. 25 Ապրիլ. — Իսրայէլի Անկախութեան 37րդ տարեդարձին առթիւ, Քաղաքապետ Վոսմ. Թէտի Քոլլէքի կողմէն, Դատարարներին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ դահնակեան Գերշ. Կիրեղ Նպոս. Գարեգին և Գարուստա Տիրա Գեղար Լիւնիքեան:

● Դշ. 1 Մայիս. — Հոգշ. Տ. Գուսան Արդ. Ալեանեան նշանակուեցաւ Հոգեւոր Առնիւ Սա- ֆայի և Հայֆայի Հայութեան, փոխան հրա- տարեալ Հոգշ. Տ. Ոսկի Վրդ. Որդեքանի:

● Եր. 11 Մայիս. — Կէսօրէ ետք, Մայր Տանքայ աղջկեց Նիւ Երքի Գաղաքապետ Պր. Էտառար Քոչ. Ապա բարձրացաւ Պատրիարք- արան, ուր ընդունուեցաւ, ի բացակայու- թեան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, Լուսարարա- պետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս. ի կողմէ:

● Եր. 18 Մայիս. — Կէսօրէ ետք, Լուսա- րարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս. ի գլուխ Միաբանութեան, բացաւ ի կատարեց Ս. Թ. Վարժարանի տարեկան Պաշտօնի:

● Բշ. 20 Մայիս. — Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան ներկայ եղան Նօթր Տամ Հիւրանոցի 100ամեակի առթիւ կազմակերպ- ուած Յուցահանդէսի մը բացումը:

● Դշ. 21 Մայիս. — Կէսօրին, Երուսաղէմ հասաւ Աթենքի և Համայն Յունաստանի Մետ- րոպոլիտ Գերշ. Տ. Սէրաֆիմ (= Սերովբէ) Արքեպիս., իբրեւ հիւրը Յունաց Ամեն. Տ. Տիա- տորոս Պատրիարքին: Դիմաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Եսֆայի դրան մօտ: Մեր կողմէ կա- յին Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքե- քիս. և Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ., որոնք ապա հետեւեցան Թափօրին մինչև Ս. Յարութիւն:

● Եր. 25 Մայիս. — Երեկոյեան, Աթենքի Մետրոպոլիտին ի պատիւ, Յունաց Պատրիարք- քին կողմէ, Գալիլիոյ վանքին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լուսարարա- պետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Բարսեղ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Կիր. 26 Մայիս. — Կէսօրին, Յունաց Ս. Պէթրիքի Պատրիարքին ընդարձակման ա- ութիթով տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Բշ. 3 Յունիս. — Երեկոյեան, Russian Compoundի մէջ, Հոգեգալուտեան տօնին առի- թով տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Դշ. 4 Յունիս. — Կէսօրէ առաջ, Հոգե- գալուտեան տօնին առիթով, Մոսկուայէն ժա- մանած Ռուս հոգևորականաց խումբը այցելեց Ս. Յակոբեանց Մայր Տանքայ: Ս. Գլխարկի ուխ- տէն ետք, Վերախ լեք շարահանով առաջ- նորդուեցան դաս, ուր Պատուիրակութեան պետ Մետրոպոլիտը շնորհակալութեան քանի մը իւրեքեքի ետք կարճ պարօթք մը բրաւ Յե- տոյ այցելեցին Նահ Պատրիարքարան, ուր ընդունուեցան Լուսարարապետ Ս. Հօր կողմէ:

● Եշ. 6 Յունիս. — Կէսօրէ ետք, Սէնթ ձօրը Հոգեւոր ձեմարանի վրայ նոր յարկի մը յաւելման առթիւ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Հոգշ. Տ. Բարսեղ Վրդ. Գալէմ- տէրեան և Հոգշ. Տ. Գուսան Արդ. Ալեանեան:

● Կիր. 9 Յունիս. — Երեկոյեան, Իտալիոյ աղգային տօնին առթիւ (2 Յունիս), Հիւպա- տօսին կողմէ տրուած ընդունելութեան ներ- կայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան, որոնք ապա հաղորդուեցան Ռումանական Եկեղեցւոյ Կից քահան, Ներկայ ըլլալու Ռումանիոյ Ամեն. Տ. Ժիւսթինեան Պատրիարքի անուն տօնին առթիւ (14 Յու- նիս) սարքուած ընդունելութեան:

● Բշ. 24 Յունիս. — Երեկոյեան, Եւրոպա- ցւոց Ս. Յովն. Մկրտչի ծննդեան տօնին առի- թով, Սէնթ ձօնը Ակնարարութեան քահան մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լու- սարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Բարսեղ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Դշ. 25 Յունիս. — Երեկոյեան, Անգլիոյ Ն. Վ. Էլիզապէթ Բ. Թագուհւոյ ծննդեան 50րդ տարեդարձի առիթով, Բրիտանական Հիւպա- տօսարանի պարտէզին մէջ տրուած ընդունե- լութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Բար- սեղ Վրդ. և Տիար Գերշ. Հինգիւնեան:

● Դշ. 3 Յուլիս. — Նօթր Տամ Հիւրանոցի մէջ կատարուած Մշակութային Կեդրոնի մը բացումին ներկայ եղան Հոգշ. Տ. Բարսեղ Վրդ. և Հոգշ. Տ. Գուսան Արքեպիս.:

● Եշ. 4 Յուլիս. — Երեկոյեան, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Անկախութեան 209րդ տարեդարձի առթիւ, Ամերիկեան Հիւպատոսի կողմէ, Հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ սար- քուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս. և Տիար Գերշ. Հինգիւնեան:

● Եր. 13 Յուլիս. — Երեկոյեան, Russian Compoundի մէջ, ի պատիւ Ս. Երկիր այցելող Ռուսաց Պատր. Փոխանորդ Գերշ. Տ. Յիւրալէթ Արքեպիս. և իր շքախումբին տրուած ընդու- նելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարարա- պետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Հոգշ. Տ. Բարսեղ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Կիր. 14 Յուլիս. — Երեկոյեան, Յրան- սական Յեղափոխութեան 196րդ տարեդարձի առիթով, Յրանական Հիւպատոսի կողմէ, Հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ տարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիս., Գերշ. Տ. Կիրէղ Սպա., Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգիւնեան:

● Եշ. 18 Յուլիս. — Պատր. Փոխ. Գերշ. Տ. Կիրէղ Սպա. մեկնեցաւ Լիբանան, Ժառանգ. Վարժարանի համար նոր տներ արձանագրե- լու առաքելութեամբ: Դարձաւ 26 օրեւ ետք:

● Բշ. 22 Յուլիս. — Երեկոյեան, Ս. Աթոռ ժամատ. Ս. Ռիտիո Միաբան Գերշ. Տ. Դա- լիթ Սպա. Մահկան, որ աստնէ մը ի վեր կը մնայ Միւնիխ, իր Հովիւ Կերթանապետութեան Սրբապետը մեր մէջ մնաց մինչև 12 Օգոստոս:

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՅՐԱՆՍԱՅԻՆ**ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ****ՎԵՐԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ**

339, av. du Prado, 13008 Marseille / FRANCE

ԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ**ԺՈՂՈՎԻ ԴԻՌԱՆ**

Մարտի 2 Յուլիս 1985

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուելով 1984 Յունիս ամսուայ Ն. Ս. Օ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեան ներքեւ գումարուած բարձրաստիճան եկեղեցականներու եւ Յրանսայի բոլոր Հայց. Առաք. Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու ժողովին, որու ընթացքին Վեհափառ Հայրապետի թելադրութիւններուն՝ թէ փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէլի Հայկական գաղութները կազմակերպութիւն իբրեւ վեհակներ իրենց զուխն ունենալով տեղւոյն Եպիսկոպոսները, Մարսէլի գաղութին մէջ գործող Հայց. Առաք. Եկեղեցիներու լիազօր ներկայացուցիչներէն եւ հոգեւոր հովիւներէն կազմուած ընդհանուր ժողով մը տարաւ որոշ աշխատանք, վերոյիշեալ թելադրութիւններուն համապատասխան: Նոյն թելադրութիւնները տրուած էին նաեւ Վեհափառ Հայրապետի 5 Յուլիս 1984 թուակիր եւ 1271 համար սրբատառ կոնդակով:

Կազմուած յանձնախումբ մը Գերշ. Տ. Յակոբ Եպս. Վարդանեանի նախագահութեան ներքեւ կազմեց Հարաւային Յրանսայի Հայց. Առաք. Եկեղեցիներու վերին իշխանութեան կանոնագիր մը: Սոյն կանոնագիրը իր վերջին ձեւը ստացաւ 26 Յունիս 1985ին գումարուած ընդհանուր ժողովին մէջ ի ներկայութեան բոլոր հոգեւոր հովիւ եւ լիազօր ներկայացուցիչներուն: Պատրաստուած եւ ընդունուած կանոնագրի տրամադրութիւններուն համաձայն կատարուեցաւ ընտրութիւնը վերին իշխանութեան 15 անդամներէ բաղկացած վարչական խորհուրդին հետեւեալ ձեւով. —

Գերաշնորհ Տ. Յակոբ Եպս. Վարդանեան	—	Նախագահ
1. — Տիար Արշամ Պապայեան	—	Ատենապետ
2. — Տիար Ալեքսանտր Պապայեան	—	Փոխ Ատենապետ
3. — Տիար Յակոբ Վարժապետեան	—	Ատենադպիր
4. — Տիար Պերճ Կարապետեան	—	Փոխ Ատենադպիր
5. — Տիար Վարուժան Պոզանեան	—	Գանձապահ
6. — Տիար Արթուր Յակոբեան	—	Փոխ Գանձապահ
7. — Տիար Ֆէրիան Ժամկոչեան	—	Խորհրդական
8. — Տիար Նուպար Գալուստեան	—	»
9. — Տիար Վահան Յակոբեան	—	»
10. — Տիար Կարօ Յովսէփեան	—	»
11. — Տիար Բաքմի Բահեազլու	—	»
12. — Տիար Հարուն Թաշան	—	»
13. — Գերպտ. Տ. Տարօն Մ. Վրդ. Ճէրճեան	—	»
14. — Հոգշ. Տ. Գարեգին Վրդ. Պեքեան	—	»
15. — Արժ. Տ. Շահան Բհնյ. Տէտեան	—	»

Տ. ԻՍԱՀԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(1918 — 1985)

23 Յունիս, Կիրակի օր, Լոս Անճելեսի մէջ իր աչքերը յափտեցաւ փակեց Հայոց Եկեղեցւոյ զարգացած ու նուիրեալ մշակներէն Տ. Իսահակ Ծ. Վրդ. Ղազարեանը, իբր հետեւանք կոկորդի քաղցկեղի: Տարիքն էր 67:

Հանգուցեալ Հայրը ծնած էր 1918ին՝ Կրասնոստար: 1932ին երուսաղէմ գալով՝ աշակերտած է Ժառ. Վարժարանին: 1938ին ծնունդորուած է Սարկաւազ՝ Հոգեւոյս Տ. Թորգոմ Պատրիարքէն, իսկ 1941ին, Ընծայարանի եռամեայ ընթացքը աւարտելէ յետոյ՝ կուսակրօն Բահանայ՝ Հոգեւոյս Տ. Մեսրոպ Պատրիարքէն, որ իր Դրանիկ (= Անդրանիկ) անունը փոխած է Իսահակի:

Այնուհետեւ, աւելի քան քառասուն տարիներու ընթացքին, Հայր Իսահակ ունեցած է բազմերես ու արդիւնաշատ գործունէութիւն, թէ՛ հովուական եւ թէ՛ կրթական մարզերու մէջ: Նախ կը զրկուի Անթիլիաս, իբր փոխ-տեսուչ Ընծայարանին: Յետոյ կ'անցնի Ամերիկա, ուր տասնամեակ մը կը վարէ հովուական պաշտօններ: 1956ին կու գայ երուսաղէմ, ուր կը մնայ կարճատեւ մը եւ մաս կը կազմէ «Սիոն»ի խմբագրութեան: Յետոյ զինք կը տեսնենք Աթէնք, իբր Առաջնորդական Տեղապահ Յունահայոց: Ատեն մը վերջ կ'անցնի Իտալիա, իբր Հովիւ Միլանոյի հայ համայնքին: Յետոյ դարձեալ Ամերիկա: 1970ական թուականներուն Նիւ Յորքէն, իբր Առաջն. Փոխանորդ Աղեքսանդրիոյ: Յետոյ կը մեկնի Միացեալ Նահանգներ՝ դարմանումի:

Իբր մտքի մարդ, մեղի Ժառանգ թողած է քանի մը երկեր: Նախ փորձած է բանաստեղծութիւնը: Իրմէ ունինք, «Աշտիշատ» ծածկանունով եւ «Միտիկ Տաւիղ» խորագրով, գրքոյկ մը: Իսկ իր արծակ գործերէն են «Դէմքեր» որոնց հետ դէմ առ դէմ եկայ», Վահան Թէքէեանի մասին մենագրութիւն մը եւ Պապական «Հոգին Անմահ»ի թարգմանութիւնը: Աշխատակցած է «Սիոն»ին, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մեր մամուլին, մասնաւորաբար «Արեւոյն»: Մեծ հիացող մը եղած է իր ուսուցիչներէն Յ. Օշականի, բայց մանաւանդ Շահան Պէրպէրեանի: (Այդ մասին խօսած ենք «Սիոն»ի այս էջերէն, երբ քանի մը ամիսներ առաջ իր հատորը կը զրախօսէինք:) Այդ երկուքին նման, ի՛ր ալ կեանքը չեղաւ երկար (թիւովը Թէքէեանի տարիներուն):

Երջանիկ զուգահեռութեամբ մը, Հայրստորին յուղարկուելու ժամանակը եղած է իր անուան տօնին օրը — Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ — Նշ., 27 Յունիսին: Տէրը թող իր լոյսերուն մէջ ընդունի իր վաստակաւոր պաշտօնէի հոգին:

Ապա ընդհանուր ժողովի օրակարգին համաձայն կատարուեցաւ Առաջնորդական ընտրութիւնը Հարաւային Ֆրանսայի վիճակին, որուն իբրեւ Առաջնորդ ընտրուեցաւ Գեորգ. Տ. Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Գերաշնորհ Սրբազան Հօր ընտրութիւնն ու կանոնագրի մէկ օրինակը ընդհանուր ժողովի զիւանին ստորագրութեամբ յղուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.-ին առ ի վաւերացում:

Ի դիմաց Հարաւային Ֆրանսայի

Հայոց. Առաքելական Եկեղեցիներու վերին իշխանութեան
զիւանին

Ատենադպիր

ՅԱԿՈԲ ԷՍԳԻՃԵԱՆ

Ատենապետ

ՄԻՀՐԱՆ ՊՈՅԱԶԵԱՆ

**Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՍՏԱՅԱՇ Է ՀԵՏԵԻԵԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

- Vartanank and Vahanyank* — Dr. James Etmekjian. New York, Diocese of the Armenian Church of America, 1984, pp. 36.
- Village of Parchanj* — Manoog B. Dzeron. General History (1600-1937). First English Edition 1984. Translated by Arra S. Avakian. Fresno, published by Panorama West Books, 1984, pp. 242.
- The Armenians (Their History and Culture)* — Ara Baliozian. New York, Ararat Press, 1980, pp. 191.
- Say Goodbye to Sam* — Michael J. Arlen. New York, 1984, pp. 231.
- Mesrob Mashdotz - A Fifth Century Life* — Koriun. A Retelling of Koriun's Life of Mashdotz. Armenian Church Classics. Elise Antreassian-Bayizian. Design and Illustration by Carol Loshigian. New York, St. Vartan Press, 1984, pp. 39.
- Voyage Through Stormy Seas* — Vahram K. Geokjian. Part I: The Years of Peril and Bereavement. New York, 1983, pp. 133.
- The Turks Before the Court of History* — Vahram K. Geokjian. Fair Lawn, N. J., Rosekeer Press, 1984, pp. 227.
- The Armenian Genocide* — Richard D. Kioian. News Accounts from the American Press (1915-1922). Berkeley, California, 1980, pp. 388.
- Hiawatha and the Great Peace* — Torkom Saraydarian. Illustrations by Joann L. Alesch. Sedona, Arizona, 1984, pp. 208.
- Four Plays* — Raffi Arzoomanian. a) Lady Esther. b) The Coop. c) The Moths. d) Ellis Island 101. New York, Ararat Press, 1980, pp. 205.
- Come Sit Beside Me and Listen to Koushag* — Nahabed Kouchag. Medieval Armenian Poems. Translated by Diana Der Hovanessian. New York, Ashod Press, 1984, pp. 85.
- As Others See Us* — Leo Hamalian. The Armenian Image in Literature. New York, Ararat Press, 1980, pp. 146. [pp. 135.
- Church Organs* — John K. Ogasapian. Grand Rapids, Michigan, 1983.
- Reflections of an Armenian* — Rev. Dr. Vahan H. Tootikian. (English & Armenian). Detroit, G. Printing, 1980, pp. 250.
- Multicultural Awareness for the Classroom - The Armenians* — Movses Janoyan. Detroit, stencilled in 1978, pp. 67.
- Music, Film, and Art* — Haig Khatchadourian. New York, 1985, pp. 222.
- Journal of the Society for Armenian Students* — Annual. Vol. 1 - 1984. Editor - Prof. Avedis K. Sanjian. Los Angeles, 1984, pp. 220.
- Favorite Family Recipes* — Compiled by the Women's Guild of St. James Armenian Apostolic Church, Watertown, Mass., 1983. Kansas, published by Circulation Service, 1984, pp. 178 + L + Kitchen Information.
- The Life of Jesus in Miniatures* — Suzanne Anoushian Froundjian. An Armenian Coloring Book. New York, St. Vartan Press, Diocese of the Armenian Church, 1984, pp. 23.
- A Dictionary of the Armenian Church* — Malachia Ormanian. Translated by Bedros Norehad. Design by Ared Spendjian. New York, St. Vartan Press, 1984, pp. 143.

Annual of Armenian Linguistics — Volume 6, 1985. Papers presented to G. B. Djahukian, on the Occasion of his 65th Birthday. Edited by John A. C. Greppin & Amalia A. Khachaturian. Printed at Cleveland State University, pp. 106.

Philonis Alexandrini de Animalibus: The Armenian Text, with an Introduction, Translation and Commentary by Abraham Terian of Berrien Springs, Michigan. Dissertation for the Doctoral Degree of the Theological Faculty of the University of Basel. Chico, Calif., 1981, pp. 331.

The Corporate Connection — Agnes K. Missirian, Ph. D. Why Executive Women Need Mentors to Reach the Top. Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall, Inc., 1982, pp. 117.

Weavers, Merchants and Kings — Lucy Der Manuelian & Murray L. Eiland. The Inscribed Rugs of Armenia. Edited by Emily J. Sano. Fort Worth, Kimbell Art Museum, 1984, pp. 211.

The Pazyryk — Ulrich Schurmann. A 2500 years old knotted rug found in an icegrave in the Altai. Its Use and Origin. A paper read during the Symposium of the Armenian Rugs Society, New York, Sept. 26, 1982. Printed in Germany, München. Pp. 47.

Armenien — J. F. Thiel (Edited by him). Geschichte, Sakrale Kunst. St. Augustin, Museum Haus Völker und Kulturen, 1983, pp. 72.

Ricerca sull'Architettura Armena — Gabriella Uluhogian. Silloge delle Epigrafi Armene di S. Stefano di Giulfra. Centro Studi e Documentazione della Cultura Armena (Milano), Facoltà di Architettura, Politecnico di Milano. Gennaio, 1981. Stampato dalla M. D. pp. 183 + 185 pictures.

70th Anniversary of the Armenian Genocide — Armenian Genocide Council. Jerusalem, 1985.

Symposium — Year of Remembrance (1915-1985) on the 70th Anniversary of the Armenian Genocide. *Symposium* on "Selected Topics on the History of the Armenian Genocide", March 25, 1985, at 5 p. m. at the Armenian Auditorium, Jerusalem (Two Sessions).

Documents of the Armenian Genocide — Armenian Genocide Council, Jerusalem. Series No. 1. Jerusalem, 1985, pp. 36 + Map of Genocide.

Alex and Marie Manoogian Museum — Holy Etchmiadzin, Armenia. (Armenian & English). Printed in Finland. Editions Erebouni, 1984.

The Unholy Land — A. C. Forrest. Toronto. 5th Ed., 1972, pp. 178.

Seven Epistles from Diaspora — Khatchik I. Pilikian. (English and Armenian). London, Harc Publications, Vanguard Series, 1984, pp. 31.

The Thirteenth Tribe — Arthur Koestler. The Khazar Empire and Its Heritage. London, Pan Books Ltd., 1980, pp. 224.

Have - Har Vi Gjort? — Dagny Kjaersgaard. Roman (in Danish). (The theme of the book is the difficulties of a woman from the North-European country to be integrated into an Armenian family with another family-pattern). Klitrose, 1983, pp. 120.

Igen? — Dagny Kjaersgaard. Roman (in Danish). (A touching, exotic story about a young Armenian in Turkey who already at the age of 16 is made responsible for his mother, brothers and sisters, has to escape for the Germans, at last ending up in Greece). Klitrose, 1983, pp. 80.

Et Blad af Armeniens Historie — Amalia Lange. (In Danish). Kvindelige Missions Arbejdere, 1910-1920. Kobenhavn, 1920, pp. 80.

Une Enfance Arménienne — Vahan Totovents. Préface de Jacqueline de Romilly. Traduits de l'anglais par Pauline Verdun. Paris, 1985, pp. 194.
Arménouch — Léon-G. Méloyan. Drame des Cinq Actes. Prix des Amis de l'Instruction. Genève & Paris, Edition Atar, S. A., 1918, pp. 176.
Le Sang de ton Frère Crie — Inga Nalbandian. Scènes de la Tragédie Arménienne. Traduit du Danois par M. Hollatz-Bretagne. Paris & Genève, Edition Atar, pp. 256.

Memoires de Nubar Pacha — Beyrouth, Libraire du Liban, 1983, pp. 561.
La Justice Enchaînée (1915-1980) — Krikor Afarian. Aux Membres Honorables de l'ONU. Watertown, Mass., 1981, pp. 32.

Histoire de l'Armenie (Des Origines à 1071) — René Grousset. Paris, 1973, pp. 644.

Du Pacte Politique entre l'État Ottoman et les Nations non-Musulmanes de la Turquie — Télémaque Tutundjian. Dissertation pour le Doctorat présentée à la Faculté de Droit de l'Université de Lausanne. 1904, pp. 113.

Churches — A Glance at: a) *Armenian*, b) *Orthodox*, c) *Assyrian* d) *Syrian*, e) *Coptic*, f) *Ethiopian*, g) *Melkite*, h) *Maronite Churches*. Jerusalem, Eastern Churches Centre.

We have also received the French edition of the same.

Una Carta de Mestre Gaspar Barzeu S. J. Manuscrito Arménio do Século XV — Dr. Robert Gulbenkian. Centro de Estudios Historicos Ultramarinos Portugal. Lisbon, Separata de *Studia* - Revista quadrimestral - No. 29 - Abril 1970, pp. 45-55.

Volkstrachten Aus Dem Heiligen Land — Dr. Hans Mannndorff. Wien, Museum für Völkerkunde, 1982, pp. 24.

Tudo Isso (Poems) — Vivian Kahtalian K. Garcia. 1ª Edição. S. Paulo, Brasil, Massao Ohno-Ismael. Guarnelli/Editores, 1984.

Poczatki Organizacji Kosciola Ormianskiego na Rusi — Krzysztof Stopka. Translated by Levon Ter-Ohanian. Warszawa, 1983, pp. 12.

The Polish Ethnographic Society — Levon Ter-Ohanian (Translated from English). Warsaw Chapter. *The Circle of Interest in the Armenian Culture* — Armenological Studies - 1st Publication. Warsaw, 1983. (Stencilled). Pp. 14.

Արմաշ — Պարբերագիրք Ս. Գրային, Եկեղեցա-Պատմական և Կրթական, Մոնթրէալ, Գանատա: Խմբագիր և Հրատարակիչ՝ Բարդէն Թօփեան: Ա. Տարի, Թիւ 1 և 2 - 1984, Բ. Տարի, Թիւ 1 - 1985:

Ամփոփ Պատմութիւն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան — Զաւէն Գ. Գրիգորեան: Աթէնք, 1981, էջ 38:

Հայկական Մասնայական Կոտորածները — Պատմական Վերլուծութիւն: Հրատարակչութիւն Հայ Գարողչական Խորհուրդի:

Բանբեր Մատենադարանի — Թիւ 14: Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1984, էջ 295:

Հայկական Սովետական Հանրագիտարան — Հատոր 10 - Ռուսաձ - ՍՍՀՄ: Երեւան, 1984, էջ 735:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Ա. Ի Ս. Զատեկական բարոզը	130
Շնորհաւորական գիր՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին	132
» » Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին	133
» » Վասիկանին	134
» » Ռուսաց Պիմեն Պատրիարքին	134
» » Փոքրոկայի Օրբոսոս Առաջնորդին	135
» հեռագիրներ՝ յղուած Ս. Արքեպիսկոպոսին	136
ՓՈԽԱՆ ԽՐԱՍԿՐԱԿԱՆՈՒ	
— «Երուսաղէմի Տաղմապը»	Ե. 137
— Բարեկարգութիւն Հայց. Եկեղեցւոյ	ԹՈՒՂՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺ 142
Եղիշե Պարբ. Տեղեկանքի լուսաբանութիւնները	ԹՈՒՂՈՒ ՓՕՍԹԱՃԵԱՆ 146
ԲԱՆԱՍՏԵՂԻԱԿԱՆ	
— Շարժ նոր խորհակման գիշերներու	ԵՂԻՎԱՐԴ 149
— Զայց Հարցի ուղեւորութիւնը	ԹԻՂԱՄ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 170
— Պայծառ օրեր	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 174
— Անվերնադիր	» » 174
ԱՍՏՈՒԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ	
— Տեսական աստուածաբանութիւն	ՄԱՂԱԳԻԱ ԱՐԺԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ 160
Ս. ԳՐԱԿԱՆ	
— Օտարական մը Յուդայի մասին	ԽԱԼԻԼ ՃԻՊՐԱՆ 166
Հայացուց՝	Գ. ԱՐԺ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ 166
ԿՐՈՆԱԿԱՆ	
— Հուսաքի դերը	ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ 168
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Յաղագս զանազանութեան	
բնութեան եւ անձնաւորութեան	Ն. ԱՐԺ. ԾՈՎԱԿԱՆ 175
ՀԱՅԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ	
— Ս. Յակոբեանց Վանք, Երուսաղէմ	Ն. ԱՐԺ. ԾՈՎԱԿԱՆ 176
ՀԻՆ. ԵՌԻՇԵՐ	
Նամականի Կ. Պոլսոյ Տ. Զաւեն Պատրիարքի	181
ՊԱՏՐԱԿԱՆ	
— Մասնաւոր պատմագրութիւն	
Ս. Նսան վանու Սեբասիոյ	ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԳԻՐԻՇԵԱՆ 185
Հրաչայ Անառեանի Նամակներէց Վիեննայի	
Մխիթարեաններէն	Հրաճ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ 188
Համառոտ եւ բաղդասական ակնարկ մեք եւ	
Բոյր Եկեղեցիներու Տօնացոյցներուն վրայ	Գ. Ճ. 191
Ուսումնասիրութիւն Շարականաց	ՎԱՀԱՆ ԲԺՇԿԵԱՆ 195
ԳՐԱԿԱՆ ՓՅԱԿԱՆ	
— «Հայերէն Զեռարքերի Յիշատակարաններ»	Ն. ԱՐԺ. ԾՈՎԱԿԱՆ 198
— «Շինդաւայր կորուսեալ»	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 199
— «Ե խորոզ սրի»	» » 199
ՍՈՒՆՆԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	
— Մեր Եկեղեցւոյ տօնակարգի մասին	201
ՅԵՍԱՆ ԶԱՐԻ ԱՌԱՋ	
— Երուսաղէմ — Անթիպատ	201
— Երկրորդ Հանգիստ Ժի. Դարադարձի	
Աստուածաբանի Հայերէն բարգմանութեան	202
Տարեկան Տեղեկագիր Ս. Թ. Երկ. Վարժարանի Կիլիկիա ԵՊՍ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ	203
Տարեկան հանդիսութիւն Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի	213
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Եկեղեցական — Բնական	214
— Պատմական	217
Զեկոյց՝ Հարաւային Ֆրանսայի Առաջնորդարանի	219
ՏԵՐՈՒՆԸ	
— Տ. Իսահակ Մ. Վրդ. Ղազարեան	220
Տանկ՝ Կիլիկիոյ Մասնաւորանի կողմէ ստացուած գրքերու	221